

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

**BARTOLOMĚJ PAPROCKÝ Z HLOHOL – TŘINÁCTE
TABULÍ VĚKU LIDSKÉHO (EDICE A KOMENTÁŘ)**

**BARTOLOMĚJ PAPROCKÝ OF HLOHOLY – THIRTEEN PANELS
OF HUMAN AGE (EDITION AND COMMENTARY)**

Magisterská diplomová práce

Bc. Klára Košťálová

Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kolářová, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Hradci Králové dne 20. dubna 2015

Podpis

Chtěla bych poděkovat vedoucí této práce Mgr. Janě Kolářové, Ph.D. za příkladné vedení, cenné rady, za seznámení s problematikou vydávání staročeských památek a za čas, který mi věnovala. Dále bych ráda poděkovala mé rodině a blízkým přátelům za podporu při studiu.

Obsah

Úvod	5
1 Třinácte tabulí věku lidského krátce sepsaných a vydaných roku Božího 1601	6
2 Rejstřík	71
3 Ediční poznámka	78
4 Doprovodný komentář	85
Závěr	99
Seznam literatury	101
Anotace	103
Obrazová příloha	104

Úvod

Staročeské památky jsou stále přitažlivé pro badatele i dnešní čtenáře, kteří skrze ně poznávají národní historii a hodnoty tehdejší společnosti. Starší česká literatura představuje počátky českého písemnictví, proto je důležité, aby jí rozuměly všechny generace čtenářů. Do první třetiny 20. století se staročeské památky vydávaly v transliterované podobě, jež byla srozumitelná odborníkům, avšak běžnému čtenáři působila tato vydání potíže. V dnešní době je postup opačný, vznikají edice transkribované s diferenčními slovníčky a předkládají tak modernímu čtenáři stará díla jako živou literaturu. Dnes staročeské spisy vycházejí v ediční řadě *Česká knižnice* nakladatelství Host, několik spisů vyšlo také v ediční řadě *Thesaurus absconditus* v nakladatelství Atlantis, popřípadě v ojedinělých edicích jednotlivých nakladatelství.

Stále je však mnoho opomíjených staročeských textů, které nevyšly v moderní edici a na své vydání stále čekají. Proto jsme se rozhodli pro zpracování edice moralizujícího spisu Bartoloměje Paprockého z Hlohol – *Třinácte tabulí věku lidského krátce sepsaných a vydaných roku Božího 1601*. Hlavním cílem předkládané magisterské diplomové práce je zpracování takovéto edice, jež by měla dále sloužit jako prostředek pro další badatelskou činnost či podat čtenáři obraz smýšlení společnosti pozdního humanismu. Tato práce je rozdělena do dvou částí, praktické a teoretické. Praktickou část představuje transkribovaný text *Třinácte tabulí věku lidského*, doplněn o četné překlady latinských pasáží a vysvětlivky, týkající se především pojmenování místních názvů. Následuje teoretická část práce, sestávající z ediční poznámky, ve které jsou uvedena námi používaná transkripční pravidla, a doprovodného komentáře k danému spisu. V doprovodném textu krátce představíme životní pouť a literární činnost Bartoloměje Paprockého z Hlohol, pro správné pochopení souvislostí přiblížíme dobovou situaci, ve které spis vznikl, a životní pocity pozdně humanistického člověka. Dále spis formálně i obsahově analyzujeme. K práci jsou přiloženy i fotografické ukázky exempláře daného tisku, s nímž jsme pracovali.

1 Třinácte tabulí věku lidského krátce sepsaných a vydaných roku Božího 1601

Aiir Vysoce urozenému pánu, panu Karlovi z Lichtnštejna a z Nyklšpurku¹, na Valticích, Lednici, Plumlově, hradě Ousově a Černý Hoře, J[eho] M[ilosti] c[ísaře] římského místodržícímu Nejvyššího hofmistrství, Tejně radě², Nejvyššímu sudímu Markrabství moravského a J[eho] M[ilosti] arciknížete Matyáše Rakouského komorníku, pánu mně laskavě příznivému, Jeho Milosti.

Patříc na široké strany světa tohoto, milostivý pane, nemohu na něm nic jiného spatřiti, jednom marnost samou. Protož o něm dobře napsal Augustin s. *ad Diascorum: Mundus iste periculosior est, blandus, quam molestus, et magis cavendus, quum se illicit diligi, quam quum admonet cogitque, contemni.*³ Není jemu co věřiti, více škodí lidem, když jim pohodlí činí, nežli toho času, když jej sobě zoškliví: více se ho štítiti máme. Když nám dodává náklonnosti a chuti k svým rozkošem, nežli tehdáž, když nás k tomu vede, abychom ho opovrhli. Ale že to jest Aiiiv vůle božská, abychom| tu peregrinaci⁴ v něm vykonali, potřebí nám usilovat o to, abychom vedle vůle jeho svaté, dokavád' nás na něm chovat ráčí, poctivě a náležitě živi byli. Jak tehdy na ten svět přicházíme, jak na něm putujíc živi býti máme, krátce to nám mužův oněch vznešených Písma a naučení jich oznamují. Což jsem já kratičce pod jeden každý věk sebravší, pod jménem a titulem V[aší] M[ilosti] na světlo vydal, vyhledávaje z rozličných pamětí předky Vaší Milosti vzáctné, a v skutcích takových se stkvící, jaké *virtus desiderat, kterážto jest per se laubabilis, et sine qua nihil laudari potest.*⁵

1 Mikulov

2 jeden ze tří centrálních orgánů habsburského soustátí

3 Tento svět je nebezpečnější, když lichoť, nežli když je mrzutý, a více je třeba se ho střežit, když láká náklonností, než když napomíná a omezuje.

4 putování ve smyslu životní pouti

5 ctnost si žádá; sama o sobě chvályhodná a bez ní nic nemůže být pochváleno

Nebo vzhlídneme-li na naučení onoho vznešeného muže Cicerona, kterýž nám přednáší dvě věci, *quae hominem possunt locare in amplissimo gradu dignitatis*⁶, zde obě dvě nalezneme, ukáže se *imperatoris*, ukáže se také *et oratoris boni*⁷, pozná jeden každý v pravdě, že *retinebantur pacis ornamenta, repellebantur et belli pericula*⁸ skrze ně. V tom nám osvicují oči, otvírají vši rozličné paměti historické: Nahlídneme nejprve do písem pruských, když na křesťanskou víru obráceni byli zlí a zoufalí *Pru|teni*⁹. Tam pan Jindřich z Lichtnštejna vyslán byl s nemalým vojskem od Fridricha, knížete rakouského, na pomoc mistru Pompovi¹⁰, a to léta Páně 1245.

Když Vladislav Jagello, král polský, bitvu vedl s křižovníky, byl *commendatorem*¹¹ velikým v Prusích pan Kunrád z Lichtnštejna, a ten byl léta Páně 1410 z poručení nejvyššího mistra pruského z Rakous do Prus velké vojsko lidu rytířského vyvedl na pomoc proti Polákům a Litvanům, s kterýmžto vojskem statečně sobě počínajíc, zabit, i lid jeho veškeren pomordován byl: Ti vejš jmenovaní páni náležitě ouřad *boni imperatoris*¹² spravovali.

Obrátím se k těm také, kteříž *boni oratoris*¹³ jméno a slávu sobě, i vzáctnému rodu svému zejskali. Za panování Václava, císaře a krále českého, jakž to obšírné paměti mnohé Markrabství moravského vypravují, Zřízení zemské, sepsané od onoho slavného hejtmana zemského v Markrabství moravském, pana Jana Aiiiv z Cimburku a na Továčově, kterýž mezi jinými pány vychva|luje pana Jindřicha z Lichtnštejna a na Nyklšpurku, proto, že byl milovníkem vlasti oni, a ochránci práv a svobod její, potom pana Kryštofa z Lichtnštejna a na Nyklšpurku, a to okolo léta 1412.

6 které člověka mohou postavit na nejvyšší stupeň důstojnosti (Cicero: *Oratio pro L. Murena* XIV, 1)

7 i dobrého řečníka

8 byly udržovány ozdoby míru a odpuzována nebezpečí války (parafráze Cicero: *Oratio pro L. Murena* XIV, 1)

9 Prusové

10 Poppo (Pompo) von Osterna (zemř. 1257), velmistr Řádu německých rytířů

11 velitelem

12 dobrého panovníka

13 dobrého řečníka

Za Matyáše, krále uherského, pan Jindřich z Lichtnštejna byl veliký ochránce Markrabství moravského v nepokoji onom, když dva králové nad Čechy panovati chtěli, jakž to paměti rozličné ukazují.

O panu Hanušovi z Lichtnštejna a na Nyklšpurku některé listy krále Matyáše obšírně vypravují, kterýž jsa milovníkem církve svaté, postavil se proti novým apoštolům času onoho, to jest okolo léta Páně 1484.

V létu Páně 1490 za panování Vladislava, uherského a českého krále, o panu Kryštofovi z Lichtnštejna mnohé paměti znějí, jenž v službách užitečných a prospěšných Markrabství moravskému býval.

O panu Linhartovi z Lichtnštejna, okolo léta Páně 1524 za panování Ludvíka, Aiiiir krále uherského a českého, mnohé jsou paměti, kteréž o veliké lásce jeho| vypravují proti vlasti své milé, Markrabství moravskému.

Za panování císaře Ferdinanda, uherského a českého krále, okolo léta Páně 1534. Pana Jiřího z Lichtnštejna a na Wilbrštorfě¹⁴, pana Linharta z Lichtnštejna na Nyklšpurku, pana Jana, pana Kryštofa připomínají paměti obzvláštné, kteřížto páni všickni, vedle znění paměti, *oratoris boni et imperatoris officia*¹⁵ neb povinnost vykonávali. Mnoho ještě jiných předkův Vaší Milosti vyhledat by se mohlo, pánův vzáctných, o nichž paměť lidská, jako Jeho Milost pana Erazima z Lichtnštejna na Lednici, Jeho milosti císařské radu, pana Jana *Septimusa* z Lichtnštejna na Rabskurku¹⁶, pány v hrdinských skutcích slavné, zvláště v jejich letech mladých.

Též i pana Hertmana z Lichtnštejna, na Lednici a Wolferštorfě¹⁷, pana otce Vaší Milosti nejmilejšího, kterýž Vaší Milosti věk mladý tak vychovati ráčil a v takových skutcích vycvičiti dal, jakými se předkové Vaší Milosti stkvěli: Nejprve mladost

14 zřejmě Wilfersdorf v Dolním Rakousku

15 povinnosti dobrého řečníka a vládce

16 zřejmě Rabensburg v Dolním Rakousku

17 zřejmě rovněž Wilfersdorf v Dolním Rakousku

Aiiiiiv *flectendo ad prudentiam*,¹⁸ znajíc *quod prudentia nihil homini dulcius, aut sagaci ac bona mele melius*,¹⁹ jakž mluví Cicero. A že se Jeho Milosti zdálo: *Quod multo plus adfert dignitatis res militaris, quam iuris civilis gloria*,²⁰ na dvoře nejjasnějšího arciknížete Matyáše, pána královských a heroitských myslí plného, vypravivší v takových skutcích, Vaší milosti míti chtěl, s kterýmžto pánem v jaké jste *pericula*²¹ vstupovati ráčili, obšírnějšího místa k vyslovení toho jest potřebí.

Takový *progres*²² slavného chování netoliko oněch slavných předkův V[áší] M[ilosti], ale i samé osoby V[áší] M[ilosti] k tomu mne přivedl, že jsem těchto Dvanácte tabul věku lidského pod titulem Vaší Milosti na světlo vydal: kdež *ab infantia, pueritia, et adolescentia fontem virtus*²³ má, berouc přízeň *cum prudentia et sapientia*,²⁴ a užitek veliký těmto krajinám činí, což jedenkaždý na osobě Vaší Milosti poznává: Pročež i od nepřemoženého císaře na takové místo posazení býti ráčíte, z kteréhož *iudicio et consilio* V[áší] M[ilosti] *totum imperium contentum*²⁵ být může, a to proto, že *maxima vis vetustatis et consuetudinis laborum, magnus campus* Br [ad ???vitia] *reipublicae* et a]p[ertus cursus²⁶ v domu Vaší Milosti jest. K tomu všemu *quod non solum patriam, sed et ipsum gubernatorem patriae ornat*,²⁷ nebo z moudrých senátorův a rad králové chválení bývají; mohou zajisté *senatores prudenter edocti*²⁸ převrátiti ononu sentencii²⁹ Cicerona, kterouž on byl napsal na tato slova: *Consilium*

18 ohýbáním k rozumnosti

19 že nic není člověku sladší než rozumnost, nad dobrý med je sladší důvtip

20 Že mnohem více slávy přináší vojenské hodnosti než občanské právo. (Cicero: *Oratio pro L. Murena* 22)

21 nebezpečí

22 pokrok

23 ctnost má pramen v dětství, chlapectví a mládí

24 se zdrženlivostí a moudrostí

25 úsudkem a radou Vaší milosti celé panství spokojeno

26 největší síla starodávné a obvyklé námahy, velký prostor k službě státu a otevřený směr

27 že nejen vlast, ale i samotného vladaře vlasti zdobí

28 senátoři moudře vyučení

29 výrok

*et prudentia armis bellicis praesentur.*³⁰ Toho se dočkaly léta naše, že *maximae respublicae labefactatae a senibus, sustentatae et restituae per adolescentulos*³¹ budou. Za čež já Pána Boha, jakožto nejmenší služebník Vaší Milosti, prositi budu, a přitom za dobré zdraví, aby společně s Její Milostí paní manželkou Vaší Milosti všelijakého potěšení dodávati a popřítí ráčil, pamatujíc na slavné *beneficia* Její Milosti pana otce, Jeho Milosti vysoce urozeného pána, pana Jana Šemberu z Černé Hory a z Boskovic, Jeho Milosti císařské radu, kterýž mně za času dobrého zdraví svého pánem milostivým býti ráčil. Pro kteréžto dobrodiní *meae Camenae*³² mlčeti Bv o něm nebudou, a s tím Vaší Milosti od Pána Boha všelijakého potěšení na tento nový rok vinšuji. *Datum Pragae vigesima sexta die mensis Februarii, anno millesimo sexingentesimo primo.*³³

Vaší Milosti mého milostivého pána

povolný služebník

Bartoloměj Paprocký z Glogol

a z Paprocké Voly.

30 Úsudek a zdrženlivost předčí válečné zbraně.

31 které byly nejvíce rozvráceny od starců, podepřeny a obnoveny skrze mladíky

32 moje Kamény, tj. Múzy

33 v Praze 26. února 1601

První tabule věku lidského, jenž jest narození člověka.

Znát, že se člověk ne na rozkoš rodí, neb plačícího máte na svět plodí.

Dává se vinen člověk nevinný a v nově narozený, ne z provinění svého, ale z provinění prvních rodičův svých, Adama a Evy, a pláčem takovým přivozuje k tomu Stvořitele svého, že pro nevinnost a pokoru takovou, anděly své, ježto před trůnem jeho svatým stojí, na stráž jemu posílají ráčí, kteříž jeho ostříhají a chrání, a v pláči tom jako i jiného každého člověka hříšného veliké mají oblíbení, jakž vypravuje svatý Bernard v jednom kázání svém takto řkouce: *Delitiae sunt angelorum lachrymae nostrae, et delectabiles| lachrymae poenitentis.*³⁴ Jistě jest dobrotivý a milosrdný Pán, kterýž po ukrocení hněvu svého dáti to ráčil přirození lidskému, že pláčem lidským ukrocen býti může.

Protož o něm napsal svatý Jeroným, předkládaje moc slz srdečně vylitých: *O lachryma humilis, tua est potentia, tuum regnum, tribunal iudicis non vereris, amicorum tuorum accusatoribus silentium imponis, non est qui te accedere vetet, si sola intraveris, vacua non redibis, magis crucias diabolum, quam poena infernalis; quid plura? vincis invincibilem, ligas omnipotentem, inclinas filium Virginis.*³⁵

Naučilo se tomu přirození lidské, a protož přicházejícího na svět k tomu ponouká, aby plakal a volal tím pláčem nevinným k Pánu, kterýž by ho vzal pod svou ochranu, což snadně při něm obdrží, ukážeť jemu milost a lásku, neb *innocens est manibus et mundo corde,*³⁶ snadněť obdrží *miserencordiam a Deo salutari suo,*³⁷ jakž David v Žalmu 23. napsal.

Vědomá pak věc jest, že netoliko věk ten pláčem milost u Pána sobě objednává, ale i jiní: pláčem Petr dosáhl lásky při Pánu, *Petrum ter negantem, amarae in locum*

34 Potěšením andělů jsou naše slzy, radostí jsou slzy kajícíka.

35 Ó slzo nepatrná, tvá je moc, tvá vláda, nebojíš se soudního tribunálu, žalobcům svých přátel předkládáš mlčení, není, kdo by ti mohl zakázat vstoupit, jestliže sama vejdeš, nevracíš se s prázdnou, více trýzníš ďábla než pekelný trest; co víc? přemáháš nepřemožitelného, spoutáš všemocného, nakloníš si syna Panny.

36 nevinný jest rukama i čistým srdcem

37 milosrdenství od Boha, své spásy

restituere lachrymae,³⁸ dí svatý Bernard. Nedokládá více Písmo, pláč toliko jeho připomíná, jakž poznamenal svatý Ambrož *super Lucam lib. 9. řka: Lachrymas Petri lego, satisfactionem non lego, sed quod defendi non potest, abluere potest.*³⁹ Z čehož porozuměti sluší, že pláč z zkroušeného srdce pocházející smejvá hřích, kterýž vyjeviti člověk se otejechá: Což i patrnější jest z slov téhož doktora takto znějících: Biiir *Lavant lachrymae delictum, quod voce pudor est dicere vel confiteri, lachrymae veniam non postulant, sed merentur.*⁴⁰

A tu se podiviti náleží obyčeji tomu starožitnému, kterýž někdy byl mezi lidmi, totiž že při narození děťátka jednoho každého plakávali a kvílili, z příčiny té, že se narodilo k všelijakým ouzkostem a bídám, jichžto již oni byli okusili. Naproti tomu dosti opatrně při pohřbích dobré vůle a svatby s plesáním vykonávali, jako by tím znáti dali, že se z toho radují, že ten člověk umrlý již zbyl všech starostí a dosáhl věčného pokoje v nebeském království.

Tabule druhá věku lidského, když totižto člověk k sedmi letům přichází a svývolně pohrává jako jelínek hojně vychovaný.

Nedlouho dítky budete pohrávat, musíte na se jiný způsob brávat.|

Biiiv **S**ocrates, onen vznešený mudřec pohanský, opatrné dává naučení rodičům, aby děti své hned z mladosti ke všemu dobrému měli, takto mluvíce: *Optime natis ingenuisque potissimum adhibenda est recta institutio.*⁴¹ Neb jestliže tím prodlíváno bude, a ne tak vyučený mladý věk pomine, více z nich žalosti nežli radosti neb potěšení míti budou rodičové, jakž ten též mudřec dokládá, řkouce: *Felicissima quaeque ingenia corrumpuntur inscitia instituentium, qui mox in equos, mox vertuntur in asinos, quod erectis ac liberis imperare nesciant.*⁴² A pro to samé sám

38 Petra, jenž třikrát zapřel, získaly zpět hořké slzy

39 O slzách Petrových čtu, o jeho ospravedlnění nikoli, avšak čemu se nedá zabránit, může být prominuto.

40 Slzy smývají hřích, který se (člověk) stydí nahlas říct nebo vyznat, slzy milost nežádají, ale zasluhují.

41 Nejlépe a především nevinným dětem má být předkládáno správné vychování.

42 Nejlepší nadání se pokazí neschopností vyučujících, kteří se brzy mění v koně nebo v osly, kteří dospělým ani dětem přikázat neumí.

na se práci tu vzal, opustiv všelijaká jiná zaneprázdnění, sám dítky dobrým mravům a obyčejům chvalitebným vyučoval; v kterémžto zaneprázdnění tázán jsouc, proč raději nešetří věci těch, kteréž by byly obci prospěšnější? Odpověděl: *Utiliorem eum esse civitati, qui multos efficeret idoneos gubernandae reipublicae, quam qui ipse recte gubernaret.*⁴³ Čehož potvrzuje i Aristoteles poroučuje: Aby v větší poctivosti držáni byli *praeceptores*⁴⁴ nežli rodičové, *quod ab his tantum contigisset vivere, ab iis bene vivere.*⁴⁵ Neb oni dítky sobě svěřené ke všem skutkům chvalitebným vedou, je všemu dobrému vyučují a od zlého vzdalují, tak že již vzrostouce, vědí, jak by mohli život svůj chválitebně vykonávati. Protož dobře pověděl tázaný král Lacedemonský jsouce: *in quibus precipue rebus pueri institui deberent? In iis, inquit, quibus usuri sint, quum ad virilem aetatem pervenerint.*⁴⁶ Dal tím znát rodičům, aby mládež ne k ledajakýms sprostným věcem oddávali, ale k takovým, kteréž by potomně i jim byly prospěšné, i vlasti: Čemuž rozuměla i ona Lakonka, kteráž vidouce paní jednu v šatech znamenitých, nimiž se chlubila, protože je sama vlastníma rukama učinila, přivedla své čtyři syny v obyčejech výborných dobře vycvičené, a řekla: *Huiusmodi decet esse honestae probaeque mulieris opera, deque his tollere animos et gloriari.*⁴⁷ Ukázala, štrafujíc pejchu její, *nullum opus esse praeclarius, quam filios et filias honestis moribus instituere,*⁴⁸ ne k té povaze, aby dcera pohlídala na ocas jako liška, zdaliž se za ní křtaltovně vleče, a syn, aby vzhlídal, jestliže dobře klobouk s fedrpušem na hlavě leží: ale k tomu je potahovati náleží, k čemu že přirození jejich náchylné jest, budeš uznávati.

43 Užitečnější pro obec je ten, který vychová mnoho schopných, kteří mohou řídit stát, než ten, kdo sám řádně vládne.

44 učitelé

45 Neboť od nich dostáváme život, od oněch se však naučíme, jak dobře žít.

46 V kterých věcech mají být chlapci především vychováváni? V těch, pravil, které jim budou užitečné, až přijdou do dospělého věku.

47 Toto je dílo ženy poctivé a řádné, na něž může být hrdá a za ně oslavována.

48 žádný dílo není slavnější než vychovat syny a dcery v dobrých mravech

Třetí tabule věku lidského, když totižto již mládež vzrostu přichází.

Čím navře hrnec v nově kupovaný, tím bude zapáchat potřebovaný.|

Biiiiiv **K**rátký verš, ale potřebuje uvážení velikého: Konečněť potřebí mládeži dobrých mravův následovat, tak aby jim dobré obyčeje i v přirození obrácené byly, neb nenadarmo Cicero mluví: *quemadmodum corpus medicina, sic animus doctrina curat*.⁴⁹ Potřebí bráti příklady oněch dávných mužův a slavných, v nichž ctnost místo měla, a z jejich naučení a rady potřebí mládež vyučovati. *Demetria Phalerea*⁵⁰ rada jest v tom taková, muže toho, kterýž z učení Theofrasta k té vyvejšenosti přišel, aby rodičové mládenečkův vysokomyslnost na uzdě pozdržovali, řkouce: *Adolescentum fastuosorum sublimitas in educatione amputetur*,⁵¹ poněvadž jak onen poeta napsal: *Quo semel est imbuta recens servabit odorem. Testa diu*.⁵² Čemu mladost přivykne, téhož se i na potomné časy držeti bude. Nepotřebíť tu velké Cr míti vzezření na bo|hatství a statky široké, dostane bohatství ten, kterýž vychován ctnostně, a všem dobrým způsobům vyučen jest, jakož moudře o tom napsal Cicero. *Virtute qui praediti sunt, soli sunt divites*.⁵³

Svatý Ambrož nejprospěšnější mládenečkovy obyčeje a mravy vyčítá takto: *Honor adolescentium est, timorem Dei habere, parentibus deferre, honorem habere senioribus, castitatem tueri, humilitatem non aspernari, diligere clementiam et verecundiam, quae ornamenta sunt iuvenilis aetatis*.⁵⁴ Těmi ctnostmi jsouc okrášlený, nebudeť moci poklesnouti v letech dospělejších, čehož se přidržel v mladosti, téhož se přidrží i až do starosti, kteráž ovšem nemůže býti v vzáctnosti, jestliže ona nebyla v bázni a v cvičení. *Sicut fructus, dí svatý Cyprián, non invenitur in arbore, in qua flos prius non apparuerit, sic in senectute honorem legitimum consequi non poterit,*

49 Tak jako tělo lék, tak duši učení léčí.

50 Démétrios z Faléru (4.–3. stol. př. n. l.) – řečník, filozof a politik

51 Povýšenost pyšných mladíků se odstraní výchovou.

52 Jakým pachem je jednou naplněn nový (hrnec), ten si uchová.

53 Co je získáno ctností, je jediným bohatstvím.

54 Ctností mladíků je mít bázeň před Bohem, oplácet rodičům, mít v úctě staré lidi, chránit čistotu, nepohrdat prostotou, milovat mírnost a skromnost, to jsou ozdoby mladého věku.

*qui in adolescentia disciplinae alicuius exercitatione non laborarit: disciplina igitur absque obedientia, qualiter fieri poterit? Adolescens ergo sine obedientia, adolescens sine disciplina est.*⁵⁵ Protož nechť ušetřuje toho otec jedenkaždý, kterak by syny své co nejlépeji vychovati mohl, a k tomu nakloňovati, což by jim někdy bylo k slávě a ne k zahanbení, kteréž na věk starý pro zlé vycvičení mladosti přichází. *Indigne transacta adolescentia, odiosam efficit senectutem, et honeste acta superior aetas, fructus capit autoritatis,*⁵⁶ to vše přemejšleji napsal *in epistolis*⁵⁷ Cassiodorus, čemuž i jeden každý snadně sám porozuměti může, maličko věc dotčenou přemejšleji.|

Cv **Tabule čtvrtá věku lidského, kteráž se nápodobně na mládež vztahuje.**

Chtíc, aby mladost neměla radosti, rok bez podletí žádáš viděti.

O byčejná věc jest, popustiti trochu uzdy mládeži již tak podrostlé, tak aby užívala svého věku tom ve vši uctivosti a beze škody, což opatrně rodičové i poručníci dopouštějí, poněvadž jako věk starý má své obyčeje, tak i mladý přidržuje se způsobův sobě příslušejících, a dobře Cicero pověděl: *omnia aliorum causa generata sunt, ut fruges atque fructus quos terra gignit, animantium causa: Animantes autem hominum, ut equum vehendi causa, arandi bovem, venandi et custodiendi canem; ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum et imitandum.*⁵⁸ Z té příčiny haněl Diogenes Megarenský, kteříž příkře syny své Ciir vy|chovávali, mluvíc: *se Megarensis alicuius arietem esse malle quam filium,*⁵⁹ neb jim byli jako libější a u větší péči berani a ovce nežli synové.

55 Jako se plod nenajde na stromě, pokud tam předtím nebyl květ, tak ve stáří nemůže dosáhnout řádné ctnosti, kdo v dospívání nepodstoupil nějaké cvičení v disciplíně: jak by však mohla nastat disciplína bez poslušnosti? Dospívající bez poslušnosti je dospívající bez disciplíny.

56 Nedůstojně prožité dospívání způsobí zatrpklé stáří, ale ctnostně prožitý vyšší věk získá plod autority.

57 v dopisech

58 Každý byl stvořen z jiné příčiny; plody a úroda, kterou dává země, kvůli živočichům, živočichové kvůli lidem, kůň k tahu, vůl k orbě, pes k lovu a hlídání, jedině člověk je zrozen k tomu, aby přemýšlel o světě a napodoboval jej.

59 Je lepší být beranem někoho z Megary než synem.

Nepotřebná jest taková přísnost, nechť má nějaké místo ta mladosti veselé svývolnost, nechť užívá na čas své radosti, však ve vší poctivosti: Nepotřebíť schovávati zbraně, aby s ní neměla sobě pošermiclovati, ale ne všetečně, ne ze zlosti a z zoufalství, což dobře *Pericles* Atheniinský vysvětluje, řkouce: *Non oportere in urbe nutriri leonem, si autem sit alitus, obsequi e[t] convenire*,⁶⁰ a to pro příčinu tu mluvití zvykal, *ut iuvenes praecipue nobilitatis et concitati ingenii refrænaentur, nimio vero favore ac indulgentia profusa pasti, quo minus potentiam obtineant, impedirentur*.⁶¹

Když tehdy kdo, a zvláště nějaké urozenosti, k tomu se má obyčejně, k čemuž věk takový potahuje, náleží toho jemu nezbraňovati: *Stultum est et inutile, eas obtrectare vires, quas ipse fovetis*,⁶² praví *Pericles*. Ale rada v tom jest, aby té radosti a obveselení takového spolu s lidmi v dobrých obyčejech právě dospělými užíval, čehož jasný příklad máme na otci onom, o němž vypravuje *Plutarchus*, že spolu s synem svým všelijaké hospodářství spravoval, s ním ke všemu dohlídal, s ním i koňům, kravám, volům i psům jísti dával, a slyše proto domlouvání přátelův, odpověděl: *Desinet citius cum senibus colludens, quam cum aequalibus*.⁶³

Aniž jemu sluší zbraňovati štědroty mírné, však tak, *ne maior sit benignitas quam facultas, nam qui benigniores esse volunt quam res patitur, primo in eo peccant quod iniuriosi sunt in proximos*.⁶⁴ A proto dáť skrovně a s chutí i brzo, jakž radil synu svému *Democritus*. *Si inquit bene mereri de aliquo voles, citissime da, mora enim ingratum redditur et parum amabile quicquid dederis*.⁶⁵ A potomně zkušujíc štědrotu jeho, dal mu peníze, aby je rozdal, komu by se vidělo, kterýž počal hojně rozdávat, a otec povolav ho, rozkázal mu činiti počet, mnoho-li jest komu co vydal, odpověděl

60 Není vhodné ve městě krmit lva, aby poslouchal a neodporoval, až bude nasycený.

61 aby mladí byli především podněcováni a usměrňováni k urozenosti ducha, budou-li přílišnou přízní a nadměrnou shovívavostí živeni, tím menší schopnosti získají

62 Je hloupé a neúčelné sočit na ty, které sám opatruješ.

63 Opustí rychleji společnou zábavu se starci než s vrstevníky.

64 ...aby nebyla větší laskavost než způsoblost, neboť ti, kteří chtějí být laskavější, než věc dovoluje, prvně v tom hřeší, že jsou nespravedliví ke svým blízkým.

65 Jestliže, praví, chceš někomu dát po zásluze, dávej co nejrychleji, prodleva je nevídaná a málo milá, cokoli dáváš.

syn: *quod dedisti, non eget numero*.⁶⁶ V tom pak ve všem náleží se vzdalovati od smilstva a skouposti, neb vedle slov Ciceronových *luxuries et avaritia impellunt homines ad maleficium*.⁶⁷

Tabule pátá věku lidského, když již totižto jistým způsobem život svůj výsti míní.

Všickni myslivci na tom bídném světě, možnějši vždycky nuznějšiho hněte. |

Ciiir **P**o vykonání dvacíti let mládence věku, divné myslivosti v hlavě jeho panují, potahuje ho k sobě *Venus*, kteréžto hlasu potřeba neslyšeti, neb ona jest *mater malorum omnium, cuius blanditiis corrumpuntur quae natura bona sunt*,⁶⁸ jejížto hlasem *capiuntur homines*,⁶⁹ jakž praví Kato *major, ut pisces homo*,⁷⁰ a jsouce tak od ní zachvácení, *nihil altum, nihil magnificum ac divinum suspicere possunt, nam suas omnes cogitationes abiecerunt in rem tam humilem et tam contemptam. Cic[ero]. In Laelio*⁷¹. Stojí z druhé strany jiné *cupiditates*⁷², kteréž téhož k sobě lákají a loudí, ale šťastný jest ten, kterýž z těch všech sídel vychází, a každému jich se štítiti přísluší. *Omittendae enim sunt, dí Cicero, voluptates omnes, relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, convivium, sermo etiam pene omnium familiarium deserendus, quae res in hoc genere homines a labore studioque deterret*.⁷³

Nabádá tolikéž *cupiditas venandi*⁷⁴ buď *apros*, buď *agnos*⁷⁵ etc., kterážto *cupiditas*⁷⁶ právě z mysli a z srdce heroitského pochází, té může býti místo dáno,

66 Co jsem dal, to do počtu neschází.

67 ...rozmařilost a lakota dohání lidi ke špatnosti.

68 matka všeho zla, jejími lichotkami se kazí, co bylo od přírody dobré

69 jsou lidé lapeni

70 jako člověk (chytá) ryby

71 Ničeho vysokého, velkolepého ani božského si nemohou vážít, neboť všechny své myšlenky vrhají k věcem tak nízkým a opovržlivým. (Cicero: *Laeliovi*)

72 dychtivosti, žádostivosti

73 Opuštěny mají být všechny žádostivosti, zanecháno má být všeho potěšení, žertů, her, hostin a důvěrného rozprávění, tyto věci takového způsobu odrazují lidi od práce a studia.

74 touha po lovu

75 kance nebo ovce

76 dychtivost, žádostivost

a tou se může mysl taková obveselovati, však ať je vždy mírnost v tom; neb známo, k čemu přivedla nemírná chtivost k lovu *Helymum et Panopem comites Sicilae*,⁷⁷ a neb *Lausum illum debellatorem ferarum*,⁷⁸ o nichž *Vergilius*, neb *Niciam*, kterýž rozpustiv psy a za zvěří chtivě pospíchaje, upadl do ohně uhlířům připraveného, a shořel v něm bídně; ale největší k tomu náchylnost byla onoho Mithridáta, krále Ciiiv pontského, kterýž obíraje se lovem ustavičným, sedm| let pod žádnou střechou nebyl: Však vždycky chvalitebnější jest v tom *moderatrix rerum omnium temperantia*,⁷⁹ neb v té míře často ledajakés neštěstí *incautum rapit*,⁸⁰ jakž se přihodilo *Adonidi*, o němž I. *De arte*. A k tomu vynalezené jest takové v myslivosti zaneprázdnění, pro *exercitio, studioque virginitatis, et otii vitandi causa*,⁸¹ pro kteréžto příčiny samé na lov vyjížděti zvykal onen *Hyppolitus filius Thesei*,⁸² o kterémž *Ovidius libro 3. Metamorphoseos*⁸³ obšírně vypravuje.

Šestá tabule věku lidského, kteráž se vztahuje na čas ten, v němžto se člověk ke 30. letům blíží.

Zdaliž líp není po slávě dychtiti, než marně sedíc s hanbou věk trávití.|

Ciiir **N**ejpřednější mezi všemi Římany orátor *Cicero*, maje zření na čas věku takového, dvě věci jemu příslušející a příhodné býti vypravuje, kteréž *in Oratione pro Muraena*⁸⁴ těmito slovy předstírá. *Duae sunt artes, quae possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis, una imperatoris, altera oratoris boni: ab hoc enim pacis ornamenta retinentur, ab illo belli pericula repelluntur.*⁸⁵ Těch

77 Helymus a Panope, sicilští druhové; Helymus (Elymus) je bájny zakladatel Elymianů, národa žijícího na Sicílii, byl stejně jako Aeneas synem Anchisovým; Panope (Panopea) byla mořská bohyně (Nereidka)

78 Lausus, krotitel šelem (syn etruského krále, byl zabit Aeneem)

79 přiměřená mírnost ve všech věcech

80 zachvátí neopatrného

81 cvičení a snaha o čistotu, a kvůli vyhýbání se zahálce

82 Hyppolitos, syn Théseův

83 ve 3. knize *Proměn*

84 v řeči věnované Murenovi (*Pro L. Murena*)

85 Jsou dvě umění, které mohou postavit člověka na nejvyšší stupeň důstojnosti: jedno je umění vládnout, druhé být dobrým řečníkem, jedním totiž jsou udržovány ozdoby míru, druhým odpuzována nebezpečí války.

tehdy sluší se přidržeti člověku k dotčeným letům přicházejícímu, aby tudy k slávě přišel, a vlasti své způsobil bezpečnost, sobě pak jméno věčné. *Rei militaris* (dí dále jmenovaný *Cicero*) *virtus, praestat caeteris virtutibus, omnia nostra studia et haec forensis laus et industria latent in tutela ac praesidio bellicae virtutis,*⁸⁶ a písic obšírněji o té rytířské ctnosti, ukazuje to, že věci všechny *quae sunt in imperio, in statu civitatis ab iis defendi et firmari putantur, qui militari virtute antecellunt,*⁸⁷ a k tomu dokládá zjevně, že v mnohem větší slávě a vzáctnosti postaveno jest umění rytířské, nežli umění, kteréž se tkne práv a zřízení zemských. Neb totižto ten, kteréhož práva zaneprázdňují, proto toliko i snu sobě odnímá, aby žádajícím se s dobrou radou spomohl; rek pak v činech hrdinských právě zkušený, což jiného přemejšlí, jednom to, aby nepřítel vlasti své co nejrychleji zahladil a vlast svou milou od ukrutenství vysvobodil: Onoho kohouti domácí, toho v poli ležícího bubny a trouby ze sna budí, Ciiiiiv onen šikuje strany protivné k soudu, ten vojsko vyučuje, kterak by mohlo| poraziti nepřítel, onen toliko ty, kteříž od něho radu žádají i kupují, ochraňuje, ten pak vlast celou i veškeren lid ostříhá snázně a pracně, a všickni aby pokojně se vši bezpečností živi byli, o to usiluje. Toť jest ono umění, kteréž jednoho každého vyzdvihuje, kteréž dává slávu a jméno věčné, za kteréž se žádný styděti nemůže, poněvadž slavné jest a vznešené, a nic není vzáctnějšího jako býti na tom hrdinským neb žoldnýřským chlebě, k kterémuž aby věk tabule této náchylnější byl, potřeba i za mladosti k tomu přihlídati, neb dobře *Cic[ero] De officiis*⁸⁸ mluví: že ani lékaři, ani hejtmané ani řečníci nic chvalitebného způsobiti nemohou bez obyčeje a cvičení, a 1. *De oratore* dokládá, *usus frequens superat omnium praecepta magistrorum.*⁸⁹

86 Ctnost ve vojenských věcech předčí ostatní ctnosti, všechny naše snahy i tato veřejná sláva a píle jsou skryty pod ochranou bojové ctnosti.

87 ...které jsou ve státě, v občanském stavu mají být jimi bráněny a upevňovány, jsou vojenskou ctností překonány

88 *Cicero: O povinnostech*

89 častý zvyk překonává všechny příkazy učitelů

Tabule sedmá života lidského, když totižto člověk ke čtyřicíti letům přichází.

Práva jsou rovně jako pavučina, vrabec prolítne a na mouše vina.|

Dr **V** tomto věku postavený jsouc člověk, hledí se přidržeti všelijakého pořádku, aby od lidí moudrým byl zván a v uctivosti držán, a napracovavše se v mladosti, nyní odpočinutí vyhledává: však nicméně ukazuje to na své osobě, což byl někdy mudrlec pohanský propověděl, řkouce: *Ea domus quae ratione geritur, omnibus instructor est rebus et apparatus, quam ea, quae temere et nullo consilio administratur;*⁹⁰ Chceť míti v domě svém řád, tak aby všecko jeho moudrým člověkem býti oznamovalo, a netoliko jest žádostiv toho, ale i sousedy své tím převejšiti míní, právem je utiskati usiluje, skrz kteréž i o možnější se pokouší, smí všelijakého štěstí sprobovati, a v tom případně prchlivost možnějšího, kteráž všeliká jeho myšlení potlačuje. Protož potřeba těm míti se na péči, a poslechnouti rady Seneky onoho, kterouž dává jednomu každému, písíc *de quatuor virtutibus* takto: *Si prudens esse cupis, in futura prospectum intende, et quae possunt contingere, animo tuo cuncta propone, nihil tibi subitum sit, sed totum ante prospicias: nam qui providens est, non dicit, non putavi hoc futurum.*⁹¹ A mluvíc o témž dále dává vejstrahu slovy takovými: *Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur, praesentia ordina, futura praevide, praeterita recordare. Nam qui nihil de praeteritis cogitat, vitam perdit: qui nil de futuro praemeditatur, in omnia incautus incidit.*⁹²

Šťastný jest ten, kterýž život svůj vedle naučení takového spravuje, pamatující na věci pominulé, ušetřující těch, kteréž před ním jsou, a na budoucí nijakž nezapomínající: *Quicquid enim, dí dotčený Seneca, a sapiente diligenter praevidetur,*

90 Dům, který je řízen rozumem, je spořádanější a připravenější než ten, který je spravován nerozvázně a bez úsudku.

91 Jestliže toužíš být rozumný, do budoucna se upírej prozíravě, a co se může přihodit, všechno svým duchem předvídej, tak se ti nic nečekaného nestane, ale všechno předem nahlédneš: neboť kdo je prozíravý, neříká, že netušil takovou budoucnost.

92 Jestliže jsi rozumného ducha, zabývej se třemi dobami: přítomnost ovládej, budoucnost předvídej, minulost si pamatuj, neboť kdo nepřemýšlí o minulosti, promrhává život, kdo neuvažuje o budoucnosti, neopatrně do všeho upadne.

*quum ad rem agendam perventum fuerit facilius superatur atque decernitur: melius namque est ante tempus occurrere, quam post vulnus datum, remedium quaerere.*⁹³

K tomu Cicero dokládá: *Non potest esse iucunda vita, a qua absit prudentia.*⁹⁴

Tabule osmá věku lidského, kteráž se k padesáti letům chejlí.

Když nechce štěstí, i rozum upadne, fortuna světem a ne náš vtip vládne.|

Diir **J**estliže štěstí do padesáti let laskavou tvář neukázalo, a pro nestálost jeho ještě dostatku nemáš, spokoj již žádost myslí tvé, a poslechni slov Augustýna takto mluvícího: *Divitae saeculares si desunt, non per mala opera quaerantur in mundo; si autem adsunt, per bona opera servantur in coelo: animum virilem et Christianum, nec debent, si accedant, extollere, nec debent frangere, si recedant.*⁹⁵

Tak a nejináč sluší nestálého štěstí vrtkavost snášeti, onoť dá bohatství, onoť vyvejší, a zas nenadále onoť odejme bohatství, onoť poníží. *Ludit de suis muneribus fortuna*, praví *Seneca*, *et quae dedit aufert, et quae abstulit reddit, et tamen neminem occupat nisi haerentem sibi.*⁹⁶ Daremná naděje toho, kterýž v její lásce oufá, omylné jsou dary její, nic lepšího, jedny na svém přestávati, jakž *Cicero* mluví *Paradoxo ultimo*:

Diiv *contentum suis rebus esse maximae sunt certissimaeque unius| cuiusque divitiae.*⁹⁷

Majíce pak dokonalou vědomost o nestálosti štěstí, zdaliž kdo bude moci na ně spolíhati, a v něm naději svou zakládati, zvláště když všem známo, *fortunam* toliko *fortitudini adiumento esse.*⁹⁸ Neníť ovšem, jakž jsem pověděl, nic lepšího, jednom přestáti na tom, cožkoli Pán Bůh komu dáti ráčil, a pustiti mimo sebe vrtkavost štěstí, kteréž nic jiného neumí, jednom poníženého vyzdvihnouti, a vyzdviženého zase s zármutkem ponížiti. Protož moudře *Cicero*. *O volucrem fortunam, quam cito*

93 Cokoli tedy je moudrostí pečlivě předvídáno, když pak nastane, bude snáze překonáno a posouzeno, neboť lépe je něčemu předejít, než poté, co byla způsobena rána, hledat lék.

94 Nemůže být šťastný život, v němž chybí rozumnost.

95 Jestliže ti schází světské bohatství, nemělo by být hledáno na světě skrze špatné činy, jestliže však je přítomno, skrze dobré skutky bude nabídnuto v nebi; silnou křesťanskou duší nemůže povýšit, jestliže přijde, ani ji nemůže zlomit, jestliže odejde.

96 Štěstěna si pohrává se svými dary; co dá, odejme, co vezme, vrátí, a přece neovládne nikoho, kdo si je sebou jist.

97 Být spokojen s tím, co mám, je největší a nejjistější ze všech bohatství.

98 Štěstěna je pouze podpora statečnosti.

*omnia ex laetitia et voluptate ad luctum et lachrymas recidunt. A 2. De divinatione: nihil est tam contrarium rationi et constantiae quam fortuna, cui non sunt omnia committenda.*⁹⁹

Devátá tabule věku člověčího, kteráž se tkne člověka již šedesáte let majícího.

Někdo má zlato, má perly i šaty, ale kdo na svém přestal, ten bohatý.|

Diiir **P**rvní stránku věku přecházejíc člověk, ne v jiný se zdá býti postavě, jednom jako by na jedné noze stál, a té toliko jemu jakožto zdravé užívati sluší: Nebo konečně již *desiderium terrenum arefactum*,¹⁰⁰ protož *in solo pede amoris Dei tota virtute*¹⁰¹ státi má, a konečně již noha druhá, to jest milost světa tohoto, i všelijakých rozkoší jeho, kteráž jej k zemským věcem vodila, pokleslá jest a uvadlá. Z příčiny té, nic jiného nemá přemejšleti mysl jeho, jednom kterak by druhou částku života svého v pobožnosti vykonal, nad hříchy v mladosti spáchanými želel, a toho litoval, že v nich své měl oblíbení, a zanechal skutky Pánu Bohu milé a příjemné, vždy k němu volající o smilování, ne tak ústy jako srdcem: Neb dí svatý Řehoř: *Valentiores voces apud secretissimas aures Dei, non verba faciunt sed desideria.*¹⁰² Takové žádosti Diiiv Pán Bůh sobě oblibuje, jakž| vypravuje dotčený biskup: *Aeternam vitam enim si ore petimus, nec corde desideramus, et ore tacemus, tacentes clamamus.*¹⁰³ Kteréžto pilně potřebí ušetřovati, aby nezachvátila srdce lidské *duritia mentis obstinatae*,¹⁰⁴ kteréžto vypravuje býti *tres species*¹⁰⁵ doktor Hugo, řkouce: *Tres sunt species obstinatorum, prima eorum qui ex correctione non proficiunt, secunda eorum qui excommunicatione*

99 Ó přelétává Štěstěno, jak rychle se vše z blaženosti a rozkoše k zármutku a slzám obrací. Nic není tolik protivné rozumu a stálosti jako Štěstěna, na niž nelze ve všem spoléhat.

100 touha pozemská je vyschlá

101 na jedné noze Boží lásky celou ctností

102 Silnějšími hlasy zní u nejtajnějších Božích uší touhy, nikoli slova.

103 Věčný život jestliže ústy žádáme, pak v srdci netoužíme, ale když ústy mlčíme, pak mlčíce voláme.

104 tvrdost zatvrzelé mysli

105 tři druhy

*deteriores fiunt, tertia eorum, qui emendationem promittunt, sed non faciunt.*¹⁰⁶

A dokládající příklady, mluví dále takto: *Ex correctione Manasses factus est melior, Nabal ex commonitione deterior, Pharao ex afflictione durior.*¹⁰⁷ Tuť ovšem sluší pamatovati na poslední puňkt života, a vždy rozmejšleti slova oná doktora svatého, kteráž napsal v knihách *de vita contemplativa*¹⁰⁸ takto: *Activa vita habet sollicitum cursum, contemplativa gaudium sempiternum, in hac contemnitur mundus, in illa videbitur Deus.*¹⁰⁹

Desátá tabule člověka již sedmdesáte let majícího.

Jestliže ústa Boha vyznávají, nechť ho i skutkové nezapírají.|

Diiiir **U**dá-li se kdo na to, aby již Pánu Bohu opovržujíc svět skutečně sloužil, nechť činí tomu dosti se vsí snažností, aby ne jináče ústa mluvily, a jináč skutkové kráčeli: Znáť Pán Bůh srdce jednoho každého, znáť, zdaliž lživá jsou ústa tvá, a proto pomni, koho míníš následovati, komu jsi se na službu oddal, totižto Pánu Bohu tvému, kterýž jest, jakž svatý Augustýn píše, *in se ipso, sicut Alpha et O[mega] in mundo sicut rector et auctor, in angelis sicut sapor et decor, in ecclesia sicut pater familias in domo, in anima sicut sponsus in thalamo, in iustis sicut adiutor et protector, in reprobis sicut pavor et horror.*¹¹⁰ A tak, hněval-lis ho hříchů tvými v mladosti, ukrocuj hněv ten v starosti, neb jiné cesty není: *Non est quo fugias a Deo irato nisi ad Deum placatum,*¹¹¹ mluví svatý Augustýn. Volej, dokavádž se Pán nesmiluje nad Diiiiv tebou, všeliké tvé myšlení nechť jinam nesměruje,| jednom ke cti a chvále Boží, nechť pomije žádost věcí zemských, kteréž *asperitatem habent veram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem,*

106 Jsou tři druhy zatvrzenců, první, kteří se nápravou nepolepší, druzí, kteří se vyobcováním stanou horšími, třetí, kteří slíbí polepšit se, ale neudělají to.

107 Nápravou Manasses stal se lepším, Nabal pokáráním horší, faraon trýzněním tvrdší.

108 o životě rozjímavém

109 Aktivní život má neklidný běh, kontemplativní věčnou radost, v tantom se opovrhuje světem, v onom bude spatřen Bůh.

110 ...sám v sobě jako alfa a omega, ve světě jako vůdce a tvůrce, pro anděly jako laskomina a ozdoba, v církvi jako otec rodiny v domě, pro duši jako ženich v ložnici, pro spravedlivé jako podpora a ochránce, pro neřádné jako bázeň a hrůza.

111 Není, kam bys utekl před Božím hněvem nežli k Bohu slitovnému.

*rem plenam miseriae, spem beatitudinis inanem.*¹¹² Což vše uznávajíce, obrať mysl svou ku Pánu, a odvráť ji od světa, kteráž čím více bude od něho odvrácena, tím více bude s Pánem Bohem spojená. *Cui Christus incipit dulcescere,*¹¹³ dí s. Bernard, *necesse est mundum amarescere*¹¹⁴. Vykonej náležitě aspoň tu poslední částku života tvého v službě božský, neb svět plný jest trní bodlavého: *Quae in terra sunt in carne tua sunt, versari in his et minime laedi, divinae potentiae est, et non virtutis nostrae.*¹¹⁵

Jedenáctá tabule věku lidského, kteráž se na léto osmdesáté i devadesáté vztahuje.

Mizerná starost, všickni tě žádáme, ale když přijdeš, na tě naříkáme.|

Er **N**achází se to obyčejně při lidech již věkem sešlých, že se náramně v hněvu roznicují, když starý jejich věk předkládán bývá, neb jim velmi jest věc příkra viděti již smrt před očima, vedle slov Seneky: *Primum mors ante oculos debet esse seni, quam iuveni,*¹¹⁶ což jim velmi odporné jest, ještě mladým se rovnat ve všem chtějí, ačkoli jim to právě nesluší. A Seneka k jednomu každému starci takovému mluví, *epistola 23: Numeram annos tuos, et pudebit eadem velle quae volueras; moriantur ante te vitia.*¹¹⁷ Zanechej frejův, starče, nespomínej na tance, odvrž nádherné šaty, postup mladým místa, slož z sebe řetězy, odevzdej armpanty¹¹⁸ a prsteny. *Turpis et ridiculosa res est elementarius senex, desine eadem velle senex, quae voluisti puer, hoc opus sit, hoc cogitatio, imponere veteribus malis finem.*¹¹⁹ Toběť nejlépe přísluší tvůj již poslední věk Pánu Bohu odevzdati, tobě náleží to vše, což by Ev ke cti a chvále| Boží býti mohlo, činiti. *Plus omnibus religioni operam dare senibus*

112 ...mají pravou hrubost, falešnou radost, jistou bolest, nejistou rozkoš, těžkou námahu, úzkostný klid, věc plnou bídy, marnou naději na blaženost.

113 Komu začne být Kristus sladký...

114 ...tomu je třeba, aby svět zhořkl.

115 To, co je na zemi, je v tvém těle, přebývat v tom a co nejméně ubližovat, to už záleží na božské moci, a ne na tvé ctnosti.

116 Smrt před očima musí mít spíše stařec než mladík.

117 Spočítej své roky, a budeš se stydět chtít, co jsi dříve chtěl; ať zemřou před tebou tvé nepravosti.

118 náramky

119 Trapná a směšná věc je dětinský stařec, přestaň chtít to, co jsi chtěl jako chlapec, je třeba učinit konec starým špatnostem.

*convenit, quos praesentis saeculi florida aetas transacta deseruit.*¹²⁰ A co může být hloupějšího nad rozum ten, kterýž již právě při sešlosti své nic chvalitebného vykonati nemůže, kterýž žádost od zlého odvésti nemůže, ani v čas ten, když již všechno tělo starostí vadne, když oči zrak potracují, uši sluchu nemají, když tvář bledne, zuby hnijí, kůže se krčí, ústa zapáchají, prsy duch volně nevypouští, kolena se třesou, nohy tížnost zdržeti těla nemohou. Chtěj tehdy neb nechtěj, musíš zanechati věci mladosti přináležející, musíš opustiti freje, žerty i hry, nimiž když se obíráš, *morti ludens delicias facis*,¹²¹ jakž dí Seneka, nelze jináče učiniti, učinil tvůj věk konec všeliké radosti mladým zvyklé, a léta všem zbytečným marnostem cestu zastoupily.

Dvanáctá tabule věku lidského, kteráž jest poslední částka života.

Falešný světe, jakť se koli vidí, jáť jsem u cíli, škrabej jiné lidi.

Eiir **S**vatá hlava, svatý rozum, taková se stálost ukázat může v starosti jeho, již nežádajíc žádných rozkoší tohoto světa, ku Pánu se svému ze vši myslí své hotoví, pomníc na ona slova, kteráž napsal *Isid[or] De sum[mo] bono lib.*¹²² 3. mluvíc: *Utilius est per simplicem actionem ire ad vitam aeternam, quam per contemplationis errorem mitti in gehennam.*¹²³ Již tehda budouce v takové dospělosti věku, náleží jednomu každému svět opustiti, což se snadno [st]ane, jednom spatř tvářnost tvou a osobu v zrcadle jasném, a rozuměj, jaká jest proměna, a jak dalece vzdálená od té, kteráž byla věku mladého, což když učiníš, poznáš, že tě to nebude těžké učiniti, vedle slov Seneky, kteréž napsal *epistola 85: facile contemnit omnia, qui ad contemptum sui venit.*¹²⁴

120 Všem starcům se více hodí přičinit se o zbožnost, kterou přítomného pokolení prožitý kvetoucí věk zanedbal.

121 když si hraješ, smrti působíš potěšení

122 Isidor ze Sevilly: *De summo bono* (O nejvyšším dobru)

123 Užitečnější je skrze prostý skutek kráčet k věčnému životu, nežli kvůli chybnému rozjímání být poslán do pekla.

124 Snadné je pohrdat vším, co ke svému pohrdání samo přichází.

Třinácte a poslední tabule, jenž slove smrt, kapitola neb rozdíl první.

Eiiv *Mors introivit in orbem terrarum, per transgressionem protoplastorum.*¹²⁵

Začátek a původ smrti této, kteráž na lidské připadla pokolení, vyjevuje nám Písmo svaté, *Genes[is] cap. 2.*, kdež Bůh vydává příkázání otci našemu Adamovi, pro přestoupení jeho, za pokutu klade smrt těmi a takovými slovy: *Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiae boni at mali ne comedas, in quocunq[ue] enim die comederis ex eo, morte morieris.*¹²⁶

Poněvadž tehdy první otec náš přestoupil příkázání takové jsa svedený od ženy, a ona od hada, aby zpátkem slova božská nešly, vyhnán jest nejprve z toho rozkošného obydlí rajského i s ženou svou, do oudolí tohoto, a potomně pokutován pokutou smrti, když totižto rozloučená byla duše s tělem, a obrácená v místa temné, Eiiir vedle vůle a působení nejvyššího Stvořitele: taková pokuta, kteráž jest, rozloučení duše s tělem připadla jest na veškeren počet potomkův jeho, takže žádný před ní neušel z těch, kteříž od počátku stvoření světa živi byli, aniž před ní neujdou, kteřížkoli živi jsou neb živi budou až do skonání téhož světa.

Spravedlivý jest ve všech činech svých Bůh, a jakož jest spravedlivý, takť jest i milosrdný, pro pokoru, zkroušenost, pokání a želení nad proviněním, kterýmižto prostředky ukrocuje se hněv všehomocnosti jeho, kterémužto poddán Adam pro neposlušenství své, o čemž takto napsáno u proroka Ezech[iela], *cap. 18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: quid est, quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres nostri comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt etc. Ecce omnes animae, meae sunt, ut anima patris, ita et anima filii mea est: anima quae peccaverit ipsa morietur.*¹²⁷

125 Smrt vstoupila do okruhu zemského skrze prvního člověka.

126 Z každého stromu zahrady smíš jíst. Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez. V den, kdy bys z něho pojedl, propadneš smrti. (Genesis 2, 16–17)

127 I stalo se ke mně slovo Hospodinovo: „Co si myslíte, když říkáte o izraelské zemi toto přísloví: otcové jedli nezralé hrozny a synům trnou zuby?“ Hle, mně patří všechny duše; jak duše otcova, tak duše synova jsou mé. Zemře ta duše, která hřeší. (Ezechiel 18, 1–2, 4)

K tomu nás přivedlo neposlušenství prvního otce Adama, a neposlušenství naše, netoliko k časné, ale i k věčné smrti nás přivéstí může, o kterémžto neposlušenství mluví svatý Pavel k Římanům *cap. 5: Per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi.*¹²⁸

Neposlušenství tehdy mnoho nám zlého způsobilo, jako naproti tomu poslušenství mnoho nám způsobiti může dobrého. Pročež nelze než v něm státi, jakožto k tomu hlasem božským nabádaní, kterýž zní *Proverb[iorum]. cap. 3. Custodi legem meam atque consilium meum, et erit vita animae tuae.*¹²⁹
Eiiiiv A u Ezajáše *cap. 55. Audite, audite, audientes me et cogredite bonum, inclinate aurem vestram, et venite ad me, audite, et vivet anima vestra et feriam vobiscum pactum sempiternum.*¹³⁰

Samé to poslušenství učiniti může, že neuškodí synům otcovská zlost, a tudy ne tak synové poslušní, jako otcové neposlušní smrtí zemrou, ale životem živi budou, jakž o tom vypravuje prorok Ezechiel, a raději sám Bůh skrz ústa jeho řkouce v rozdílu 18. *Et vir si iustus fuerit, et fecerit iudicium et iustitiam etc. vita vivet ait Dominus.*¹³¹ A dále dí: *Quod si genuerit homo filium, qui videns omnia peccata patris sui quae fecit, timuerit et non fecerit simile eis etc. vita vivet.*¹³² Neponese totižto otec zlosti syna svého, ani syn zlosti otce svého, spravedlnost spravedlivého následovati bude, a bezbožnost při bezbožným zůstane.

Napodobná milost Stvořitele nebe i země, jest v proroka téhož v slovích těchto: *Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea, et fecerit iudicium et iustitiam, vita vivet et*

128 Skrze jednoho člověka totiž vešel do světa hřích, [...] protože všichni zhřešili. (Římanům 5, 12)

129 Zachovávej můj zákon a moji radu. To dá tvé duši život. (Překlad KK; v knize Přísloví 3, 21 ve Vulgátě je znění „custodi prudentiam atque consilium“, což je v ekum. překladu „zachovej si pohotovost a důvtip“; zde však poněkud jiný význam)

130 Poslechněte mě a jezte, co je dobré, nakloňte ucho a pojdte ke mně, slyšte a budete živi! Uzavřu s vámi smlouvu věčnou. (Izaiáš 55, 2–3)

131 Je-li někdo spravedlivý a jedná podle práva a spravedlnosti, [...] jistě bude žít, je výrok panovníka Hospodina. (Ezechiel 18, 5,9)

132 Zplodí-li však syna, který uvidí všechny hříchy svého otce, jichž se dopouští, a ulekne se, nebude se jich dopouštět, [...] jistě bude žít. (Ezechiel 18, 14,17)

*non morietur.*¹³³ A ta jest cesta k zkrocení hněvu božského, jsi-li i nejhorší mezi všem lidmi, zanechej zlosti, plň vůli Boží, plň přikázání svatá jeho, ejhle zapomenet Pán na všechny předešlé nepravosti, a živ budeš životem věčným, duchovním totižto a ne tělesným: Jsi-li spravedlivý, pečuj, aby neupadl v nepravost a zlost, kteráž by zastínila všelikou ozdobu skutkův prvních, pečuj, aby stál stále v předsevzetí tvém, Eiiiiir neobmešká spomoci Pán, onť nežádá pádu člověka| spravedlivého, aniž žádá smrti nespravedlivého a bezbožného. *Nunquid* (tak mluví ráčí) *voluntatis meae est mors impii, et non ut convertatur a viis suis et vivat?*¹³⁴ Jistěť nežádá smrti člověka hříšného, ale žádostiv jest toho, aby přestal zle činiti, a chvalitebným životem, aby věčnou radost zejskal. Protož volá, nabádá a napomíná všech skrz ústa prorocké: *Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas, quia nolo mortem morientis, revertimini et vivite.*¹³⁵

Vystup tehdy, člověče z cesty nepravosti, obrať tvář k ctnosti, a nebudeť nikoli hrozná smrt a pokuta ta, kterouž na lidské přirození přivedlo neposlušensství.

Pohané, kteříž Pána Boha v Trojici nerozdílného nepoznali, nevím, s jakou bezpečností smrti očekávali, samou ctnost před očima majíce, smrti se nestrachovali. Cicero o tom pěkně mluví, řkouce: *Teneamus hoc, ut nihil censeamus esse malum, quod sit a natura datum hominibus.*¹³⁶ Hle, nečetl tento Bibli, neslyšel písma prorocká, a však oznamuje, že přirozená jest člověku smrt, pro kteroužto příčinu, že netřeba se jí strachovati, ukazuje. Neb ten, kterýž se smrti strachuje, věda, že nemožná věc jest před ní ujíti, nikda v mysli své spokojen býti nemůže, jako naproti tomu rozvažující přirozenou býti jednomu každému smrt, ten netoliko očekává šípu jejího spokojenou a nestrašlivou myslí, ale způsobuje sobě tolikéž *praesidium magnum ad vitam*

133 Když se však svévolník odvrátí od své zvrůle, jíž se dopouštěl, a jedná podle práva a spravedlnosti, zachová svou duši při životě. (Ezechiel 18, 27)

134 Což si libuji v smrti svévolníka? je výrok Panovníka Hospodina. Zdalipak *nechci*, aby se odvrátil od svých cest a byl živ? (Ezechiel 18, 23)

135 Obraťte se a odvráťte se ode všech svých nevěrností a *vaše* nepravost vám nebude k pádu. Vždyť já si nelibuji ve smrti toho, kdo umírá [...]. Obraťte se tedy a budete žít. (Ezechiel 18, 30,32)

136 Zdržme se toho, abychom nikdy nesoudili jako špatné to, co dala člověku přirozenost.

Eiiiiiv *beatam comparandam*.¹³⁷ Protož jmenovaný Cicero v jiném místě napomíná, to|tiž *lib. 2. Thuscul[anae disputationes]*,¹³⁸ řkouce: *Te natura excelsum quaendam videlicet et altum, et humana despicientem genuit, itaque facile in animo forti contra mortem habita*.¹³⁹ Napomíná, pravím, k nestrašlivé mysli a k bezpečnosti proti přirozené smrti, poněvadž lidské přirození tak vysoké, tak vyzdvižené jest, že se lekati nemá žádných příhod lidských, ani té samé smrti, kteráž během přirozeným životčichu rozumnému i nerozumnému neproměnitelným způsobem ustanovená jest.

Filozof Thales řečený, jeden z sedmi mudrcův, pověděl: Že není rozdílu mezi životem a smrtí, z příčiny té, že jak přirozená věc jest živu býti, tak přirozená věc umřítí, a kdožkoli ctnostně živ bude, toho duše s tělem rozloučená, že náležitě od bohův nesmrtedlných opatřená a chovaná bude.

Opatrně též mudřec Bias, kterýž vida člověka naříkajícího pro smrt dětí a ženy své, a již též na sebe popouzejícího, promluvil k němu: *Cur homo ipsam vocas? an non etiam si non vocaveris veniet*.¹⁴⁰ Nic jistšího nad smrt není, uložený jest jednomu každému cíl, kterého žádný nemine. *Incertum est, praví Seneca epist. 26. quo te loco mors expectat, itaque tu illam omni loco expecta*.¹⁴¹

Ne zle smejšleli o smrti pohané tito, ale my křesťané vzhlídněme lépeji do písem doktorův křesťanských, a naučení jejich prospěšná tuto uvažujme, i pěknou ku potěšení otázku: kterouž činí *Cassiodorus*, píšíc na žalm svatého Davida: *Fr Beati immaculati in via, těmito slovy: Quis mortem temporalem metuat, cui vita| aeterna promittitur? quis labores carnis timeat, cum se in perpetua requie noverit collocaturum?*¹⁴² Těm toliko nechť jest hrozná památka smrti, ti nechť v strachu stojí, o nichž *Isidorus lib. 3. De summo bono*, takto mluví: *Illi deplorandi sunt in*

137 velkou ochranu srovnatelnou s blaženým životem

138 Cicero: *Tuskulské rozhovory*

139 Příroda stvořila člověka tak vvyvýšeného, vysoko postaveného a nad lidské věci povzneseného, proto lehce a se statečnou myslí má přijímat smrt.

140 Proč ji voláš, člověče? Což nepřijde, i když není volána?

141 Není jisté, na jakém místě tě smrt potká, proto ji očekávej všude.

142 Což se bojí smrti časné, komu je přislíben život věčný? Zda se bojí obtíží těla, když ví, že bude přebývat ve věčném klidu?

*morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit, non quos coelestis aula laetificandos inclusit.*¹⁴³

V tom se srovnávají písmo prorocká s písmo doktorův svatých, pekelná propast požírá bezbožné, neposlušné, nešlechtné, ovce bez pastýře, i pastýře také ty, kteříž posláni nejsou, pohrdají vrchností nařízenou, a ovce z pravého ovčince vypuzují. Těm ne bez příčiny přehořké a přehrozné jest jméno smrti, poněvadž *miseros infernus ex hac vita recipit.*¹⁴⁴ A ne bez příčiny přeradostný jest lidem dobrým, pobožným a bohabojícím den smrti, poněvadž *laetificandos aula coelestis includit.*¹⁴⁵

Rozdílná jsou sídla po smrti pobožného a bezbožného, a však tak pobožnému, jak bezbožnému ustanoven jest cíl konečný, ani tomu, ani onomu neodpustí smrt, připadla-li je nyní na nešlechtného, hle po malé chvíl[i], ana zachvacuje i bohabojného. Důvod toho v knihách *Deuteron[omium] cap. 31* pozůstává, kdež Bůh všemohoucí k Mojžíšovi služebníku svému mluví ráčí: *Ecce prope sunt dies mortis tuae, voca Iosue, et stare in tabernaculo testimonii ut praecipiam ei etc.*¹⁴⁶ Poslušný byl ve všem Pánu Mojžíš, lidu izrahelského, prospěšný k oblíbení příhodný, a nicméně nechtěl Pán Bůh změnit cíl smrti jemu uložený, muselo vjíti Fv tělo do země, aby obráceno bylo v zem a v prach, vedle slov Páně, kteréž propověděl *cap. 40 Ecclesiastes: Quae de terra sunt in terram convertentur, et aquae omnes in terram convertentur.*¹⁴⁷

Pošetřme i na Davida krále, víme z Prvních knih královských, jak následovala téhož smrt, původem Saule, jemužto David snadněji mohl ji na hlavu uvést, ale nechtě zlým zlého odplacovati, mluvil jest: *Vivit Dominus, quia nisi Dominus*

143 Ti ubozí mají být oplakáváni ve smrti, které peklo vzalo z tohoto života, ne ti, kteří jsou v nebeské dvoraně plni blaženosti.

144 ubožáky peklo vzalo z tohoto života

145 blaženi jsou uzavřeni v nebeské dvoraně

146 Hle, přiblížily se dny tvé smrti. Povolj Jozua a postavte se do stanu setkávání a já mu dám příkaz. (Deuteronomium 31, 14)

147 Všechno, co je ze země, do země se vrací, a všechny vody se obracejí do země. (překlad KK; parafráze Sírachovce 40, 11; ve znění Vulgaty je „všechno, co je ze země, do země se vrací, a co je z vod, jde zpět do moře“)

*percusserit eum, aut dies eius venerit ut moriatur, aut in praelium descendens mortuus fuerit, propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in christum Domini.*¹⁴⁸

Vůbec jsou známé slova trpělivého Joba v kapitole čtrnáctý tato: *Breves sunt dies hominis, numerus mensium apud te est, constituisti terminos eius, qui praeteriri non poterunt.*¹⁴⁹

Nápodobně mluví *Ecclesiastes cap. 17.* řkouce: *Deus de terra creavit hominem et secundum imaginem suam fecit illum, et iterum convertit illum in ipsam, et secundum se vestiuit illum virtute, numerum dierum et temporis dedit illi.*¹⁵⁰ Jistá jista věc, že cožkoli narozeno umře, jednomu každému uložen konec života, jenž jest smrt, jednom že skryta jest před očima lidskýma hodina a čas, v kterémž na nedomnívající případně. Evangelia nic jiného nevypravují, jednom *estote parati* (buďte pohotově), než se nadáte, ej, den poslední života přijde, a počet hodin vyplněn bude, kterýžto počet dnův a hodin netoliko všem hříšným uložen, ale vztahoval se i na Spasitele našeho Ježíše Krista, tak že i jemu podle člověčenství vyměřený byl čas, o němž Fiir činí zmínku svatý Ján, řkou|ce: *Quaerebant ergo eum apprehendere, et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.*¹⁵¹ Nápodobně mluví v kapitole osmé: *Haec verba locutus est Iesus in gazophilacio, docens in templo, et nemo apprehendit eum, quia nec dum venerat hora eius.*¹⁵²

Neomylna totižto zůstanou uložení božská, a nemylná byly a budou slova Páně: *En ego hodie ingredior viam universae terrae, et toto animo cognoscetis quod de omnibus verbis, quae se Dominus praestitutum nobis pollicitus est, unum non*

148 Živ je Hospodin, a jestliže on jej nezahubí, nebo den jeho smrti nepřijde a nezemře nebo nepadne v bitvě, chraň mě Hospodin, abych nevztáhl svou ruku na Hospodina pomazaného. (překlad KK; parafráze 1. Samuelovy 24, 7)

149 Krátké jsou dny člověka, počet měsíců je ve tvé moci, ustanovil jsi jeho hranice, které nemůže překročit. (překlad KK; parafráze Joba 14, 5)

150 Bůh stvořil člověka ze země a ke svému obrazu, a do země se člověk opět vrací, podle sebe jej oděl ctností, dal mu jistý počet dní a času. (překlad KK; parafráze Sírachovce 17, 1–7)

151 Tehdy se ho chtěli zmocnit; ale nikdo na něj nevztáhl ruku, neboť ještě nepřišla jeho hodina. (Jan 7, 30)

152 Ta slova řekl v síni pokladnic, když učil v chrámě. Ale nezatkli ho, protože dosud nepřišla jeho hodina. (Jan 8, 20)

*praeterierit in cassum*¹⁵³ mluví *cap. 23*. Jozue: Uložená jest všemu pokolení lidskému smrt, tať konečně žádného nemine, ustanovený od Pána Boha čas smrti, žádný lékař mocí bylin a traňkův rozličných ten cíl neodejme: *Non est, dí Ecclesiastes cap. 8. in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestarem in die mortis.*¹⁵⁴ A svatý Pavel apoštol Páně volá k Židům píšíc *cap. 9: Statutum est omnibus hominibus semel mori.*¹⁵⁵ Pošetř na neproměnitelné uložení, uloženo všem jednou umřítí, nemožné dekrát tento změnit, ani chudý toho neujde, ani bohatý, ani krásný, ani nepěkný, ani vyvýšený, ani snižený, summou ke všem ustanovení toto přistupuje, není prostředku, nímž by se kdo mohl uchýliti od něho. *Contra caetera omnia aliquid tutum inveniri potest, at contra mortem omnes inhabitamus urbem immunitam,*¹⁵⁶ pověděl onen pohan *Epicurus*.

O smrtedlné příliš přirození lidské, a mnohem smrtedlnější, že ani o hodině smrti již již přicházející neví. *Nescit, praví Ecclesiastes cap. 9. homo finem suum, sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.*¹⁵⁷ *Ideo*, tak napomíná Spasitel náš u Matouše v *kap. 24. et vos estote parati, quia nescitis qua hora filius hominis venturus est.*¹⁵⁸ A svatý Pavel k Tesalonickým I. *cap. 5. píše: Dies Domini sicut fur in nocte veniet.*¹⁵⁹ A nicméně bezpečně živ jest člověk mnohý, bezpečně vesel nepamatuje na věci budoucí, poklady shromáždjuje, skupuje statky, stavení znamenitá vyzdvihuje, nejináče jednomu jakoby na věčnost zde zůstávati měl, ale s myslí velmi omylnou, neb svatý Jakub *cap. 4. dí. Tu autem quis es, qui iudicas*

153 Hle, já nyní odcházím cestou všeho pozemského. Uznejte tedy celou duší, že nezapadlo ani jedno ze všech slov, která o vás mluvil Hospodin, váš Bůh. (překlad KK; parafráze Jozue 23, 14)

154 Není člověka, jenž by měl svého ducha v moci, nezadrží jej, nemá moc nade dnem smrti. (Kazatel 8, 8)

155 A jako každý člověk jen jednou umírá. (Židům 9, 27)

156 Proti všemu ostatnímu lze najít nějakou ochranu, ale proti smrti všichni žijeme v neopevněném městě.

157 Vždyť člověk ani nezná svůj čas. Je jako ryby, které se chytají do zlé sítě, a jako ptáci chytaní do osidla. Jako na ně, tak i na lidské syny bývá políčeno ve zlý čas, který je náhle přepadá. (Kazatel 9, 12)

158 Proto i vy buďte připraveni, neboť Syn člověka přijde v hodinu, kdy se nenadějete. (Matouš 24, 44)

159 Den Páně přijde, jako přichází zloděj v noci. (1. Tesalonickým 5, 2)

*proximum? Ecce nunc qui dictis hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, faciemus ibi quidem annum et mercabimur et lucrum faciemus, qui ignoratis quid erit in crastino: quae enim est vita vestra? Vapor est admodum parens, et deinde exterminabitur.*¹⁶⁰

Není více mezi lidmi *Messodamus*, kterýž by, prošen jsa na dobrou vůli dne zejtrejšího, prosícímu odpověděl: *Quid me invitas ad crastinum, qui a multis annis crastinum non habui, sed mortis adventum in singulos annos expectavi.*¹⁶¹ Následoval v tom muž onen znamenitý učení svatého Jakuba, jímžto napomíná křesťany, aby ne tak důvěrně o dlouhosti života svého rozjímali, nýbrž aby zejtrejším ani dnem jisti nebyli, vždy vejminku tuto přidávajíce ve všech slovích: *Si Dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc aut illud.*¹⁶²

Fiiir Potřeba vzkládati věci budoucí na lásku Boží, Božím| působením živi jsme, v rukou božských život náš jest. Pročež nepřisluší tak doufanlivě mluvit, poněvadž vedle řeči apoštolské, *omnis exultacio talis maligna est.*¹⁶³ Nepříjemná jsou božské milosti slova taková, nelíbezný Pánu Bohu tak doufanlivý hlas, kterýž náležitou od nás míti chce chválu, tak abychom pamatujíce na to, že život náš v moci jeho jest uznávali, že tolikéž smrt vedle libosti své zrušiti jej a odnítí může, kterýmž by to způsobem spatřená býti mohla smrtnost naše, kteroužto rozjímající ustavičně, nemohou než svatě živi býti, nemohou než vše pro Pána Boha opustiti, jakž svatý Jeroným mluví: *Facile ab eo omnia contemni, qui se assiduo cogitat moriturum.*¹⁶⁴

160 Ale kdo jsi ty, že odsuzuješ bližního? A nyní vy, kteří říkáte: „Dnes nebo zítra půjdeme do toho a toho města, zůstaneme tam rok, budeme obchodovat a vydělávat“ – vy přece nevíte, co bude zítra! Co je váš život? Jste jako pára, která se na okamžik ukáže a potom zmizí! (List Jakubův 4, 12–14)

161 Proč mě zveš na zítřek, vždyť já jsem po mnoho let žádný zítřek neměl, neboť každým rokem jsem očekával příchod smrti.

162 Bude-li Pán chtít, budeme naživu a uděláme to neb ono. (List Jakubův 4, 15)

163 Každé takové vyvyšování je zlé.

164 Snadné je pohrdat vším pro toho, kdo ustavičně myslí na to, že zemře.

O smrti těl našich, kteráž ne tak smrtí jako snem nazvaná býti má.

Kapitola druhá

Sám Stvořitel nebe i země, Pán Bůh všemohoucí, dosti to nám zřetelně ukazovati ráčí, že rozdělení duše s tělem není smrt, ale časný sen, když smrt snem jmenuje a umírání spaní nazývá, což se spatřuje v slovích oněch, kteráž mluviti ráčil k Mojžíšovi *Deu[teronomium]: cap. 31. řkouce: Ecce tu dormies cum filiis patribus tuis, et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra ad quam ingredietur.*¹⁶⁵ Tak také mluviti ráčí k Davidovi *2. Reg[um] cap. 7. cum completi fuerint dies tui, et tu dormieris cum patribus, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo.*¹⁶⁶ A krátce ve všem Písmě svatém, kdež se koli zmínka děje, buď o králích, neb o jiných věrných služebnících božských, nikdež doloženo není, aby umřítí měli, jednom že zesnuli. Tak z *Reg[um] cap. 2.* napsáno máme: *Dormivit igitur David cum patribus suis.*¹⁶⁷ A *cap. 11. Dormivit Salomon cum patribus suis sepultusque est in civitate David.*¹⁶⁸ A opět, *ibidem, cap. 14. Dormivit Hieroboam cum patribus suis.*¹⁶⁹ A na jiných mnohých místech nejináče se o smrti pobožných mluví, jednom že zesnuli. Nad bezbožnými pak panuje smrt, nad těmi totižto, ježto svývolně živi jsouc, vůle Boží neplní, ukrutenství své prokazují. A na takové jaký sen připadá, nechť nahlédnou v list apoštola Judy, v němž napsáno jest: *Vae illis qui in contradictione perierunt.*¹⁷⁰ Dobrým smrt smrtí není, ano zřetelná jsou slova Spasitele našeho u Matouše evangelisty v rozdílu devátém: *Non est mortua puella sed dormit,*¹⁷¹ kterýmžto způsobem i o Lazarovi mluviti ráčil.

165 Hle, ty ulehneš ke svým otcům a tento lid povstane a bude smilnit s cizími bohy země, do níž vstupuje. (Deuteronomium 31, 16)

166 Až se naplní tvé dny a ty ulehneš ke svým otcům, dám po tobě povstat tvému potomku, který vzejde z tvého lůna. (2. Samuelova 7, 12)

167 I ulehl David ke svým otcům. (1. Královská 2, 10)

168 I ulehl Šalomoun ke svým otcům a byl pohřben v městě svého otce Davida. (1. Královská 11, 43)

169 I ulehl [Jeroboam] ke svým otcům. (1. Královská 14, 20)

170 Běda těm, kteří pro svou vzpouru zahynou. (překlad KK; parafráze listu Judova 1, 11)

171 Ta dívka neumřela, ale spí. (Matouš 9, 24)

O svatém Štěpánu v Skutcích apoštolských v kap. 7. doloženo, že jest neumřel, ale toliko usnul v Pánu.

Nápodobně mluví i svatý Pavel k Tesalonickým v kap. 4. takto píšíc: *Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut caeteri, qui spem non habent, si enim credimus quod Iesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt, per lesum adducet cum eo etc.*¹⁷² O čemž všem vědouce křesťané, zdaliž příčinu slušnou míti budou k bázni, zdaliž uznávající takovou milost a lásku Pána svého strašlivě na smrt očekávají budou: kterouž pro neposlušenství prvního otce na všecko pokolení lidské dopustiti ráčil? Nebylať jest strašná oněm pohanům, aniž nebude hrozná křesťanům, zvláště věci svrchu psané uvažujícím: Oni ne lekavě na ni vzpomínali, proto samé, že nemožnou věc býti, aby před ní ušli, věděli a tudy konce všech ouzkostí, všeho utiskání a vší nouze očekávali, jakž mezi jinými i Cicero mluví: *moriendum est omnibus, estque finis miseriae in morte.*¹⁷³

Jistě všickni oni slavní muži, jichžto následovníci v moudrosti býti usilujeme, nejináče o smrti a životu lidským smejšleli, jednom, že *natura commorandi diversorium dedit homini non habitandi.*¹⁷⁴ Čemuž dobře rozumějíc Gorgias Leontinus, jsa již věkem sešlý, a snem času jednoho nad míru obklíčený, propověděl k jednomu z přátelův svých, tázajícímu se, jak by se měl, řka takto: *Somnus iam incipit me fratri suo commendare.*¹⁷⁵

Co neučinil Epaminondas thebanský král: Vyjeda, aby spatřil stráž a pilnost strážných, uzřel jednoho an snem poražený spí, chytil oštip svůj a probodl srdce jeho. Z kteréhožto ukřutenství trestán jsouc, odpověděl: *qualem eum inveni, talem eum reliqui.*¹⁷⁶ Tím znáti dávajíc, že člověk snem poražený v ničemž se od umrlého

172 Nechceme vás, bratří, nechat v nevědomosti o údělu těch, kdo zesnuli, abyste se nermoutili jako ti, kteří nemají naděje. Věříme-li, že Ježíš zemřel a vstal z mrtvých, pak také víme, že Bůh ty, kdo zemřeli ve víře v Ježíše, přivede spolu s ním k životu. (1. Tesalonickým 1, 13–14)

173 Všichni musí zemřít a ve smrti je konec utrpení.

174 Člověku je přirozeností dáno rozmanité prodlévání, ne však přebývání.

175 Spánek mne již začíná odevzdávat svému bratru (tj. smrti).

176 Jakého jsem jej našel, takového jsem jej zanechal.

nedějí: a proto *Salustius* smrt *aerumnarum requiem et non cruciatuum*¹⁷⁷ jmenoval, Fiiiiv poněvadž zlým toliko smrt smrtí| jest, a těm, ježto v bázni Boží plnili příkázání božská, smrt ne smrtí jest, ale pokojem a odpočínutím ode všech prací tělesných.

Nemohou než pravdivá býti slova prorocká, kteráž Izaiáš mluví *cap. 25.* takto: *Quia factus est fortitudo pauperi, praecipitabit mortem in sempiternum, et auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie, et opprobrium populi auferet de universa terra quia Dominus locutus est.*¹⁷⁸

Byla-li jest někdy za onoho času před narozením Spasitele našeho smrt škodlivá a strašná, smrti téhož nyní poražená jest, vedle slov Ozeáše proroka, kteráž jsou v *kap. 13.* napsaná: *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, ero mors tua o mors, morsus tuus inferne.*¹⁷⁹

Máme napodobné potěšení v *kap. 21.* v Zjevení svatého Jána, kteréž v tato slova zní: *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.*¹⁸⁰ Všecko to vniveč obrátil obránce náš a ochránce Kristus Ježíš, vše to mocí svou podrobil, *manifestata est autem nunc, per illuminationem Salvatoris vestri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam in corruptione per evangelium,*¹⁸¹ jakž mluví apoštol Páně svatý Pavel, 2. *ad Timoth[eum] cap. 1.*

Již tehdy ne smrt, ale odpočínutí po prácech tělesných mívá jedenkaždý člověk křesťanský, když umírá, když příští božského dočkává bez strachu, jakožto Gr ten, kterýž vždy takové příští na péči měl, věda, že k takovému| snu beze vší pochyby povolán bude, v kterémžto čase jak nalezen bude, tak bude i souzen. A pro tu příčinu

177 klid ubohých, nikoli trýzeň

178 Byl jsi záštitou slabého; panovník Hospodin provždy odstraní smrt a setře slzu z každé tváře, sejme potupu svého lidu z celé země; tak promluvil Hospodin. (Izaiáš 25, 4,8)

179 Ze spárů smrti je vysvobodím, vykoupím ze smrti, budu tvou zkázou, ó smrti, jícne pekelný. (překlad KK; velmi volně parafrázován Ozeáš 13, 14)

180 A Bůh jim setře každou slzu z očí. A smrti již nebude, ani žalu ani nářku ani bolesti už nebude, neboť co bylo, pominulo. (Zjevení Janovo 21, 4)

181 ...a nyní zjevil příchodem našeho Spasitele Ježíše Krista. On zlomil moc smrti a zjevil nepomíjející život v evangeliu. (2. Timoteovi 1, 10)

napomínají jednoho každého slova božská: *Vigilate itaque, quia nescitis diem nec horam.*¹⁸²

Aniž tu kdo štítiti se bude smrti skrz vzpomínání té věci, poněvadž jistí jsme, že z mrtvých těla naše povstanou, a vzhůru vznešená budou do oblakův: *Si autem mortui sumus cum Christo,*¹⁸³ praví svatý Pavel, píšíc k Římanům v kap. 6. *Credimus, quia etiam simul vivemus cum Christo, scientes quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, quo denim mortuus est semel, peccato mortuus est, quod autem vivit, vivit Deo.*¹⁸⁴

Máš se z čeho těšiti, křesťane pobožný, pro tvé hříchy Spasitel tvůj jsa člověkem učiněn, Bůh Bohu Otci rovný, umřítí ráčil, a břemeno přetěžce ráčil jest prostředkem utrpení a smrti z ramen tvých sjíti. A z té příčiny píše svatý Pavel: 1. *Corinth[ios] cap. 5. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria, ubi est mors, victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?*¹⁸⁵ Nebudeš dále, ó ukrutná smrti, provozovati ukrutenství tvého nad vyvoleným Božím, nebude více raniti střela tvá, neb odňata bude od tebe moc, kteréžs užívala.

Těš srdce tvé slovy takovými, křesťane věrný poslušný, aniž se strachuj střely té, nechť se leká pohan, Žid, Turek i ten, kterýž odloučen od jednoty křesťanské, Gv nepozoruje na slova Spasitele, kteráž jsou: *Qui non audi|erit ecclesiam etc.*¹⁸⁶ Na kteréhožto vztahuje se i dekrét tento, 17. *Deuter[onomium] cap. těmito slovy obsažený: Qui superbierit, nolens obedire imperio sacerdotis, qui eo tempore ministrat*

182 Bďte tedy, neboť neznáte dne ani hodiny.

183 Jestliže jsme spolu s Kristem zemřeli... (Římanům 6, 8)

184 ...věříme, že spolu s ním budeme také žít. Vždyť víme, že Kristus, když byl vzkříšen z mrtvých, už neumírá, smrt nad ním už nepanuje. Když zemřel, zemřel hříchu jednou provždy, když nyní žije, žije Bohu. (Řím 6, 8–10)

185 A když pomíjitelné obleče nepomíjitelnost a smrtelné nesmrtelnost, pak se naplní, co je psáno: Smrt je pohlcena, Bůh zvítězil! Kde je, smrti, tvé vítězství? Kde je, smrti, tvá zbraň? (1. Korintským 15, 54–55)

186 Kdo neuslyší církev atd.

*Domino Deo, ex decreto iudicis morietur homo ille.*¹⁸⁷

Ale sluší jednomu každému pamatovati při tom i na slova tato, kteráž Duch Páně skrz ústa Malachiáše proroka mluví *cap. 3. řkouce: Et accedam ad vos in iudicio et ero testis velox maleficis et adulteris et periuris, et qui calumniantur mercedem mercenarii, et humiliant viduas et pupillos, et opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.*¹⁸⁸ Tobě se to mluví, křesťane nezavedený, tebe se to dotejká, není tu péče o zavrženým před obličejem Páně, aniž anjel Boží přistupuje k takovému, ale dává místo andělu zlému, kterýž by jeho čím dále tím k většímu zlému popouzel, jakož naproti tomu vždy při lidech dobrých, pobožných, aniž bludy rozličnými zavedených stojí anděl dobrý, kterýž vždy napomíná k pobožnosti, a cestu ukazuje k věčnému blahoslavenství. O čemž *Origenes homil[iae] 66.* takto mluví: *Adest unicuique nostrorum etiam minimo qui sunt in ecclesia Dei, angelus bonus, angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet, qui pro actibus nostris corrigendis et miserationibus exposcendis, quotidie videat faciem patris qui in coelis est.*¹⁸⁹

Z té příčiny píše i svatý Bernard *in serm. 40.* opakujíc slova tato: *Accesserunt Giir angeli,* takto řkouce: *In quovis diversorio, in quovis angulo reverentiam exhibe| tuo angelo, ne audeas illo praesente, quod me vidente non auderes: adsunt igitur tibi, non modo praesentes tecum, sed etiam pro te, adsunt ut protegant, adsunt ut prosint.*¹⁹⁰

187 Kdo bude jednat opovážlivě, že by neposlechl kněze, který tam stojí ve službě Hospodina, tvého Boha, nebo soudce, ten zemře. (Deuteronomium 17, 12)

188 Předtím vás však přijdu soudit, rychle usvědčím cizoložníky a čaroděje, krivopřísežníky, utiskovatele námezdníků, vdov a sirotek, ty, kdo odírají právo bezdomovci a mě se nebojí, praví Hospodin zástupů. (Malachiáš 3, 5)

189 U každého z nás nepatrných, jež patříme k církvi, je přítomen dobrý anděl, anděl Páně, který řídí, napomíná, vede, který pro naše neřádné skutky a pro prosby o slitování každodenně hledí na tvář otce, jenž je v nebesích.

190 V jakémkoli příbytku, v jakémkoli koutě prokazuj úctu svému andělu, a neodvažuj se v jeho přítomnosti, čeho se neodvažuješ, když mě vidíš: jsou tedy přítomni nikoli jsouce s tebou, ale pro tebe, jsou přítomni, aby chránili a pomáhali.

Potřebná-li věc jest kvíliti nad smrtí pomřelých přátelův, kteříž nás na onen svět předešli.

Kapitola třetí

Tehdáž náleží plakati nad umrlými, když to pro hříchy naše v časy nebezpečné od nás bývají povoláni k smrti, želejíce zkroušeně nad proviněním svým, a milost přitom božskou pokorně žádajíce, aby na místě těch jiní nám dáni byli, kteříž by všecky své správy ke cti a slávě božské směřovali, a vše moudře a opatrně řídili.

Příklad toho nacházíme v Zákoně starým *Deu[teronomium] cap. 34.* kdežto napsáno jest, že plakali Židé nad smrtí Mojžíše, ačkoli umřel věkem již sešlý, majíc totižto věku svého sto a dvaceti let: o čemž Písmo svaté takto zní: *Fleverunt eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus.*¹⁹¹ A to učinili z příčiny té, že jest je neuvedl do země jím od Boha zaslíbené.

Tak plakal David nad smrtí Saula, trhajíc na sobě oděv, a plakali s ním všickni Giiv přednější vůdcové, kteří se jeho přidrželi, a to proto: *quod* (jakž Písmo zní 2. *Regum cap. 1.*) *corruissent gladio.*¹⁹²

Plakal ten též David nad Abnerem, jakož o tom v těch knihách *cap. 3.* čteme: Plakali nad bratrem jeho Judou Jonatas a Šimon, a plakal s nimi veškeren lid, protože jest zahynul v čas velikého jich neštěstí, obránce silný, o němž *Mach[abejská] cap. 9:* plakali všickni Židé nad Jonatou, synem Jojadovým a bratrem Jůdy a Šimona: o čemž *ibidem cap. 12.* Plakali pak proto, že jest byl obránce jich v čas nepokoje, ale nevyplakali toho z hrobu, než jiného pláčem tím od Pána Boha sobě vyjednali.

191 Synové Izraele oplakávali Mojžíše v Moábských pustinách po třicet dní. (Deuteronomium 34, 8)

192 že padli mečem (2. Samuelova 1, 12)

Náležitý tehdy pláč jest i potřebný nad tělem umrlého, ale s dobrým uvážením: Neb *Ecclesiastes cap. 22.* poroučí: *Mortuum lamenteris*,¹⁹³ a maličko nížeji dí: *modicum plora super mortuum, quoniam requievit*.¹⁹⁴ Tolikéž v kap. 38. naučení dává: tak prej plač nad umrlým, aby spíše Pána Boha na sebe nerozhněval, nežli by ho k milosrdenství pohnul takovému, jaké ukázané bylo onýno vdově, o kteréž dí evangelista Páně Lukáš *cap. 7. Misericordia motus super eam, dixit illi, noli flere*,¹⁹⁵ a vzkřísil jí syna mrtvého, a neb k takovému, jaké ukázané bylo sestře Lazarové, kteréhož z hrobu již čtyři dni v něm ležícího Spasitel náš vyvolati ráčil.

Protož pokorně sluší vyhledávati milosti před tváří božskou, čehož máme příklad na onom svatým králi Davidovi, kterýž vida, že Pán Bůh synáčka toho, jehožto jemu porodila žena Uriášova, těžkou nemocí trápiti ráčí, plakal jest, a modlil se Pánu Bohu, jsa toho| povědom vedle svatého Jeronýma, *orationem Deum lenire, lachrymam cogere, illam ungere, hanc pungere*,¹⁹⁶ žádajíce, aby ho při zdraví zanechati ráčil. V tom slyše od služebníkův, že dítě již umřelo, umyl obličej svůj a požádal pokrmu, řkouce: Potud plakal jsem, dokavád' duch v těle dítěte byl, aby mně zanecháno bylo dítě, ale poněvadž již umřelo, což mám kvíliti? *Nunquid potero revocare eum amplius? Ego magis vadam ad eum, ille vero non revertetur ad me*.¹⁹⁷ Pro tak rozumný pláč, Pán Bůh potějšiti ráčil srdce jeho truchlivé synem jiným, totižto Šalamounem, kteréhožto porodila žena jeho 2. *Reg[um] cap. 12.*

Přitom obyčejná věc jest i náležitá, že otec pláče nad synem, syn nad otcem, muž nad manželkou, manželka nad mužem, služebníci nad pány svými etc. Neb kdožkoli tehda netoliko co proti Pánu Bohu promluví, ale aspoň pomyslí, ovšem potěšen nebude, nýbrž od něho slušně kárán a trestán bude.

193 naříkej nad mrtvým

194 Nad mrtvým neplač tak hořce, neboť došel odpočinutí. (Sírachovec 22, 11)

195 Když ji Pán uviděl, bylo mu jí líto a řekl jí: „Neplač!“ (Lukáš 7, 13)

196 ...že modlitba Boha obměkčuje (usmiřuje), vyvolá slzu, která zalichotí i zraní.

197 Což je mohu ještě přivést zpět? Já půjdu k němu, ale ono se ke mně nevrátí. (2. Samuelova 12, 23)

O pokojném odpočívání těl lidí zemřelých, o kterých se jednomu každému křesťanu před smrtí starati náleží.

Kapitola čtvrtá

Giiiv **S**nažná býti má jednoho každého pilnost, kterak a kde by tělo jeho si přátelův, po vykonání běhu u|loženého, odpočívati mohlo, na místech totižto jistých, kteréž objednané býti mají ne fortelem, aniž násilnou mocí, ale prosbami a penězi vlastními s uvážením přijatými. Čehož máme příklad na onom patriarchovi svatým Abrahamovi, kteréhož nám Písmo *Gene[sis] cap. 23.* předkládá, o místo (s syny Heth¹⁹⁸) na němž by manželku svou Sárú pochoval, těmito slovy rokujícího: *Advena sum et peregrinus apud vos, date mihi ius sepulchri vobiscum, et sepeliam mortuum meum.*¹⁹⁹ Jemužto odpověděli synové Hett. *Audi nos domine, princeps Dei es apud nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum, nullusque te prohibere poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum.*²⁰⁰ Vděčen byl té odpovědi Abraham, ale rozuměl nespravedlivý a slušný býti grunt ten, kteréhož by od nich tím způsobem dostal, protož opět učinil k nim řeč, řkouce: *Si placet animae vestrae ut sepeliam mortuum meum, audite me, et intercedite pro me apud Ephron filium Seor, ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui, pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.*²⁰¹ Bydlel dotčený Efron v prostředku synův Hett, a slyše řeč Abrahama patriarchy, dí k němu hlasem: *Nequaquam ita fiet domine mi, agrum trado tibi et speluncam quae in eo est, praesentibus filiis populi mei sepeli mortuum tuum.*²⁰² Nicméně nechtěl Abraham přijíti daru takového, nýbrž řekl k němu: *Quaeso ut audias me: dabo pecuniam pro*

198 Chetejci

199 Jsem *tu* u vás host a přistěhovalec. Dejte mi u vás do vlastnictví hrob, kam bych zemřelou pohřbil. (Genesis 23, 4)

200 Slyš nás, pane. Jsi mezi námi *jako* kníže Boží; pochovej svou zemřelou v nejlepším z našich hrobů. Nikdo z nás ti neodepře svůj hrob, abys mohl zemřelou pohřbít. (Gen 23, 6)

201 Souhlasíte-li, abych zde svou zemřelou pohřbil, slyšte vy mne: Přimluvte se za mne u Efróna, syna Sócharova, ať mi přenechá svou makpelskou jeskyni, která je na konci jeho pole; ať mi ji před vámi přenechá za plnou *cenu* stříbra, abych měl vlastní hrob. (Gen 23, 8–9)

202 Nikoli, pane; slyš ty mne. To pole je tvé, i ta jeskyně na něm je tvá; dávám ti ji před očima synů svého lidu. *Tam* pochovej svou zemřelou. (Gen 23, 11)

agro.²⁰³ Na čež on porozumějíc spravedlivou býti žádost, odpověděl: *Domine audi me, terram quam postulas, quadringentos siclos argenti valet, istud est pretium inter me et te, sed quantum est hoc, sepeli mortuum tuum.*²⁰⁴ Hned jak šacované bylo pole ono, odevzdal Abraham peníze ty Efronovi přede všemi syny Hett, a osvědčiv to před nimi, pochoval tělo manželky své Sároy, na kterémžto potom místě i sám pochován byl, od Izáka a Ismaele, synův svých: o čemž *in Genesi cap. 25.* obšírně. V témž hrobě položen Izák, syn Abrahamův, i Jákob, syn Izákův, o čemž *cap. 35. a cap. 50.*

Čteme tolikéž o Jozefovi, že jest nechtěl, aby jinde odpočívati mělo tělo své, jednom na poli onom, kteréž byl koupil otec jeho Jákob od synův Hemor: *Centum novellis ovibus in possessionem filiis suis.*²⁰⁵ Tu pochovaná jest i Rachel, nad jejížto hrobem učiněný nápis: *Hic est titulus monumenti Rachel,*²⁰⁶ kterýžto titul povídají, že trvá neporušený *usque in praesentem diem.*²⁰⁷ Odtud pochází, že církve svatá jsouc Duchem Páně vyučená, vyměřuje místa k pochování těl, na nichž jeden každý křesťan pravý vedle dobrých zásluh a poslušnosti svého pochován bývá. Proto předkové naši stavěli kostely, kláštery, bohatě je nadávali. A ačkoli páni byli nad grunty svými vlastními, nicméně nečinili toho bez vůle a vědomosti biskupův, a bez potvrzení papežského, královského neb knížecího, kteréž když vyjednali, teprv v nich sobě pohřby volili, i všem potomkům svým, jakožto následovníkům víry pravé, tak aby s těmi toliko jednostejný pohřeb měli, ne jináče než jak se stalo s Abrahamem, Izákem a Jákobem, kteří v jednom hrobě pohřbení jsou, kteréžto místo nebylo propůjčeno umrlému Izmaelovi.

Šetřili toho pilně předkové, majíc v nenávisti proměnu víry, snažili se o to, aby byla mezi nimi *una fides, unum baptisma,*²⁰⁸ vedle naučení svatého Pavla *ad*

203 Raději slyš ty mne. Dám za to pole stříbro. (Gen 23, 13)

204 Pane, slyš ty mne. Pozemek má cenu čtyř set šekelů stříbra. Co to pro nás znamená? Jen pochovej svou zemřelou. (Gen 23, 15)

205 za sto mladých ovcí připadlo jeho synům (překlad KK; parafráze Jozue 24, 32)

206 Toto je nápis na pomníku Ráchel.

207 až do dnešního dne

208 jedna víra, jeden křest

*Eph[esios]*²⁰⁹ cap. 4. nedopouštěli bludníkům bořiti hrobův, ano přihlížali k tomu, aby takoví ani do chrámu Páně nevcházeli, jakožto na místo posvátné, slušně to činíc, poněvadž posvěcená byla místa ta od biskupův neb suffraganův vedle obyčeje starobylého a vedle naučení od Pána zanechaného. Ovšem nedopouštěli vnésti do chrámu tělo zoufalce bezbožného, musel se jedenkaždý nejprve k tomu připraviti, skrz náležité a spravedlivé vyznání hříchův před knězem, skrz přijímání svátosti velebné s pokorou a s náboženstvím, a skrz poslední pomazání přijaté, následující v tom ve všem naučení svatého Jakuba, kteréž jest v kap. páté. *Infirmatur quis in vobis, dí apoštol Páně, inducat praesbyteros ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus et si in peccatis sit, remittentur ei.*²¹⁰

Nemnoho nyní dbáme na obyčej ten, beze všeho uvážení, beze vší k tomu přípravy svobodně na místa předkův nositi se poroučíme, nemajíce ani jiskry z dobroty předkův těch, aniž na to pamatujeme, což svatý Augustýn mluví, řkouce: *Quibus peccata dimissa non sunt, a sacris locis post mortem adiuvari non possunt; Hr quia quos peccata graviora deprimunt, si se in sacris locis sepeliri| faciunt, restat ut de sua praesumptione iudicentur, quia eos sacra loca non liberant, sed de culpa temeritatis accusant.*²¹¹ Takovýhle má užitek ten, kterýž nehodně na posvátným místě položen býti chce.

Nápodobně píše svatý Řehoř *quaest[iones] 13. cap. 2. Cum gravia peccata non deprimunt, tunc prodest mortuis si in ecclesia sepeliantur; quia eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorumque sepulturam aspiciunt, recordantur eorum, et pro eis Domino preces fundunt: at quos gravia peccata deprimunt, ad maiorem cumulum damnationis potius, quam ad solutionem eorum corpora in ecclesiis*

209 Efezským

210 Je někdo z vás nemocen? Ať zavolá starší církve, ti ať se nad ním modlí a potřájí ho olejem ve jménu Páně. Modlitba víry zachrání nemocného, Pán jej pozdvihne, a dopustil-li se hříchů, bude mu odpuštěno. (List Jakubův 5, 14–15)

211 Komu nebyly odpuštěny hříchy, těm svatá místa po smrti nemohou pomoci, neboť koho tíží těžké hříchy, jestliže se nechají pohřbit na svatém místě, měli by být za svůj předpoklad souzení, protože svatá místa je neosvobodí, ale obviňují je z nerozvážnosti.

*ponuntur.*²¹²

Slušně to zlé na takového přichází, pohrdals kostelem Páně za živobyť, pohrdals vrchností církevní, nelíbil se kněz tento neb onen, i pročež se k němu utíkáš již umírající? Ovšem matka naše církev svatá křesťanská, příkladem Vykupitele našeho, každému svou laskavou tvář ukazuje, každého laskavě na milost přijímá, uznávajíc pokoru pravou, zaň Pánu Bohu modlitby společné ofěruje, a maje moc od Krista Pána sobě propůjčenou, jeho i ode všech hříchův zbavuje, ale potřebí v tom skroušeného a pravdivého pokání. A proto napomíná k té skroušenosti, jakou měl lotr onen pozděkající, vzhlídnajíc vždycky na nevinnou smrt nevinného beránka Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista.

Také nemalou sobě z toho vzítí můžeme vejstrahu, že Pán Bůh všemohoucí Hv v Starém zákoně přísně přikázati| ráčil, aby žádný hříchem zohavený nevstupoval na místa svatá, ano, aby se k nim ani nepřibližoval, jakž důvodně ukazují *in Levitico cap. 22.* slova tyto. *Omnis qui accesserit de stirpe vestra ad ea quae consecrata sunt, et quae obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino.*²¹³

Protož spravuj se jedenkaždý vedle učení církve, kteráž k tomu syny své vede, aby nedopouštěli bořiti hrobův předkův svých, a nicméně mnozí tím pohrdali i pohrdají, zkazili kostely, rozbořili kláštery, polámali kameny hrobovní nákladně spravený, nic nepomohlo slavných oněch předkův napomínání, ani záповěď pod kladbami přísnými, kteréž činili a vyjednávali listy pod pečeti kostelům a klášterům takovým, dávajíc statky a důchody znamenité, a snažně, aby to vše v celosti pozůstávalo, žádajíc.

212 Když těžké hříchy netíží, tehdy prospěje mrtvým, jsou-li pohřbeni v kostele, neboť jejich blízcí, když za nimi přicházejí na svatá místa a vidí jejich hrob, vzpomínají na ně a modlí se za ně k Pánu: koho tíží těžké hříchy, spíše k většímu zatracení přispívá než k osvobození těl, když jsou pohřbena v kostelích.

213 Kdyby se někdo ve vašich pokoleních ze všeho vašeho potomstva přiblížil ke svatým darům, které Izraelci oddělují Hospodinu jako svaté, a byl nečistý, bude vyobcován od mé tváře. (Leviticus 22, 3)

Nemají v takovém vzezření a v poctivosti hrob předků svých křesťané, jaké mají i mívali někdy pohané, o nichž nám mnohé věci vypravují historie, a zvláště o Tatařích, s nimiž když Darius, král perský, bojoval, oni ustupující jemu vedle obyčejně dále a dále do krajiny své postupovali, a tu majíce u sebe legáta vyslaného od krále perského, kterýž se jich královským jménem tázal: Dlouho-li před ním utíkati budou, téhož vypravili s odpovědí takovou: *Se nec agros, nec villas, nec urbes, pro quibus dimicarent, habere, coeterum cum ad parentum suorum monumenta perventum esset, tum denique sciturum Darium, quomodo Scythae soleant praeliari.*²¹⁴

Hiir V | pravděť není takové lásky k věcem těm mezi křesťany, ale jak my otcům, tak i nám synové naši činiti budou; *usus omnium magistrorum praecepta superat,*²¹⁵ obyčej zlý v přirození se obracuje. A protože žádnou měrou nemá trpín býti, čehož jasný jest důvod na příkladu tomto, kterýž spatřujeme na otci tomto, jenž jsa ubit od syna svého, obžaloval jej před ouřadem, kdež jsouc tázán syn, proč by on otce bil? Odpověděl: Však i on otce svého někdy bil, a maje tolikéž při sobě syna maličkého, ukázal naň a řekl: I tento syn můj maličký, tolikéž mne bije. Neb takový jest obyčej v rodu našem. I vyhnal je ouřad z města, aby v něm takový zlý obyčej rozmnožen nebyl, kterýž škodlivý jest, jakž znáti dává *Propertius lib. 2.* těmito slovy: *te[r]itur rubigine mucro ferreus, et parvo saepe liquore silex.*²¹⁶

Zanechejmež tehdy ty zlé obyčejně a chyťme se obyčejův oných chvalitebných a svatých, nimiž se někdy spravovali slavní oni předkové naši, kteříž nejprve v království tomto slavném víru svatou přijali, jichžto těla, na kterých místech pochovaná jsou vedle řádu církve svaté, ta nemůžeme než za svatá míti, poněvadž víra jich dobrá, a pořádek onen svatý, místa ta svatá učinili.

Nerozumějme se býti nad ně moudřejšími, neužívejme obyčejův v nově nalezených, nových pravím těch, kteréž nedávno od lidí skrz Šatanáše podvedených

214 Nemáme ani pole, ani statky, ani města, kvůli kterým bychom bojovali, avšak až dorazí k hrobům našich předků, tehdy teprve pozná Darius, jak dokážou Skythové bojovat.

215 Zvyk překonává všechna nařízení učitelů.

216 Železný meč je často zničen rží a měkkou vodou skála. (Propertius: *Elegie* II 25, 15)

počátek vzali, ale přidržme se těch, kteréž od počátku víry svaté slavné jsou, poněvadž Hiiv pravdivější jsou, chvalitebnější a uctivější, nežli byli mezi oněmi národy, jichžto lásku k rodičům jejich svatý Jeroným takto vypravuje. *Massagetae et Derbaces, parentes et cognatos, et propinquos cum ad senectutem venerint,*²¹⁷ nechtíc, aby který z nich bolestí nějakou trápen byl, před časem je zaškrucují a uvařené i upečené jedí, pravíce, že jim v tom učinili milost a lásku prokázali, proto, že je žádným nemocem trápati nedopustili, a dokládajíce, že lépeji jest, když těla jich od nich snědená budou, nežli by je měli červi zhrýzti a vniveč obrátiti.

O Tiberianech tolikéž dokládá, že netoliko přátely, ale všechny lidi staré *quos dilexerunt, suspenderunt in patibulis: Hircani volucris et canibus semivivos, Caspii bestiis mortuos proiciunt; Bactriani canibus ad hoc ipsum nutritis senes obiciunt.*²¹⁸

Stále se těch obyčejův drželi tito národové, jakž Jeroným svatý o tom píše, mluvíce tak: že kdy je *Nicanor*, Alexandra krále makedonského náměstek, zkaziti a zrušiti chtěl, vyhnali ho z země své, a proto pravím, zlý jest obyčej nepřislušející Pánu Bohu i lidem nemilý.

Ale mnohem větší zlost jest naše proti předkům našim, ježto dopouštíme bestiem strašlivým nad hrobmi jejich nezbednost prokazovati.

A tak jakž jsem pověděl, nečinme se moudřejšími nad předky naše, jimžto sám Bůh moudrost propůjčiti ráčil, skrz dar Ducha svého svatého. Protož mluví s. Job *cap. 12. in antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia.*²¹⁹ Tolikéž Hiir *Ecclesiastes cap. 25. mluví. Quam speciosa veteranis sapientia, et gloriosus intellectus et consilium.*²²⁰

217 Messagetové a Derbakové své rodiče, příbuzné a blízké, když zestárli...

218 ...které milovali, pověsili na šibenice, Hircanové házeli polomrtvé ptákům a psům, Kaspiové mrtvé házeli zvířatům, Bactrianové předhazovali starce jako potravu psům.

219 Jen u kmetů je moudrost a rozumnost *pouze* v dlouhém věku. (Job 12, 12)

220 Jak zdobí starce moudrost, rozum a úsudek. (překlad KK; parafráze Sírachovec 25, 5)

Jestliže se vyvejšovati míníme bohatstvím, pro Bůh i toho nepřipomínejme: Chceme-li Písmu i kronikám věřiti, mnohém možnější bývali sedláčkové otcův našich, nežli jsme my v tomto věku. A byť pak i toho nebylo, tehdy dobře jest míti pozor na slova Augustina svatého, nímiž nás vystrihá v knihách *De natura gratiae*²²¹ takto mluvíce. *Si de divitiis et honoribus et morum nobilitate te iactas, de pulchritudine corporis, de patria et honoribus, qui tibi ab hominibus exhibentur, respice te ipsum, quia mortalis terra es, et in terram ibis.*²²² Pomni na to a uvažuj, kde jsou se poděli ti, kteříž nedávno v veliké slávě živi byli, kde nyní jsou císařové, králové, knížata, biskupi, kde hejtmani, kteříž vojska někdy nescíslná shromažďovali, kde jsou nyní oni nákladně okrášlení koni, kde šaty jejich předražené a jiné vymyšlené nástroje, zdaliž se spolu i s nimi všechno vniveč neobrátilo, v krátkých tolika veršech zůstala památka jednoho každého.

Vzhlídni do hrobův jejich a rozsud' pravdivě, který pánem byl a který služebníkem, který bohatým, který chudým, který silným, který mdlým, který krásným, který škaredým, pohled', zdaliž při tom nějaké znamení věci dotčených pozůstává, nestáliť to život nestálý, to vše dary byly slepé fortuny, kterýchžto jaký užitek jest, vypravuje svatý Jeroným, píšíc na slova svatého Matouše 17. *cap. quid prodest homini, si mundum lucretur,*²²³ v takový smysl: *Si haberes sapientiam Salomonis, si pulchritudinem Absolonis, si fortitudinem Samsonis, si longaevitatem Enoch, si divitias Craesi, potestatem Octaviani, quid sunt haec? quum tandem caro datur vermibus et anima daemonibus cum divite sine fine crucianda.*²²⁴

Tolikéž dobře napsal Boet[hius]: *De consolatione*²²⁵ lib. 2. *in omni adversitate fortunae infelicissimum infortunii genus est, aliquando fuisse felicem.*²²⁶ Poslyš,

221 Zřejmě spis *De natura et gratia* (O přirozenosti a milosti).

222 Jestli se chlubiš bohatstvím, slávou a vznešenými mravy, ztepilým tělem, vlastní a úctou, kterou ti lidé prokazují, pamatuj, že jsi ze smrtelné země a do ní opět půjdeš.

223 co prospěje člověku, že je svět k němu štědrý

224 Máš-li moudrost Šalomounovu, krásu Absolonovu, sílu Samsonovu, dlouhověkost Henochovu, Krésovo bohatství, Oktavianovu moc, k čemu je to všechno? Když nakonec tělo bude dáno červům a duše ďáblům, kteří ji budou na věky trýznit.

225 *De consolatione philosophiae* (Útěcha z filosofie)

226 Při každé nepřízni osudu je nejhorší neštěstí to, že byl člověk předtím šťastný.

co ten též mluví svatý totižto Jeroným píšíc *ad Heliodorum*. *Xerxes ille magnus, potentissimusque, qui subvertit montes, maria constravit, cum de sublimi loco infinitam multitudinem hominum et innumerabilem vidisset exercitum, flevisse dicitur, quod post centum annos nullus eorum quos tunc cernebat, superfuturus esset.*²²⁷

Ale kdybychom my mohli na takovou hůru vstoupiti, z níž bychom veškeren svět spatřili, viděli bychom věci rozličné, kteréž se v něm dějí, viděli bychom neštěstí, kteréž připadá na království mnohá i na krále jejich, viděli bychom, jaká trápení lidé mají, některé mordují, někteří se topí, některé do těžkého vězení uvrhují, tu se radují, a tu kvílí, jedni se rodí, a druzí umírají, jední bohata až na zbyt, druzí pro nouzi velikou mrou: Netoliko pak vojsku Xerxesovému, ale se to stává právě všemu světu, neb všickni, kteřížkoli zrození jsou, proto se zrodili, aby zemřeli.

Ale nyní sami se k sobě obraťme, a jako z nebe stoupivše, na skutky své pošetřme, pomni-li, kdo z nás, když jest byl dítětem, kdy podrostlým mládenečkem, Hiiiir kdy již| i starým? Každého dne umíráme, každého se dne změňujeme, a vždy rozumíme, že věčně trvati tuto budeme: Máme Platonové naučení, ješto mluvíval: *Omnem sapientum vitam meditationem esse mortis.*²²⁸

Máme tehdy sobě rozvažovati v mysli naší, co jsme někdy byli, čím ještě zůstáváme, a čeho bychom chtěli, a neb nechtěli, všeckno se nám po vůli naší neděje, a protož velká to pomoc jednomu každému uměti moderovat mysl vysokou, a vždy na krátkost života snažný pozor míti, jakž nám to v paměť uvozuje s. Ambrož, mluvíc o mizerném životu našem takto: *Nudi nascimur, nudi morimur, nulla distinctio inter cadavera mortuorum, nisi forte gravius foetent divitum corpora distenta luxuria.*²²⁹

227 Veliký a mocný Xerxes, který podvracel hory a pokořoval moře, když z vysokého místa viděl nekonečné množství lidí a nespočetné vojsko, zaplakal prý, že za sto let tu již nebude žádný z těch, na něž pohlíží.

228 Každý moudrý život je přemýšlením o smrti.

229 Nazí se rodíme, nazí umíráme, není žádný rozdíl mezi těly mrtvých, ledaže více zapáchají rozmařilostí roztažená těla bohatých.

O bídný pane, ó nešlechetná pejchy vysokomyslnost, za tvou rozkoš, za tvou zbytečnost, nížto se nad jiné vypínáš, co míti budeš jednom to, po čem tě samém i poznají, že šeredněji nade všechny jiné smrděti budeš.

A protož zanechme zbytkův nepotřebných a pejchy, Pána Boha milujme a ke cti a slávě jeho všechny činy obracujíce, smrti se nestrachujme, poněvadž víme, že nám není ke škodě, ale po prácech mnohých k věčnému odpočinutí: čehož příklad býti může na oněch synech faráře jednoho pohanského, o nichž píše Herodotus, Kleobinovi a Bitonovi²³⁰, kteříž když matka jich jela na místo jako posvátné do kostela a na hůru řečenou Argia vjeti chtěla, pěkném se oděvem ozdobila, a oni vsadivše matku na vůz, táhli jej a ji až do kostela odvezli: Na kte|roužto a jich povolnost ona patříce, žádala bohyně, aby to, což by bylo nejlepšího synům svým dala, což bohyně učiniti přislíbila. Mládenečkové zatím, když bylo po obědě, požehnavše matku, kteráž na modlitbě trvala, položili se oba dva a zesnuli. Nazejtří vešla matka k nim a nalezla oba dva umrlé, a porozuměla, že nic lepšího člověku dáno býti nemůže nad smrt.

Nápodobně se přihodilo, když *Trophonius* a *Agamedes* kostel *Apollinovi* v Delfě stavěli, kteříž prosili boha *Apollina*, aby jim dal záplatu hojnou za práci a náklad učiněný, dokládajíce bez vejminky, aby to, což by bylo nejlepšího, jim od něho dáno bylo, na čež tři dni očekávali. Po vykonání času toho, když slunce vzešlo a lidé žádostiví byli věděti, co jim tak vznešeného bůh *Apollo* způsobil, i vzeřeli na mládence a našli oba dva, an umrlí leží, a srozuměli z toho všickni, že smrt jest člověku nejlepší. A z té příčiny *Cicero* mluvíval: *homines mortem vel optare incipient, vel certe timere desistant*,²³¹ poněvadž den ten nic jiného nečiní, jednom že nám dává nějaké změnění. I jak tehdy má býti člověku křesťanskému smrt strašlivá v ten čas, když ho usmrcuje? A lépejiť jest, že to učiní v rychlosti, když totižto s menšími hříchy, s prostřední prací od toho života zbaví, a tudy pokoj věčný připraví, a k tomu dí svatý *Ján in Apocalyp[sis] cap. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur.*²³²

230 Kleobis a Biton – bratři, synové Kýdippa, kněžky bohyně Héry. Na jejich památku občané města Argos, kde se narodili, věnovali pár soch v životní velikosti svatyni Apollóna v Delfách.

231 Lidé ať si začnou buď přát smrt, nebo ať se jí jistě přestanou bát.

232 Blahoslavení mrtví, kteří umírají v Pánu. (Zjevení Janovo 14, 13)

Jr **Na to povím několik příkladův *ex illustribus miraculis*²³³ vybraných,
kteréž obsáhne kapitola pátá.**

Stalo se v klášteře jednom v Němcích řečeném Hemmenrode²³⁴, že do něho přišel nějaký mládenec, žádaje starších *regule*²³⁵ té, totiž cistercienské, aby ho do řádu svého přijali, tak, aby mohl život ctný mezi nimi až do smrti vésti, kteréhož když přijali, roznemohl se těžce a lehl. Bratří chtíc, aby ho Pán Bůh na kteroukoli stranu obrátiti ráčil, pomazali jej olejem posvátným vedle obyčeje starobylého církve svaté. Toho právě času umřel jeden z mnichův, a protož všickni bratři vyšli z kláštera do kostela, aby pohřbili umrlého, tak že samotný pozůstal onen mládenec nemocný, a slyšel líbezná zpívání, jako písňe pohřební, s velikým srdce svého obveselením: po malé chvíli přistoupili k němu někteří z zpěvákův oných a tázali se ho, řkouce: Příteli, jakť se tě zdá, chtěl-li by s námi na ten čas jíti? Na čež jim on odpověděl vedle slov svatého Pavla napsaných v epištole 1. k Filipenským, *vehementer cupio dissolui, et esse cum Christo*.²³⁶ Řekli jemu zpěváci, to jest anjelé Boží, budiž pohotově, hned Jv půjdeš s námi. V tom přistoupil strážný jeho, jemužto hned mládenec| takovou novinu oznámil, a dále řekl k přistojícím: Vezměte mne z lože toho, položte na máry a do rakvi vundejte: což když učinili, hnedky umřel a duše jeho vedle přípovědi andělské vzatá jest do radosti věčné. A tu přemejšleti sluší to, což napsal svatý David v Žalmu 115., totiž *quam pretiosa sit in conspectu Domini mors sanctorum eius*.²³⁷

233 z význačných zázraků

234 klášter Himmerod v Porýní

235 řehole

236 Toužím odejít a být s Kristem. (Filipským 1, 23)

237 Velkou cenu má v Hospodinových očích *oddanost* jeho věrných až k smrti. (Žalm 116, 15)

Druhý příklad tolikéž *ex illustribus miraculis*²³⁸ vzatý.

Byl v zemi saské voják znamenitý jménem Alardus, kterýž bojující proti pohanům, času jednoho čtrnácte vězňův sám svou vlastní rukou zajal, však to vše ne síle své, ani štěstí svému, ale milosti božské přičítal: přijevše pak z vojny té, obrátil se do kláštera, aby Pánu Bohu sloužil až do skonání života, a všecko zboží své odevzdal do konventu: Tu budouc za některý čas, roznemohl se náramně a upadl v nemoc těžkou, tak že i červi z těla jeho na zem vyskakovali.

Pocházel z toho smrad nesnesitelný, tak že žádný z těch, kteříž ho hlídali, při něm nemohli zůstat, protož dí opat k bratřím: Což máme činiti s tím dobrým mužem? V tom promluví jeden z nich: Dejte mně čtyry prostěradla, a já jemu budu Jiir ve jméno Boží posluhovati: Na kteroužto řeč hned poručil opat všeho jemu nazbyt| dodávati, skrz jehožto potomně snažnou práci a pilným dohlídáním zproštěn byl nemocný od nečistoty té, a když již umíral, promluvil řkouce: Přikrejte mne rakví a vložte na máry, neb mne již Pán k sobě volá. Sběhli se bratři všickni, jimžto on odpověděl: V tuto a v tuto hodinu umru a Spasitel můj s matkou svou pro duši mou přijde. Potomně jim oznámil, při kterém oltáři jedenkaždý kněz mši svatou vykonával, jemuž se oni divili a nejináče rozuměli, než že jest smyslem pomínulý, ale on když již duši vypouštěti měl, opět řekl: Nyní můj Pán při mně jest, držíc v ústech mých ruku svou, aby pojal duši mou: Což jestliže se nestane, nevěřte slovům mým: a v tom vypustil duši. Čímž přestrašení bratři, modlili se Pánu, padajíce na kolena, a víru přiložili ke všem řečem bratra umrlého. Tím potvrzená jsou slova, kteráž napsal svatý Ján *Apocalyp[sis]* 14. *Beati mortui qui in Domino moriuntur.*²³⁹

238 z význačných zázraků

239 Blahoslavení mrtví, kteří umírají v Pánu. (Zjevení Janovo 14, 13)

Naproti tomu, jakž David mluví, *psal[mus]* 33. *Mors malorum pessima*,²⁴⁰ na čež tolikěž dám příklad takový.

V městě Metču²⁴¹ umíraje jeden lichevník²⁴² znamenitý, prosil, ležíc již na smrtešdné posteli, aby žena nasypala plný váček peněz a jej vedle něho do rakvi položila, což ona učinila, majíce peněz jiných v hojnosti. I zvěděli o tom Jiiv dva chudí sou|sedé, kteříž pospíšili v noci k hrobu, v němžto lichevník pochován byl, aby těch peněz dostati mohli. Pročež kopali s pilností a dokopavše se těla, váčku hledali, a spatřili dvě žáby veliké a strašlivé, kteréž na oným těle seděly, a jedna z nich vybírajíc peníze z váčku druhé je podávala, kteráž je k srdci umrlému přitiskovala, dávajíce znáti, jako by obě dvě to srdce lakomé nasytiti chtěly. Z toho se náramně ulekli ti sousedé, a zakopavše rychle tělo, odtud utekli. Tu se ukázala věku našeho pravda slov oných, kteréž *Eccle[siastes]* cap. 15. mluví, řkouce: *Insatiabile cor et oculus cupidi, in tempore iniquitatis non satiabitur*.²⁴³ Nebyloť v tom srdci nic jiného jednom nenasycená žádost, vidělo, že již nemůže déle těch peněz užívati, a předce se k milosrdenství božskému neobrátilo, kteréž by ho bylo bez pochyby nechybilo, rovně jako lotra na kříži pozdě kajícího, a jiné mnohé, o čemž nápodobně doložím příklad krátký.

Bydlel v zemi saské rytíř pejchy i zlosti nevyověděné, řečený *Ludolphus*, tyran přeukrutný, kterýž času jednoho obleknuv se v šaty drahé, vyjel na cestu a potkal člověka chudého vezoucího se na voze, jemužto rytíř nechtěl s koněm z cesty ustoupiti. Protož ten chudý člověk uhnul se mu s vozem, a v tom uhnutí, že rytíři kůň šaty poškrejpl, dobyl meč a uťal mu nohu z velikého hněvu.

Po malé chvíli, když se v něm hněv upokojil, počal srdečnou lítost míti nad Jiir účinkem svým, tak že i nějakou pokutu proto podstoupiti umínil, i vešel do kláštera, | v němžto pokání činil a želel hříchův svých, a nejvíce toho, že jest uťal nohu onomu

240 strašná je smrt hříšníků (překlad KK; parafráze Žalmu 34, 22)

241 zřejmě francouzské město Metz (Mety)

242 lichvář

243 Oko a srdce chamtivého nemá dost, v čase nespravedlnosti nebude nasyceno. (překlad KK; parafráze Sírachovce 14, 9)

člověku nevinnému. A když jej těšil zpovědník, napomínaje, aby nezoufal, ale silnou naději měl v milosrdenství božským, odpověděl mu, řkouce: Nespokojí se srdce mé dotud, dokudž nespatřím na těle mém znamení pokuty a trestání Jobového, kteréž Pán Bůh naň dopustiti ráčil.

Brzo potom, to jest dřív, než pominula hodina, spatří na noze své jako nit šarlatovou, právě v jeho míru, pokudž byl vejš jmenovanému nohu uřal, a mezitím učiněn vřed, z kteréhož červi vyskakovali. V čemž on znamenav lásku Boží a trestání, předivně promluvil a zvolal, řkouce: Nyní věřím do konce, že mne milosrdný Bůh mé všechny nepravosti odpouštěti ráčí. Stalo se jemu vedle slov oněch, kteráž napsaná jsou *pri[mum] Regum cap. 19. Dominus retribuet unicuique secundum fidem et iustitiam suam.*²⁴⁴

I na toť příklad oznámím pravdivý.

Byl jeden voják plný všech nepravostí, jakož se jich málo dobrých nachází, tak že mezi všemi jeho činy jednom to bylo chvalitebné, že jest pro jméno Spasitele našeho proti pohanům bojoval. Na té vojně jsouc od Turka z koně sražen a již na zemi ležíc, zkríkl hlasem velikým: Bože, smiluj se nade mnou, jakožto již již Jiiiv duši vypouštějící. Toho právě času vyšel duch zlý od člověka jednoho, do kteréhož byl vešel, a po několika dnech zas se navrátil a trápil ukrutně člověka onoho. Mluvili k němu lidé řkouce: Všaks byl, Šatane, odešel, proč jsi se zas navrátil, a kdes byl? Jimžto Šatan odpověděl, řkouce: Sešli jsme se všickni ke smrti vojáka jednoho, kterýž nám byl ve všem poslušný, a nicméně žádného jsme z toho užitku nedostali. Pročež musím se nyní na tomto toho všeho pomstíti: Jsa potomně tázán, jakým způsobem voják dotčený ušel z rukou jejich? Odpověděl: Tři toliko slova promluvil, a ušel z vězení našeho, kterážto slova i vyjevil.

244 Hospodin odplatí každému za jeho spravedlnost a věrnost. (1. Samuelova 26, 23)

Tu jeden každý věřiti i porozuměti může, *quod poenitentia vera nunquam sit sera.*²⁴⁵ Ale sluší tolikéž míti pozor na řeč svatého Augustina *in libro de utilitate agenda poenitentiae,*²⁴⁶ takto mluvícího: *Nolite negligere, quod vos plus Dominus peccantes sustinet; quia quanto diutius expectat, ut emendetis, tanto gravius iudicabit, si neglexeritis.*²⁴⁷

Na to povím příklad jiný, totiž, že Pán Bůh hříšníkům milostivý býti ráčí.

Kuno, pán jeden v Němcích bohatý, jsa již věkem sešlý, želejíce hříchův v mladosti při chlebě žoldnýřským spáchaných, dal se na pokání a vešel do kláštera mezi mnichy, kdež nemohl nicméně nad hněvem svým zvítěziti, pro kterýžto nemohl jemu žádný v ničemž dobře posloužiti. Času pak toho, kteréhož on, jakékoli učiniv pokání, umíral, vystoupil ďábel z jedné ženy posedlé, a po malé chvíli navrátiv se zpátkem k ní, zsužoval ji s velikým všech podivením. Tu zaklínaje jeho kněz, dí: Zdalis nevyšel z této ženy, ďáble? Odpověděl on: Tak jest, že jsem vyšel. A opět dí kněz: Kdež jsi pak byl? Odpověděl ďábel: Kuno ležel nemocný a již dokonával život svůj, a v tom přišlo k němu množství mnichův mrzutě oholených, kteříž obklíčili ho kolem a zpívali tak strašlivě, že žádný z nás k němu přistoupiti nemohl, a tak se duše jeho, kteráž právem nám přináležela, dostala Nejvyššímu. Pohledte, jaká se nám křivda děje a kvalt, muž ten déle než čtyrydceť let na naší službě byl, a to vše, což jsme koli chtěli, nám k vůli činil, za tři léta jak jinému sloužiti počal, kvaltem ho nám odňal. Pročež museli jsme všickni, jakož nás bylo veliké množství, odtud odstoupiti s hněvem velikým. Takové ďábelské naříkání doneslo se i do kláštera onoho, v němž byl Kuno: I přišli mniši k posedlému od zlého, vědouce, že ďábel lhářem jest, aby vyzvěděli v pravdě, jak se to dálo. Ďábel o všem mlčel, ale jsouc zaklet od mnicha jednoho skrz Boha živého, aby pravdu pověděl, promluvil řkouce: Opat tvůj držel hlavu jeho v rukách svých, a to samé

245 Na opravdové pokání není nikdy pozdě.

246 v knize o tom, jak užitečně má být činěno pokání

247 Nezapomínejte, že s vámi hříšníky má Bůh více trpělivosti, protože čím déle čeká, abyste se napravili, tím přísněji bude soudit, když zapomenete.

jemu pomohlo. A tak uvěřili tomu všickni, že se takovým způsobem s Kunonem stalo. Neb Pán Bůh dobrotivý jest a milosrdný, jakž pověděti ráčil sám ústy svými *in Exodo cap. 33. et miserebor cui voluero, et clemens ero, in quem mihi placuerit.*²⁴⁸ Ale Jiiiiiv jakž jsem pověděl, dobře jest za času chytiti se pokání, v němžto toho| Pán zastane, jistěž ho neopustí, jakž o něm svatý král David mluví, *psal[mus] 144. Miserator et misericord[us] Dominus.*²⁴⁹ A prorok Jonáš *cap. 4.* o milosrdenství jeho dokládá, volajíc k němu těmito slovy: *Scio enim quia tu es Deus clemens, et misericors et patiens, et multae miserationis, ignoscens super malitiam.*²⁵⁰

Na to tolikéž dám příklad, *ex illustribus miraculis*²⁵¹ v tyto slova vypsany.

U mřel v klášteře hemmenrodenském bratr jeden *laicus* jménem *Gierungus*, kterýž býval někdy při opatech treverenských šafářem, veliký chudých lidí sužitel. Před smrtí jeho namluvili jej někteří, aby zanechal nepravostí takových a pokání z nich činil, v čemž je on uposlechl a vešel do kláštera v oděvu lajickém, kdež živ byl na svůj groš a Pánu Bohu sloužil. Když se pak roznemohl, vzal na se kápi a uveden jest na místo, v kterémž mniši nemocní své měli odpočinutí. Tu když umíral samotný na loži ležící, jeden strážce jeho velmi nábožný řečený Ludo, spatří, an ptáci velicí a strašliví přiletěli k loži nemocného, a za nimi muži postavy vysoké a vzezření hrozného, kteříž obklíčili vůkol lůže, na němž ležel nemocný. I srozuměv Ludo, jací by to hosté byli, otevřel ústa svá a zvolal hlasem zvučným: Nač tu páni očekáváte? Odejděte odtud pryč: kteréhožto hlasu když neuposlechli, Kr zvolal| po druhý, řkouce: Poroučím vám ve jméno Pána našeho Ježíše Krista, abyste odtud odešli, a hned ptáci ti vyletěli, a muži ustoupajíc na stranu zmizeli, a nemocní s tovaryšem svým samotní na ložích zůstali, nic víc takového nespátřující. Pohleď, jak dobře pověděl David v Žalmu 124. *qui confidit in Domino, sicut mons Sion non*

248 Smiluji se však, nad kým se smiluji, a slituji se, nad kým se slituji. (Exodus 33, 19)

249 Hospodin je milostivý, plný slitování. (Žalm 145, 8)

250 Věděl jsem, že jsi Bůh milostivý a plný slitování, shovívavý a nesmírně milosrdný, že tě jímá lítost nad každým zlem. (Jonáš 4, 2)

251 z význačných zázraků

*commovebitur in aeternum.*²⁵² Neb nás v tom upevňuje apoštol Páně Pavel, píšíc *ad Ephes[ios] cap. 4.* a takto mluvíc: *Unus Deus et pater omnium.*²⁵³

Ještět příklad povím na to, že Pán Bůh neopustí žádného, kterýž se k němu v pokání navracuje.

Panna z Leodegnu jménem Osilia dána byla v stav manželský do města Methu, kteréžto když muž umřel, kanovník jeden v témž městě bydlející, poněvadž velmi byla tváří ušlechtilé a krásné, tak se dlouho o to snažil, až ji k své vůli namluvil. Po kterémžto skutku když brzo umřel kanovník, oddala se ona na přístné pokání, bydlíc při kostele svatého Severina, kdež pobožně živa jsouce, ani se s žádným v rozmlouvání nedávala, ale vždy s pláčem hříchu želela, obtěžující tělo své pouty velikými a řetězy železnými: S těmi když na modlitbách trvala, spadly železa z ní všecky a zarmoutily srdce její. I vzala je podruhé, a opět podruhé z ní Kv spadly. Pročež přišla k zpovědníkovi svému, kterémuž všecko s pláčem vypra|vovala, a on dí k ní: *Qui dixit Mariae Magdalenae, dimissa sunt tibi peccata tua, ipse vincula dirupit tua.*²⁵⁴ Takť Pán Bůh dobrotivý činiti ráčí, jakž pověděl, skrz Davida v Žalmu 49. *Invoca me in die tribulationis et eruam te.*²⁵⁵

252 Kdo doufají v Hospodina, jsou jak hora Sijón: nepohne se, strmí věčně. (Žalm 125, 1)

253 Jeden Bůh a otec všech. (Efezským 4, 6)

254 Ten, který řekl Marii Magdaleně, tvé hříchy jsou ti odpuštěny, sám přelámal tvá pouta.

255 Vzývej mě v den soužení a já tě ubráním. (překlad KK; parafráze Žalmu 50, 15)

Dobřeť jest vždycky včas utéci se ku Pánu, aby ďábel a hřích žádného k nám práva neměli, jakož i na to položíím příklad kratičky v tyto slova.

Ve vsi Frechene, kteráž jest míli od Kolína, byla jedna žena jménem Jutta, sprostá ovšem v obyčejích, ale lichevnice veliká, z čehož když byla od kněze a zpovědníka svého trestána, připověděla toho zanechat, však vždy proti svému slibu činila, tak dlouho, až v tom i umřela. Položená jest tehdy na zem, a hned ji ďábel tak přihotovil, jako by peníze četla. Přátele poslali pro kněze, kterýž přijda, zaklínal ducha a poroučel, aby tělu umrlému pokoj dal. Leželo tělo pokojně potud, dokud při něm kněz stál a zaklínal, ale jak přestal činiti *exorcismum*, hned zase ďábel jednak s rukami, jednak s nohami zahrával. Vzal zatím kněz vodu svěcenou, tělo pokropil i v ústa vлил, a hrdlo zavázavše šálou, pokoj tělu před duchem zlým učinil. Ukázati ráčil Pán hněv svůj nad tělem mrtvým pro neposlušnost, nížto Kiir vzdálené bylo od rady pastýře svého, tak jakž apoštol píše *ad Haebreos*.²⁵⁶ *cap. 2.* | *Omnis praevaricatio et inobedientia, accipit iustam retributionem mercedis.*²⁵⁷

A na to ještě poslyš příklad, jenž jest *ex illustribus miraculis*,²⁵⁸ vypsaný takto.

Vbiskupství kolínském ve vsi řečené Buda, umíraje sedlák nějaký, viděl ležíc na posteli smrtné veliký kámen ohněm rozpálený v povětří, a jako na sebe visící, nejináče než jako by upřímo naň padnouti měl. Pročež křičel hlasem strašlivým, aby bránili, že kámen hořící nad hlavou jeho visí a již naň padnouti má. Neviděl toho žádný z přistojících, toliko na nemocného pilně patřili, že vždy na ten kámen volal; I posláno pro kněze, kterýž když přišel, tázal se nemocného. Zdaliž by toho kamenem zabil, a neb nějak oškrabal. Upamatoval se on a pověděl knězi: Že jest někdy kámen ležící mezi polem svým a sousedským z místa vyzdvihl, a tím pole své rozšířil. Na čež dí kněz: Tatoť jest kamene, kterýž nad tebou visí, příčina,

256 Židům

257 Každý přestupek i každá neposlušnost došla spravedlivé odplaty. (Židům 2, 2)

258 z význačných zázraků

čiň pokání, a to cos bližnímu odňal, zase jemu navrátiti rozkaž. Vedle kteréžto rady zachoval se sedlák dotčený, i povolav syny i souseda, poručil, aby navracena byla částka pole odňatého, a s tím život pokojně dokonal. Tu spatřuje jedenkaždý velikou lásku Boží, kterouž ukázal vedle slov oněch, kteréž napsané jsou u svatého Matouše Kiiv *cap. 15. Non est voluntas| ante patrem vestrum, qui in coelis est, ut pereat unus de pusillis istis.*²⁵⁹

Na toť tolikěž oznámím příklad *ex illustribus miraculis*²⁶⁰ takový.

Ve vsi řečené Renchen v Němcích umíral sedlák jeden, jemužto se ďábel ukázal s velikým ohnivým kolem, nejináče než jako by mu jej do hrdla vraziti chtěl, a když se na druhou stranu obracel, opět ďábel z druhé strany kolem naň napřahal. I spomenul sedlák, že jest někdy vyňal kůl z své zahrady a vstrčil jej do plotu souseda svého, na kteréhož se potomně sápal, pravíc: Že mu jej ukradl, a on v tom právě byl nevinný. Protož poslal k sousedu onomu dva z přátelův, žádaje, aby mu to, což proti němu provinil, laskavě odpustil, čehož on nejprve ani podruhé učiniti nechtěl, až potřetí věda o sužování, kteréž jemu nepřítel činil, jemu takové provinění odpustil. A protož potřebí jest varovati se hněvu a nespravedlivé pomsty, neb Pán spravedlivému pomůže a vyplní slova ta, kteráž mluví ráčí skrz Jeremiáše proroka, *cap. 6. Erui te vi oppressum de manu calumniantis;*²⁶¹ Nedopouští žádnému činiti křivdy ani škody, na čež tolikěž příklad povím takový.

Jeden měšťan z Andernáku²⁶² řečený Erkinbertus, času jednoho ranním jitem Kiiv vyšel na cestu, kdež| viděl obludu v oděvu černém velmi mrzutém, kteráž se po poli semotam procházela a z chřípí plamen a dejm hrozný vypouštěla. Ulekl se z toho Erkinbertus, a nicméně požehnav se křížem svatým, vzal meč tak, jako by se brániti mnil: Ale když se více a více k té obludě přibližoval, poznal, kdo by byl, neb byl nedávno umřel, jsa člověk stavu rytířského ze vsi Kelle, a měl na sobě oděv

259 Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul jediný z těchto maličkých. (Matouš 18, 14)

260 z význačných zázraků

261 Vysvobodil jsem tě utištěného z rukou žalobce. (překlad KK; parafráze Jeremiáše 21, 12)

262 Město Andernach v Porýní.

z ovčích koží učiněný a veliký břemeno země nesl na ramenách. I dí k němu: A tys to, pane Fridrichu. A když se přiznal, že on to jest, tázal se ho: Pro kterou by příčinu takové muky snášel? Odpověděl on: Tyto kůže vzal jsem jedný ubohý ženě, a proto nyní z nich oděv hořící mám, tuto částku země přivlastnil jsem jí sobě, kteráž ne mně, ale sousedu mému náležela, a proto ji nyní na svém hřbetě nosím. Jestliže by synové moji chtěli mne od takové tížnosti zprostiti, snadně by to mohli učiniti, jednom aby takový kus role sousedu navrátili, a za ty kůže vdově té náhradu učinili, a s tím zmizel před ním. To vše oznámil on synům druhého dne, cožkoli viděl i slyšel, ale oni nedbali na to nic a otce při takovém pokutování zanechali. Ukázal Pán nad ním onen dekrét, kterej pověděl v Ezechiele *cap. 15.* řkouce: *Quia vim fecit fratri suo, ecce mortuus est in iniquitate sua.*²⁶³ Ne tak rozumějme, když co komu nenáležitě odejmeme, že to potomně almužnou ledajakous jinému nahradíme. Neb není věc k víře podobna, aby kvalt a škoda bližnímu učiněná tak lehce před Pánem Kiiiv spravedlivým nahrazená býti měla: Nenadarmo onen král| spravedlivý pověděl v Žalmu pátém. *Non permanebunt [in]iusti ante oculos tuos.*²⁶⁴ Toliko almužna z milosrdenství pocházející má místo u Pána, jakž o tom napsáno *in Proverbiis cap. 15. per misericordiam et fidem, redimuntur peccata vel purgantur,*²⁶⁵ taky *cap. 16. Misericordia et veritate redimitur iniquitas.*²⁶⁶ A tu rozuměj, že ne z pejchy a pro kvalt nenáležitě učiněný.

263 Protože způsobil násilí svému bratru, zemřel pro svou nepravost. (překlad KK; parafráze Ezechiel 18, 18)

264 Tobě nesmějí na oči ti, kdo činí bezpráví. (překlad KK; parafráze Žalm 5, 6)

265 Skrze milosrdenství a věrnost jsou usmířeny a očištěny hříchy. (překlad KK; parafráze Přísloví 16, 6)

266 Milosrdenstvím a věrností se usmířuje provinění. (Přísloví 16, 6)

**Na toť povím příklad nový, tolikěž *ex illust[tribus] mira[culis]*²⁶⁷
vypsaný v tyto slova.**

Služebník jeden knížete bavorského umřel dosti bohatý. V noci pak veliký
hřmot a třesk na zámek, v němž žena umrlého bydlela, udeřil, tak že se
veškeren, jako i s grunty zatřásl. V tom otevřely se dveře pokoje toho, v němž ležela,
a vešel do pokoje obr přehrozný, a pán toho zámku umrlý za ním; kteréhož když
žena poznala, žádala, aby k ní přistoupil. I tázala se, jak by se měl? A on pověděl, že
v těžkých mukách jest. Dí k němu žena: milý muži, všaks dával rád almužny hojné,
tak ubohému jako pocestnému, což tobě nyní nic nespomáhají. Odpověděl muž:
Nic mi nejsou užitečné, proto, že jsem to ne z milosrdenství a lásky, ale pro samou
chválu světa tohoto činil. Tu přestal mluvit, neb hned jej obr svrchu dotčený odvedl,
a zámek tak jako prve zatřásl. Paní ona pláč a naříkání zdaleka slyšela, a potomně
Kiiiir radila se s kněžmi, mo|hla-li by manželé svému nějak nápomocna býti. Z té příčiny
vystříhají nás slova oná *Sap[ientiae] cap. 1. Sentite de Domino, et in simplicitate cordis
quaerite illum.*²⁶⁸ Ne nadarmo tolikěž sám Spasitel náš radu dává u Matouše v kap.
6. řkouce: *Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hyppocritae
faciunt in synagogis et vicis etc. Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua,
quid faciat dextra tua, ut sit elemosyna tua in abscondito etc.*²⁶⁹

**Žádný z přátelův nemůže býti tak nápomocen umrlému, jako
žena, a muž ženě, na čež vám příklad nový *ex illustribus miraculis*²⁷⁰
tento.**

Umřel v Leodium²⁷¹ lichevník znamenitý, a biskup poručil, aby nebyl
pohřben na místě posvátným. Žena opatřivše tělo co nejlépe mohla,
dala se na cestu do Říma, kdež supplikovala papeži, žádajíc o to, aby muž její mohl

267 z význačných zázraků

268 Smýšlejte o Hospodinu [...] a hledejte ho upřímným srdcem. (knihy Moudrosti 1, 1)

269 Když prokazuješ dobrodiní, nechtěj budít pozornost, jako činí pokrytci v synagógách a na ulicích atd. Když ty prokazuješ dobrodiní, ať neví tvá levice, co činí pravice, aby tvé dobrodiní zůstalo skryto. (Matouš 6, 2–4)

270 z význačných zázraků

271 město Lutych v Belgii

býti pochován na místě posvátným, k tomu i řeč činíce takto: Otče svatý, slyšela jsem to častokráte na kázání, že muž a žena jedno tělo jsou: A apoštol Páně píše k Korintským 1. v kap. sedmé: Že muž nevěrný může býti spasen skrz ženu věřící, a žena skrz muže. A protože mohuť já, jakožto částka těla muže mého, cožkoli on nevykonal, vykonati, a jistě hotova jsem, abych Pánu Bohu za hříchy jeho zadost činila. Protož dopušť jej na místě posvátném pohřbíti: K čemuž když povoleno Kiiiiiv a dané byli o to listy k biskupu,| pochovala muže svého na krchově, a nad hrobem jeho poručila sobě vystavět kapličku, v nížto ustavičně se Pánu Bohu modlila, almužny štědře dávající a postmi tělo své trápíce. V takovém pokání když trvala let sedm, ukázal se jí muž v oděvu černém a děkoval jí velice z toho, poněvadž mu za ten čas velmi dobře napomocna byla, tak že vyšel z bahnišť a propastí hrozných, v nichžto těžké muky trpěl, dokládající, jestliže by tak ještě za sedm let činila, že by ode všech muk zproštěn byl.

Ne nadarmo tehdy pověděl *Ecclesiasticus cap. 6. Amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius.*²⁷² Ale věku tohoto těžko jest naleznouti ženu takovou, nenalezne se při nich taková stálá milost. Protož mluví *Ecclesia[sticus] cap. 25. beatus qui invenit amicum verum.*²⁷³ Potřebí křesťanům věrným silně oufati v lásce Boží, a přítele neopouštěti tak v štěstí i v neštěstí, aniž pozapomenouti náleží na mrtvého i živého modlitbami i almužnami, na což povím příklad kratičký v tento smysl.

Opat kláštera *Hermenrodae*²⁷⁴ řádu cistercienského navštěvoval kláštery panenské, jako klášter Nazareth i jiné, kdež v noci vykonavše jitřiní, maličko se upokojil, a vtom uslyšel jako dýchání velmi těžké; ohlídal se na všechny strany pilně a nic nespatriil, jednom vždy přetěžké slyšel vzdychání. I promluviv opat Lr dí: Zaklínám tě skrz Pána našeho Ježíše Krista,| aby mi povědělo, co jsi? Na

272 Věrnému příteli se nic nevyrovná, ani stříbrem a zlatem nelze vyvážit jeho cenu. (překlad KK; parafráze Sírachovec 6, 15)

273 Blahoslavený, kdo našel pravého přítele. (překlad KK; Sírachovec 25, 12; ekumenický překlad zde neuvádíme, protože interpretuje verš volněji)

274 ženský cisterciánský klášter Herkenrode Abbey ve městě Kuringen v Belgii

takové zaklínání nedalo odpovědi žádné. Pročež klel opat po druhé týmiž slovy. I přistupoval k němu duch, jehožto on neviděl, toliko že hlas volající slyšel takto: Já jsem jedna nuzná duše. Odpověděl on: Dosti nuzně a těžce vzdycháš, ale nevím, kdo jsi, aniž znám příčinu, pro kterou tak vzdycháš? Dí k němu duše: V přetěžkých mukách jsem postavena. Jaká jest příčina těch přetěžkých muk, dí opat: A ona na to: Nezachovala jsem čistoty, v těle budouc. Opět tázal se opat: Muž-li jsi čili žena? A jaké jest jméno tvé? Odpověděla duše: Jméno mé jest Maria: A ptal se, mohlo-li by jí býti spomoženo, a ona žádala pro jméno Boží, aby za ni jednou žaltář zřikati poručil, k čemuž on povolil, s otázkou: Možné-li by bylo ji uhlídati: I spatřil pannu mladou, postřiženou, v oděvu černém jeptišském, kteráž hned potom zmizela před očima jeho. Takové vidění oznámil opat opatu *clari campi*²⁷⁵ i všem bratrům jeho, kterýž když tolikéž věc takovou pannám zjevil, nahlídly ony do registru, ale v [ně]m žádné Marie nenalezly. A opat vždy myslel, že se to nenadarmo stalo: Pročež ptal se potom i v jiných klášteřích, až přišel i do kláštera *in Sione*²⁷⁶. Tu přistoupila k němu teta panny vejš dotčené a dala zprávu o všem, kterak ona svedena jsouce *in puerperio*²⁷⁷ umřela, což ona byla před otcem i matkou vyznala, a bydlela v klášteře friském mezi pannami řádu svatého Benedikta, dokládajíc, že jsou ji na modlitbách Lv svých ani nepřipomínaly, nemajíc žádné na|děje o spasení jejím, poněvadž slib Pánu Bohu učiněný zrušila, a tomu že již osm let jak umřela, dal znáti o tom opat rodičům i klášterům jiným, kdež veliké modlitby i almužny za duši její činěné byly, děkující všickni Pánu Bohu, vedle žalmu onoho: *Quia non tradidit bestiis animam confitentem [t]ibi*.²⁷⁸

275 kláštera

276 na Sionu; nazváno podle návrší v Jeruzalémě, symbol Šalomounova chrámu, potažmo celého Izraele; původně tak byl pojmenován např. Strahovský klášter

277 při porodu

278 Nevydal jsi divoké zvěři duši, jež v tebe doufá. (překlad KK; parafráze Žalmu 74, 19)

**Každou křivdu, všelijaký hřích Pán těžce kárati ráčí, jakž o tom
příklad v týchž knihách jest takový.**

Rytíř jeden, maje manželku ve všem sobě povolnou, po smrti její vešel do kláštera, a poručil duši její modlitbám jedné nábožné panně, kteráž když to na se přijala, ukázala se jí duše ženy té a oznámila: Že těžké muky trpí. Ptala se na příčinu, řkouce: Všaks byla žena pobožná a bohabojící. Odpověděla ona: Jsem v mukách těch z příčiny té, že jsem se obávala, aby manžel můj jiných nehleděl, a mne potom pro ně i neopustil; pročež jak jsem koli mohla, vyučená jsouce, tomu jsem v cestu kračovala, k sobě jej přitahující, ale že jsem to ne z jiné příčiny činila, jednom pro lásku manželskou, může se mně spomoci. O čemž věda muž skrz pannu dotčenou, všelikou snažností usiloval o to, aby mohla býti z takového trápení vysvobozena vedle slov *Eccles[iasticus] cap. 18. napsaných, miseratio hominis circa proximum suum, misericordia autem Dei super omnem carnem.*^[279]

Liir **Ještě menší čteme příčinu hněvu Božího, kterouž pro vejstrahu tuto položití za dobré mi se vidělo, napsanou v smysl tento.**

Umřelo děvče v devíti letech v klášteře jednom, a po smrti když panny v kostele stály, přišlo tolikéž do kostela, kdež prve stávati zvyklo, a v kůru před oltářem nízkou poklonu učinilo, a tu se upadna před oltářem modlilo. Vidouc to tovaryška její, velmi se ulekla, a panně kněžně to vše, cožkoli spatřila, pověděla.

Ona obávaje se chytrosti dábelké, poručila jí, jestliže by podruhé k ní děvče ona přišla, aby říkala *Benedicite*²⁸⁰, a jestliže odpoví *Dominus*²⁸¹, aby se jí ptala, odkud přišla a čeho žádá? Dne druhého dívčička opět přišla, právě když se panny modlily. Tovaryška její jsouc vyučena od kněžny, hned jak ji spatřila, dí: *Benedicite*. Na čež odpověděla dívčička, *Dominus*. I tázala se jí, proč by sem přišla? A ona: přišla jsem na

279 Člověk se slitovává nad svým bližním, ale Hospodin má slitování se všemi tvory. (Sirachovec 18, 13)

280 blahořečte

281 Pán Bůh

místo toto pokání činiti, proto, že jsem s tebou v kostele o ledačems rozprávěla, nyní musím tomu zadost činiti, abych hněv Boží ukrotila: A tak třeba míti pozor na Pána Boha v domě jeho svatém, aby v něm nic jiného činěno nebylo, jednom chvála aby jemu vzdávána byla, tak jak napsáno *Deuter[onomium] cap. 13. in toto corde et in tota anima vestra, Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum time.*²⁸² Potomně řekla Liiv k tovaryšce svý: I tebe taková pokuta| nemine, jestliže se toho nevystřežeš a pokání před smrtí činiti nebudeš. Mne pak již více neuhlídáš, neb jsem již vysvobozená od toho, a s tím zmizela. Protož potřebí jest v kostele zanechati všelijakých rozprávek, užívající v tom rady, kterouž napsal *Eccles[iasticus] cap. 39. takto. In omni corde et ore collaudate et benedicite nomini Domini.*²⁸³ Svědomí čisté a srdce nevinné v příbytku svém Pán míti chce.

Na čež příklad povím *ex illustribus miraculis*²⁸⁴ takový.

Jeden konvers²⁸⁵ z Cinny²⁸⁶ z kláštera řádu cistercienského, poslán byl od Jopata přes vodu řečenou Albis, kteráž plyne přes zemi saskou, tu od něho žádal převozník od přívozu, a vida, že neměl při sobě peněz, chtěl, aby mu nůž neb pás v základě nechal, ale konvers mu se vymluvil, pravíc: že toho na ten čas všeho potřebuje, a přislíbil, že mu v krátkým čase pošle od přívozu. Zapomněl potomně na slib svůj a brzo po tom umřel, i zpovědníku o tom nic nepověděl. Umíraje pak na posteli smrtečné, zdálo se mu, jako by viděl onen peníz, kterýž dáti měl od přívozu, před očima svýma, i upamatoval se, a přijda k sobě, vyznal to zjevně přede všemi, že převozníku nezaplatil: Pročež opat hned dvojnásobní záplatu odeslal, a on Liiv duši vypustil. Takovýt Pán Bůh pořádek ustanovil, *ut per quae quis peccat per eadem puniatur.*²⁸⁷

282 Celým svým srdcem a celou svou duší Hospodina, svého Boha, budete následovat a jeho se budete bát. (Deuteronomium 13, 4–5)

283 Celým srdcem i ústy zpívejte chvály a dobrořečte Hospodinovu jménu. (Sírachovec 39, 35)

284 Z význačných zázraků

285 čes. konvrš – řeholník, který není knězem, laický bratr, často bez jakéhokoli vzdělání, který v klášteře vykonával převážně manuální práce

286 klášter Zinna v Braniborsku

287 že čím kdo hřeší, tím je též trestán

Na to tolikéž příklad povím z týchž knih takový.

Prokurator jeden v saské zemi když umíral, tak rychle jazyk z úst se jeho ztratil, že žádný spatřiti nemohl, kam by se poděl. *Merito linguam moriens perdidit, qui illam semper vendiderat vivens.*²⁸⁸ Nepamatoval bídny na naučení Šalomounové, kteréž jest *in Proverbiis cap. 13. Qui custodit os suum, custodit animam suam.*²⁸⁹ a svatý Petr tolikéž naučení dává *cap. 3. qui vult vitam diligere, et dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia sua ne loquantur dolum.*²⁹⁰

Zle bez pořádku církve svaté pustiti se člověku na onen svět, na čež povím příklad tento.

Jeptiška jedna, chovajíc se v klášteře nenáležitě, měla plod v životě svém, a obávaje se pokuty a kárání zjevného, dítě ono potichu potratila, a brzo potom těžce se roznemohla: Učinila zpověď z hříchův svých, ale ten zatajila, a tak umřela. Za kteréžto duši když se jedna z jeptišek modlila, ukázala se jí, majíc v rukách dítě ohněm hořící, a vyznala před ní hřích svůj, řkouce: To jsem dítě porodila a je jsem zamordovala, a proto je s těžkým trápením nositi musím bez přestání, a oheň ten přeukrutně mne pálí: Kdybych byla toho hříchu za živobytí před knězem netajila, obdržela bych byla milost a lásku před obličejem božským, a s tím zmizela. Z toho jedenkaždý porozuměti může, že *peccata [non] detecta per confessionem, per poenalem deteguntur confusionem*²⁹¹. Umí Šatan chytře s tím zacházet, aby člověka co nejrychleji i v nejmenším hříchu z světa zachvátil bez zpovědi, a po smrti aby nad ním vždy nějakého práva a vrchnosti užil.

288 Zaslouženě ztratil jazyk, když umíral, neboť jej neustále prodával už za života.

289 Kdo hlídá svá ústa, střeží svůj život. (Přísluví 13, 3)

290 Chceš-li milovat život a vidět dobré dny, zdržuj jazyk od zlého a rty od lstivých slov. (1. Petrův 3, 10)

291 Hříchy neodkryté při zpovědi jsou odkryty při zahanbujícím trestu.

**Příklad tuto doložím, kterak on i prostředkem umrlých lidí jiné
z tohoto světa chytře povolává.**

Mnich jeden řečený Lambertus usnul v kostele, i přišel k němu *Richvinus*, klíčník kláštera hermenroderského, jenž byl před několika lety umřel, a řekne tomuto Lambertovi; Bratře Lamberte, pod' se mnou do Rhénu: ale on věda, že byl umřel, ačkoli nenadále naň vzhlídnal a poznav ho, řekl: Věřím, že s tebou ještě nepůjdu. Na kteréžto slova odešel od něho, a obrátil se do kůru k jinému mnichu jménem Kunradovi a dí k němu: Pod' za mnou, a on neodpovídaje nic, vloživ kápi na se, a pochytiv se ze sna, šel za ním. Téhož dne po večeři opat povolal k sobě všech mnichův, kdež přijda i Lambertus, dí k Kunradovi dotčenému: Věz o tom, kněže Kunrade, že brzo umřeš: Viděl jsem tě této noci, kterak jsi šel za Liiiir Ri|chvinem: a tu doložil, což byl i sám viděl, přede všemi oznamujíc. Kunrad pak jsa *plenus dierum*,²⁹² odpověděl: Nedbám, nechť se děje vůle Boží. Brzo potom upadl v nemoc a umřel: však nicméně ďáblu z něho žádná kořist nebyla, neb umřel vedle pořádku křesťanského, vykonavše zpověď a velebné *sacramenta*²⁹³ přijavše, a sama *confessio*,²⁹⁴ jakž svatý Augustin mluví, jest *salus animarum, dissipatrix vitiorum, oppugnatrix daemonum: quid plura, obstruit os inferni, portas aperit paradisi*.²⁹⁵ Zavozuje nás tolikéž pilné starání o potomky naše, ačkoli to rozumíme býti věc pobožnou a Pánu Bohu příjemnou, ale to nám ke škodě bývá častokráte.

292 plný dní, tj. starý

293 svátosti

294 zpověď, vyznání

295 spása duší, rozptylovatelka špatností, bojovnice proti démonům, a co více, zavírá chřtán pekla a otvírá bránu ráje

Příklad povím *ex illustribus miraculis*.²⁹⁶

V klášteře řečeném *Clara Vallis* v Němcích umřel prior²⁹⁷, muž velmi nábožný, a po smrti ukázal se jedné panně, kteráž Pánu Bohu pilně sloužovala, i poznala ho hned a zeptala se, jak by se měl? Odpověděl: že byl v mukách těžkých, ale skrz pilné modlitby bratra jednoho že jich bude zproštěn na svátek a den památný nejprve příští Zvěstování Panny Marie. Divila se takové řeči ona, řkouce: Však jsme všickni tebe měli za muže svatého. Odpověděl prior. Nic mně jiného neškodilo jednomu to, že jsem pečoval pilně, abych mohl rozmnožiti klášterská zboží, čím tak jsem rozuměl, že zejskám velikou lásku Boží, ale to mně k lakomství Liiiv přičteno. A protože pamatuj|jedenkaždý na slova, kteréž *theologus* jeden napsal takto. *O infelix anima, quid sollicita es erga plurima? porro cum unum sit necessarium, dilige unum in quo sunt omnia, et ibi fige cor tuum et desiderium. Nam felices illius civitatis cives, cuius participes in id ipsum: mundus enim transit et concupiscentia eius.*²⁹⁸

Z těch příkladův uměj se jedenkaždý křesťane věrný vystříhati od všelijakého neštěstí zlého, a buď vždy pohotově, pamatujíc na onen den poslední, o němž svatý Lukáš mluví: *Estote parati, quia qua hora non putatis Filius hominis veniet,*²⁹⁹ cap. 12. a nápodobně slova jsou u Matouše svatého v kap. 14.

Vystříhat se potřebí pejchy, hříchu před tváří božskou velmi ohydného, kterejž Šatan umí dobře zakrýti, aby dobré lidi při něm zanechal, a pro kterejžto ztratil jasnost svou a do temnosti uvržen jest.

O tom hříchu mluví svatý Augustin takto: *Caetera vitia in malefactis valent, sola superbia etiam in recte factis cavenda,*³⁰⁰ jakož se vejše na to příklad doložil,

296 z význačných zázraků

297 představený kláštera

298 Ó nešťastná duše, proč se nad vším tolik znepokojuješ? Vždyť jen jednoho je zapotřebí, miluj jediného, v němž je všechno, a tam upni své srdce i svou touhu. Neboť šťastni jsou obyvatelé toho města, kteří v něm mají podíl: svět a jeho tužby jsou pomíjivé.

299 I vy buďte připraveni, neboť Syn člověka přijde v hodinu, kdy se toho nenadějete. (Lukáš 12, 40)

300 Všechny ostatní hříchy jsou silné ve špatných skutcích, jedině pýchy je třeba se vystříhat v dobrých skutcích. (Augustinus Aurelius: *De natura et gratia*)

kterak onen nuzný dvořan knížecí almužny dával, ne z milosrdenství, ale pro chválu světa tohoto, a z té příčiny s. Augustýn mluví *ad Dioscorum in epist.: Superbia in recte factis timenda est, ne illa quae laudabiliter facta sunt ipsius laudis cupiditate amittantur.*³⁰¹

Veliké to štěstí, veliká láska Boží, když kdo jest urozenosti vzáctný, k tomu i bohatý, a nicméně není pyšný. O tom mluví tolikéž Augustýn svatý. *Vermis Mr divitarium superbia est, difficile est ut non sit superbus| qui dives est*, a proto mluví na témž místě. *Tolle superbiam, divitae non nocebunt.*³⁰² Ser[mo] 31.

Lakomství také hřích jest škodlivý, Pánu Bohu protivný, kterejž se spatřuje netoliko na tom, kterýž dychtí po cizím zboží bližního svého, ale uznáván bývá i na tom lakomci, ježto peníze své vlastní chtivě a lakomě chová: jakž o tom mluví svatý Augustin takto. *Non solum avarus est, qui rapit aliena, sed et ille avarus est qui cupide servat sua,*³⁰³ a dále o takovém mluví. *Avarus antequam lucretur se ipsum perdit, et antequam aliquid capiat capitur.*³⁰⁴ Na to doložené jsou již svrchu příklady, a protož ještěť povím slova Augustýna svatého, *De doctrina Christiana*³⁰⁵ mluvícího takto. *Avarus est caecus; credendo enim dives est non videndo: amas pecuniam, o caece, quam nunquam videbis, caecus possides caecus moriturus es, quod possides hic relicturus es.*³⁰⁶

Lenivosti tolikéž se varovati máme, slyšíš, že k službě Boží zvony nabádají a volají, nebuď tak lenivým, aby nepozdvihl srdce k Pánu Bohu tvému. Neb svatý Bernard volá na jednoho každého: *O homo impudens millia millium ministrant ei, et*

301 Pýchy je třeba se bát v dobrých skutcích, aby to, co bylo chvályhodně učiněno, nebylo ztraceno kvůli samotné touze po chvále.

302 Pýcha bohatých je jako červ, je těžké být bohatý a nebýt pyšný. Odstraň pýchu, bohatství škodit nebude.

303 Lakomec není jen ten, kdo dychtí po cizím, ale i ten, kdo svoje vlastní chtivě schraňuje.

304 Lakomec než se nasytí, ztratí sebe sama, a než něco získá, bude sám lapen.

305 *Křesťanská vzdělanost*

306 Lakomec je slepý; bohatý věří tomu, co nelze vidět: miluješ peníze, ó slepče, které nikdy neuvidíš, slepý shromažďuješ a slepý zemřeš, a co jsi nabyl, to zde zanecháš.

*decies centena millia adsistunt ei, et tu sedere praesumis?*³⁰⁷

Nečistoty a smilství vystříhati se máme, neb o tom hříchu takto mluví Augustýn svatý, píšíc *De doctrina Christiana. Luxuria est inimica Deo, inimica virtutibus, perdit omnem substantiam, et ad praesens voluptatem deliniens, futuram non sinit cogitare paupertatem.*³⁰⁸

Mv K čemu dostatek všech věcí nepřivozuje: Musíš na zlé věci pomyslit, a proto ďábel postiti se zbraňuje, skrz ministry své ukazující, že Písmo postu nepřikazuje: ale zdaliž na místě jeho nepřikazuje církve svatá, a k tomu syny své vede pro příčinu tu, kterouž vypravuje pohan onen slovy takovými. *Esus carnum, et potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est.*³⁰⁹

Vraždy nápodobně se vystříhati náleží, neb takového hříchu Nový zákon i Starý páchati zbraňuje. Napsáno jest u svatého Matouše v kap. 5. *Non occides.*³¹⁰ A Ján svatý mluví: *cap. 3. Omnis qui odit fratrem suum homicida est.*³¹¹ Tu máš vraždu duchovní i tělesnou, o kteréž čti také *in Genesi caput 9. Exodi cap. 21.* a poslechni svatého Augustina mluvícího: *Homicida dicitur diabolus non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit, verbum seminavit et occidit: noli ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades.*³¹²

I ožralství zanechati potřeba, kteréž sám Stvořitel zapověděti ráčil, *Deu[teronomium] cap. 21.* takto mluvíc. *Filius vester si commessionibus vacat, et luxuriae atque convivii, lapidibus eum obruat populus.*³¹³ Nedopouštěj se svěsti

307 Ó člověče nestydatý, tisíce tisíců mu slouží a devět set tisíc při něm stojí, a ty se domníváš, že budeš jen sedět?

308 Rozmařilost je nepřítelem Boha, nepřítelem ctností, promrhá všechno dědictví a udržuje tě v současné rozkoši, nedovolí ti přemýšlet o budoucí chudobě.

309 Pojídání masa, pití vína a sytý žaludek jsou semeništěm chťice.

310 Nezapomínej. (Matouš 5, 21)

311 Kdokoliv nenávidí svého bratra, je vrah. (1. Janův 3, 15)

312 Vrah ďábel nepřichází k člověku ozbrojen mečem nebo opásán nožem, on zasadí slovo a tím zabije: nedomnívej se tedy, že nejsi vrahem, když spíláš svému bratru.

313 Jestliže váš syn je hýřil, rozmařilec a žrout, ať ho lid ukamenuje. (překlad KK; parafráze Deuteronomium 21, 20–21)

takovým, kteříž mluví, *Dominus munda omnia creavit et qui saturari cibo respuit, quid aliud quam divinae ordinatio in contradicit*³¹⁴. Poslyš raději Augustýna svatého, kterýž mluví. *Non propter porcum sed propter pomum mortem primus homo invenit.*³¹⁵

Miir Hněv tolikéž škodlivý člověku jest, jaks| o tom četl příklady svrchu doložené: Neb mluví prorok. *Memorare timoris Domini et non irascaris proximo*:³¹⁶ A apoštol Páně napomíná píšíc k Efezským. *Non occidat sol super iracundiam vestra: nolite dare locum diabolo.*³¹⁷ Protož i Ambrož svatý lib. *De officiis*³¹⁸ mluví. *Resiste irae si potes, cede, si non potes.*³¹⁹

Těch hříchů se vystříhati náleží jednomu každému, jiní nejsou tak škodliví, ačkoli z jednoho každého počet vydati musíme, a od nich se skrz post, skrz zpověď a almužny vysvobozujme. Neb mluví *Eccles[iasticus] cap. 12. Non est enim ei bene, qui assiduus est in malis, et elemosynas non danti, quoniam et altissimus odio habet peccatores, et misertus est poenitentibus.*³²⁰

*Cum facultate superiorum.*³²¹

Vytištěno v Starém Městě pražském u dědice Jana Šumana.

Léta Páně M. DC. I.³²²

314 Pán stvořil všechno čisté a kdo odmítl být nasycen pokrmem, odporuje Božímu ustanovení.

315 Ne kvůli praseti (vepřovému), ale kvůli ovoci našel první člověk smrt.

316 Pamatuj na bázeň před Bohem a nehněvej se na svého bližního.

317 Nenechte nad svým hněvem zapadnout slunce a nedopřejte místa ďáblu. (Efezským 4, 26–27)

318 O povinnostech

319 Braň se hněvu, pokud můžeš, nemůžeš-li, ustup.

320 Nedočká se dobra, kdo setrvává ve zlu, ani ten, kdo neprokazuje milosrdenství. Vždyť i Nejvyšší má v nenávisti hříšníky a svévolníky po zásluze potrestá. (Sírachovec 12, 3,6)

321 s povolením vrchnosti

322 1601

2 Rejstřík

Abner	Giiv
Adam a Eva	Biir, Eiiv, Eiiiv
Alexander, král makedonský	Hiiv
Andernák	Kiiv
Apollin/Apollo	Hiiiiv
apoštol Juda	Fiiiv, Giiv
Aristoteles	Biiiv
Bias	Eiiiiiv
Bůh	Diiv, Diiiv, Diiiir, Eiiv, Eiiir, Eiiiiv, Fr, Fiiir, Gr, Giiv, Giiir, Hr, Hiiv, Hiiir, Hiiiiv, Jr, Jiir, Jiiiv, Jiiiir, Jiiiiiv, Kv, Liir
Cassiodorus	Cr, Eiiiiiv
Cicero	Aiiv, Aiiiiv, Br, Biiiiv, Cr, Cv, Ciiv, Ciiir, Ciiiir, Dv, Diir, Diiv, Eiiir, Eiiiiv, Fiiir, Hiiiiv
Cinna	Liiv
děbel	Jiiiir, Kv, Kiiv, Liir, Mv
Darius, král perský	Hv
David – svatý král	Fv, Fiiiv, Giir, Giiv, Biiv, Eiiiv, Jv, Jiir, Jiiiv, Kr, Kv
Democritus	Ciiv
Diogenes Megarenský	Cv

Duch svatý	Gv, Giiiir, Hiiv
Efron	Giiiv, Giiiir
Epaminondas thebanský král	Fiiiir
Epicurus	Fiir
Erazim z Lichtnštejna	Aiiiir
Ferdinand – císař	Aiiiir
Fridrich, kníže rakouský	Aiiir
Gorgias Leontinus	Fiiiir
Hanuš z Lichtnštejna	Aiiiv
Helymus	Ciiir
Hemmenrode	Jr, Jiiiv
Hermenrodae	Kiiiv
Heth/Hett	Giiiv, Giiiir
Isidor ze Sevilly	Eiir
Ismael	Giiiir
Izaiáš	Fiiiiv
Izák	Giiiir, Giiiv
Jákob	Giiiir, Giiiv
Jan Septimus	Aiiiir
Jan z Cimburku	Aiiir

Ježíš Kristus	Fv, Fiiiiv, Hr, Kr, Lr
Jindřich z Lichtnštejna	Aiiir, Aiiiv
Jiří z Lichtnštejna	Aiiiiir
Job	Fv, Hiiiv, Jiiir
Jonatas	Giiv
Jozef	Giiiiir
Karel z Lichtnštejna	Aiir
klášter Nazareth	Kiiiiiv
Kleobis a Biton	Hiiiiir
Kolín (nad Rýnem)	Kv, Kiir
král Lacedemonský	Biiiv
Kryštof z Lichtnštejna	Aiiiv, Aiiiiir
Kunrád z Lichtnštejna	Aiiir
Lazar	Fiiiv, Giiv
Leodium	Kiiiiir
Linhart z Lichtnštejna	Aiiiv, Aiiiiir
Ludvík, král uherský a český	Aiiiv
Malachiáš prorok	Gv
Markrabství moravské	Aiir, Aiiir, Aiiiv, Aiiiiir

Matouš – apoštol	Fiiiv, Fiiiiv, Hiiiir, Kiiir, Kiiiiir, Liiiiv, Mv
Matyáš, král uherský	Aiir, Aiiiv, Aiiiiv
Metč	Jiir
mistr Pompo	Aiiiir
Mithridát – král pontský	Ciiiir
Mojžíš	Fr, Fiiiir, Giir
Niciam	Ciiiir
Nový zákon	Mv
Nyklšpurk	Aiir, Aiiiv, Aiiiir
Ovidius	Ciiiv
Ozeáš prorok	Fiiiiv
pan Hertman z Lichtnštejna	Aiiiiir
pan Jan Šembera z Černé Hory	Br
Panope	Ciiiir
Pericles Atheniinský	Ciir
Petr (apoštol)	Biiiv, Liir
Platon	Hiiiiir
Plutarchus	Ciir
prorok Ezechiel	Eiiiiv, Kiiiir
prorok Jeremiáš	Kiiv

prorok Jonáš	Jiiiiiv
Rabskurk	Aiiiiir
Rachel	Giiiiir
Řím	Kiiiiir
Sára, žena Abrahama	Giiiv, Giiiiir
Saul	Fv, Giir
Seneca/Seneka	Dv, Diir, Eiiiiiv, Er, Ev
Sion	Kr, Lr
Socrates	Biiiiiv
Spasitel	Fv, Fiiiv, Fiiiiiv, Fiiiiiv, Gr, Gv, Giiv, Hr, Jiir, Jiiir, Kiiiiir
Starý zákon	Giir, Mv
Stvořitel	Biir, Eiiir, Eiiiiiv, Fiiir, Mv
svatý Abraham	Giiiv, Giiiiir, Giiiiiv
svatý Ambrož	Biiiv, Biiiiiv, Hiiiiir, Miir
svatý Augustin	Aiir, Hiiir, Jiiiv, Liiiiir, Liiiiiv, Mr, Mv
svatý Benedikt	Lr
svatý Bernard	Biir, Biiv, Diiiiiv, Gv, Mr
svatý Cyprián	Cr
svatý Jakub	Fiiiv, Giiiiiv

svatý Ján	Fiir, Fiiiiv, Hiiiiv, Jiir, Mv
svatý Jeroným	Biiiv, Fiiir, Giiir, Hiiv, Hiiir, Hiiiiv
svatý Lukáš	Giiv, Liiiiv
svatý Pavel	Eiiir, Fiir, Fiiiv, Fiiiiv, Fiiiiiv, Gr, Kr
svatý Řehoř	Diiir, Hr
svatý Štěpán	Fiiiiv
Šalamoun	Giiir
Šatan, Šatanáš	Hiiir, Jiiiv, Liiiv, Liiiiv
Šimon	Giiv
Tataři	Hv
Thales	Eiiiiiv
Theofrast	Biiiiiv
Tiberiané	Hiiv
Turek	Gr, Jiiir
Uriáš	Giiv
Václav, císař a král český	Aiiir
Venus	Ciiir
Vergilius	Ciiir
Vladislav Jagello	Aiiir
Vykupitel	Hr

Wilbrštorf/Wolferštorf

Aiiiir

Židé

Gr, Giir, Giiv

3 Ediční poznámka

Námi transkribovaný text vychází z tisku vydaného u Jana Šumana roku 1601, pracovali jsme s exemplářem uloženým v MZK Brno, signatura 24.614.

Transkripční pravidla

Při přepisu jsme se řídili především zásadami přepisu českých textů z barokní doby, které formuloval Josef Vitr (Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické* 121, 1998, s. 341–346). S obecnými edičními pravidly jsme se seznámili v textologické příručce *Editor a text* (Jiří Flaišman a Michal Kosák. *Editor a text: úvod do praktické textologie*. Vydání 2. Praha: Paseka 2006) a také v publikaci pod vedením Ivana Štovička (*Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha: 2002). Při přepisu některých problematických míst jsme se orientovali též podle edičních zásad Jiřího Justa (*Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618: hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil*. Vydání 1. Praha: Scriptorium 2011) a Eduarda Petrů (*Johannes Löwenklau. Kronika nová o národu tureckém*. Vydání 1. Olomouc 2013).

Interpunkce

Virguly, commy, sjednocujeme na dnešní čárku, neodstraňujeme tedy z pohledu dnešní ortografické kodifikace nadbytečné čárky, pokud to není vyloženě nutné, jako v případech, ve kterých by došlo k nesprávnému posunu významu. Čárky naopak doplňujeme tam, kde by jejich absence byla dle současného úzu vnímána jako chyba (například před vedlejší větou, u vsuvky a vokativu). V textu rozlišujeme též přístavek volný, oddělený čárkou z obou stran, a těsný, ponechaný bez čárek.

Zachováváme středník a dvojtečku. Po dvojtečce uprostřed souvětí zachováváme autorovo kolísání malých a velkých písmen.

Po otazníku uprostřed souvětí zachováváme malé písmeno dle originálu.

U názvů podkapitol odstraňujeme tečky na konci (např. *Kapitola první, Kapitola druhá*).

Uvozovky v přímé řeči nezavádíme; výjimkou je pouze překlad latinských pasáží, kde v případě biblických citátů podle ekumenického překladu použití uvozovek zachováváme. Zachováváme původní členění textu na odstavce.

Morfologie

Kondicionálové morfy (*by* apod.) v původním tisku spojované s předchozím slovem píšeme zvlášť.

Ponecháváme nepatřičnou koncovku slov *božská nešly, nemylná byly a budou slova Páně, ústa mluvily, posvěcená byla místa, slavné benefica* apod. Dále ponecháváme nepatřičné skloňování dat. pl. *bestiem*. Podle dnešního úzu ale upravujeme koncovky ak. a nom. pl. *kostely, žáby seděly a nasytiti chtěly, červi vyskakovali, ony nahlídly a nenalezly*.

Ponecháváme kolísání *-v* v koncovce *-ův* v případě slova *hříchů/hříchův*.

Hlásky

Dvojhlásku *au* přepisujeme jako *ou*.

Grafém *g* přepisujeme jako *j* ve slovech typu *jen, jemu, anjel*, naopak ponecháváme *Glogol, Jagello, evangelium* či *suffraganův*.

Dvojitě *w* přepisujeme ve všech případech jako *v*, výjimku tvoří německé názvy měst *Wilbrštorf* a *Wolferštorf*.

U proprií ve většině případů transkribujeme ypsilon jako *i* (např. *Fridrich, Tesalonický, Atheniinský, Kristus, Spasitel, Cicero, Aristoteles*), výjimku tvoří některá jména řeckého (*Jeroným*) nebo hebrejského (*Matyáš*) původu; zachováváme kolísání v případě *Augustýn* (je-li samohláska dlouhá), ale *Augustin* (je-li samohláska krátká).

S měkkým *i* přepisujeme též slova *titul, arcikníže*.

V určitých případech nahrazujeme *i* nebo ypsilon literou *j* (např. *yakž* – *jakž*, *ía* – *já*).

Souhláskové skupiny *gk*, *ck*, *gck* transkribujeme jako *k* (např. *margkrabství* – *markrabství*).

Zjednodušíme hláskovou skupinu *th* na *t* (např. *Mathouš* – *Matouš*, *Mathiáš* – *Matyáš*), nikoliv však u slov řeckého původu (např. *Atheniinský*, *Nazareth*).

Ponecháváme hiátové *-h-* (např. *izrahelského*) a *-j-* (*lajickém*).

Zachováváme epentetické *-e-* (např. *dočekaly*).

Převádíme jotové spřežky *křestiané*, *šťiastný*, *zialm* atp. a upravujeme slova do podoby shodné s dnešním pravopisem (*křesťané*, *šťastný*, *žalm*).

Spřežku ve slovech *čtvrťá*, *czlověčího* atp. upravujeme na *čtvrťá*, *člověčího*.

Zachováváme pravopis slov typu *knížetciho*, *životčichu*, *vzáctné*, *stkvící*, *všickni*.

Ponecháváme pravopis slov s tzv. pobočnými slabikami – *jednom* včetně v poměrně hojně užívaného zakončení *-dlný* (např. *smrtdlný*, *neproměnitelné*).

Gemináty *tyrann* – *tyran*, *vinna* – *vina*, *Jozeff* – *Jozef*, *Effron* – *Efron*, *Theoffrast* – *Theofrast*, *ouffá* – *oufá* zjednodušíme, ale zachováváme v pojmenováních *summa*, *suffraganův*, *Apollo*, *Kelle*, *Cassiodorus*, *Jagello*, *Hemmenrode*, *Cinny*, *Messodamus*. V edičních zásadách často diskutovaný přepis slova *radda* sjednocujeme na *rada*.

Zdvojené *ss* transkribujeme ve většině případů jako *š*: *ssiroké* – *široké*, *vznessených* – *vznešených*, *přednássi* – *přednáší*, *vssi* – *vší* atd.; výjimku tvoří latinské pasáže.

Upravujeme psaní *s/z* (*správa* – *zpráva*, *spůsob* – *způsob*) tak, aby bylo v souladu s dnešním pravopisem a s ohledem na čtenáře.

Upravujeme pravopis jména *Bernart* – *Bernard*.

Ponecháváme kolísavou podobu *Seneca/Seneka*, naopak sjednocujeme původní

kolísání *Cycero/Cicero* pouze na podobu *Cicero*.

Ponecháváme české ekvivalenty hláskových skupin ve výrazech německého původu (*fedrpuš, traňk*).

Vokalizovaný tvar předložky *ku* (*ku Pánu*) ponecháváme beze změny, stejně tak jako jeho kolísání. Beze změny necháváme také nevokalizované tvary předložek (např. *s syny, v veliké*).

Grafika

Všechny ustálené zkratky úředního charakteru označující světské důstojenství (*J. M. C., J. M., V. M.*) rozepisujeme a rozepisovanou část zároveň dáváme do hranatých závorek. Totéž činíme se zkratkami odkazujícími na biblické pasáže (*Genes., Ezech.* apod.) nebo na jiná díla, která autor v textu cituje (např. Ciceronovy nebo Augustinovy spisy).

Rozepisujeme zkratky nahrazující části slov – krácení pádových koncovek, např. *vznessené^o – vznešeného*, krácení koncového *-m*, např. *abychō – abychom*.

Hláskovou skupinu *ij* přepisujeme na *í* (např. *margkrabstvij – markrabství, rodij – rodí*).

Umlautované „s“ s dvěma tečkami přepisujeme jako *š* (např. *rozkos*).

S ohledem na převažující čtenářský charakter edice přizpůsobujeme kvantitu dnešnímu úzu.

Hranice slov

Podle platného úzu přepisujeme předložky psané dohromady v případech jako *se mnou, ve všem*.

Ve tvarech *byl-li* oddělujeme příklonku a doplňujeme spojovník.

Ponecháváme psaní odrážející ustavující se spřežky nebo spojky (*za čež, na čež*,

a *však, v tom*), případně jejich kolísání (*ne nadarmo/nenadarmo*).

Sjednocujeme psaní slov *naproti, nicméně, vniveč, potichu* do podoby psané dohromady jakožto příslovečné spřežky.

Ponecháváme kolísání u slov *jeden každý/jedenkaždý*.

Rozdělujeme *přední – před ní*, jelikož původní pravopis by mohl být v tomto případě zavádějící.

Rozdělujeme *sevší – se vší*.

Velká písmena

V oblasti psaní velkých písmen prošel text důslednou revizí. V původním textu se vyskytuje dobově obvyklé nadužívání velkých písmen, jež bylo nutno redukovat.

Velká písmena píšeme u tradičních výrazů úcty typu *Jeho Milost, Stvořitel, Spasitel a Pán* (ve významu Ježíše Krista), *Ježíš Kristus*.

Slova *Bůh* a *Boží* ponecháváme s velkým počátečním písmenem v případech, kdy se jedná o křesťanského Boha. Adjektivum *božský* však přepisujeme s malým počátečním písmenem.

Písmo, ve smyslu Písma svatého, ponecháváme s velkým písmenem. Psaní velkých písmen u slov *žalm, Zákon – Starý* či *Nový zákon* podřizujeme současnému úzu.

Adjektiva utvořená od proprií přepisujeme s malým počátečním písmenem (např. *polský, pruský*).

Psaní velkých písmen u proprií upravujeme podle dnešního pravopisu.

Židé píšeme s velkým počátečním písmenem jakožto označení národnosti.

Textově kritické poznámky

Následující opravy jsme vyhodnotili jako tiskařské chyby nebo chyby v citacích, jedná-li se o latinské pasáže. V textu uvádíme již opravené podoby a zde jejich seznam:

s. Ciir: et] ei, s. Eiir: stane] ??ane, s. Fr: chvíli] chvíl, s. Hiir: teritur] tegitur,
s. Jiiiv: miscors] misericors, s. Kiiiv: iniusti] iusti, s. Lr: něm] ??m, s. Lv: tibi] sibi,
s. Liiiv: non detecta] detecta

Přepis latinských pasáží

V latinských pasážích rozepisujeme příklonku q_3 na *-que* (např. *quaeq₃* – *quaeque*);
dále rozepisujeme znaky *ē* – *et*, *ēc* – *etc.*

Rozepisujeme ligatury typu *ipsū* – *ipsum*, *timorē* – *timorem*, *potētia* – *potentia*,
audiētes – *audientes*, *restituēre* – *restituerent*.

Odstraňujeme znaky přízvuku nebo kvantity ve slovech jako *citiūs*, *temerè*, *citò*,
secundùm, *â natura*, *à Deo*.

S označením do hranaté závorky rozepisujeme rovněž zkrácené názvy děl a zkrácené
názvy biblických knih (*Eccles[iasticus]*, *Sap[ientiae]*, *ad Ephes[ios]*). Ponecháváme
zkratku pro kapitolu (*cap.*), knihu (*lib.*) a dopis (*epist.*).

Grafém *j* ve slovech typu *impij*, *ijs*, *adjuvari*, *major*, *jactare* atd. přepisujeme na
i (*imp*i*i*, *iis*, *adiuvari*, *maior*, *iactare* atd.).

Grafém *u* ve významu *v* přepisujeme (*alleuiabit* – *alleviabit*).

Velká písmena přepisujeme dle dnešního úzu, tj. ponecháváme je pouze v propriích
a adjektivech od nich odvozených (*Romanus*). Ponecháváme však velká písmena ve
slovesch *Deus*, *Dominus* (ve významu Bůh) a *Christus* (ve významu Ježíš).

S ohledem na čtenáře edice jsme přistoupili k překladu latinských citátů a parafrází,
které Paprocký hojně užívá. Překlady uvádíme do poznámky pod čarou.

Paprocký cituje nejčastěji Cicerona, Augustina Aurelia a bibli, dále svatého Bernarda, svatého Ambrože, Cassiodora a další autority. V řadě případů bylo možné konkrétní citát z díla dohledat, potom jsme odkaz zmínili rovněž v poznámce pod čarou (např. Cicero: *Oratio pro L. Murena* XV, 1). Paprockého citáty a odkazy však nelze pokládat vždy za spolehlivé. Citované pasáže jsou často pozměněné, v některých případech dokonce natolik, že dochází k významovému posunu.

Zjevné chyby uvádíme v seznamu oprav .

Paprockého citáty nejsou vždy přesné ani v případě biblického textu. Mnohdy použije část jednoho verše a spojí jej s veršem, jenž bezprostředně nenavazuje, někdy se jedná spíše o parafráze než citace. Proto nebylo možné ve všech případech využít k překladu těchto pasáží ekumenický (či jiný) překlad a museli jsme užít překladu vlastního, což vždy uvádíme v poznámce na příslušném místě.

Jako příklad uvedme citát ze 3. kapitoly knihy Přísloví, který je uveden ve znění: *Custodi legem meam atque consilium meum, et erit vita animae tuae* (tedy „Zachovávej můj zákon a moji radu. To dá tvé duši život.“) Ve zmíněné kapitole ve verši 21 se však ve Vulgatě nachází: *Custodi prudentiam atque consilium*, což ekumenický překlad uvádí jako „zachovej si pohotovost a důvtip“, tedy v poněkud jiném významu.

4 Doprovodný komentář

Bartoloměj Paprocký, známý též jako Bartoš¹ Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle, se narodil kolem roku 1543 v Polsku. Pocházel z poměrně početné, chudé, ale starobylé šlechtické rodiny. Studoval na univerzitě v Krakově a několik let strávil na dvorech velmožů, na které posléze pamatoval v dedikacích svých spisů. Po smrti rodičů odešel do svého rodiště spravovat rodné statky. Pravděpodobně s úmyslem rozhojnit svůj nepatrný majetek, oženil se s bohatou dvojnásobnou vdovou. Brzy po svatbě svou manželku opustil a bloudil po světě. Avšak zpráva o ženině smrti ho roku 1572 (po třech letech putování) přivedla zpět do rodného kraje, kde se krátce věnoval hospodářství a šlechtickému životu. Jakožto katolík v 70. letech podporoval kandidaturu Maxmiliána Habsburského na polský trůn, avšak po porážce Maxmiliána III. byl roku 1588 ze strachu z pronásledování Paprocký donucen uchýlit se do politického exilu. Po odchodu z vlasti se jeho útočištěm stala Morava, kde již několik let pobýval jeho spojenec a ochránce Krzysztof Zborowski. Nejprve žil Paprocký na dvorech moravských velmožů, nakonec našel útočiště u olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského, který mu poskytl materiální oporu a zároveň dal i podnět ke spisovatelské činnosti. V posledních letech života se Paprocký zvolna přibližoval své vlasti. Nejprve pobýval ve Slezsku a kolem roku 1610 se konečně vrátil do rodného Polska. Bartoloměj Paprocký z Hlohol zemřel 27. prosince 1614 ve Lvově, kde je také pohřben.²

1 V Paprockého době se jednalo o zkratku jména Bartoloměj, v literatuře tak nalezneme obě tato jména, sám Paprocký používal ve svých dílech obě varianty.

2 KREJČÍ, Karel: *Bartoloměj Paprocki z Hlohol a Paprocké Vůle: Barthélemi Paprocki de Glogoly et Paprocka Wola: život – dílo – forma a jazyk*. Praha: Slovanský ústav, 1946, s. 27, 34–35, 63.; KOCZUR-LEJK, Klaudia: *Bartłomiej Paprocki – piśmiennictwo i przekład*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2014, s. 7, 11–12.

Paprocký byl literárně činný prakticky po celý svůj život a je autorem mnoha polských i českých spisů. Jeho první práce byla vydána roku 1575, jednalo se o satiru zaměřenou na ženy *Desatero příkázání mužovo*³. První jeho velkou veršovanou skladbou byla *Panosza*, vydaná též roku 1575. Věnoval se i naukové próze, především heraldice. Velmi oblíbený je jeho objemný heraldicko-kronikářský spis *Herby rycerstwa polskiego* (1584). Činný byl i na poli publicistiky, svými politickými spisy proti Turkům a Tatarům nabádal k odvetnému boji.⁴ Literární činnosti se věnoval také po příchodu do Českých zemí, na tomto místě nelze opomenout jeho historicko-genealogické spisy: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského* (1593), *Diadochus* (1602) a *Štambuch slezský* (1609).

Moralizující spis *Třinácte tabulí věku lidského* (1601) napsal Paprocký v poslední etapě renesance. O závěrečném stadiu renesance můžeme hovořit jako o renesančním manýrismu. Milan Kopecký vymezuje toto období od konce 16. století do zavedení Obnoveného zřízení zemského (1627).⁵ Na rozdíl od života v harmonické renesanci se člověk na přelomu století, v období manýrismu, nachází v existenciální krizi a nejistotě, která pramení ze strachu. Jean Delumeau hovoří o strachu bezděčném a promyšleném. Bezděčný strach pociťují rozsáhlé skupiny obyvatelstva, je to strach neutuchající – strach z moře, hvězd, znamení, duchů. Strach cyklicky se opakující, který se pravidelně vrací s morem, nouzí, zvyšováním daní, přesuny vojsk. Promyšlený strach vyplývá z otázek, které si nad neštěstím kladou duchovní. Převládaly obavy z příchodu Antikrista a konce světa.⁶ V českých zemích pocity obav ještě zvyšovaly narůstající náboženské rozpory a hrozba tureckého vpádu na Moravu.

3 originální název: *Dziesięcioro przykazanie mężowo, które każda poczciwa a cnotliwa małżonka ma umieć, a po Bożym przykazaniu, pierwsze ma być o tym jej myślenie, żeby je w sercu swym chowała, i nigdy go nie ma odmieniać. Z rozmaitych filozofów i doktorów zebrane. Masz też dziesięcioro przykazanie żony, które każdy małżonek ma przeczytać.*

4 KOCZUR-LEJK, Klaudia: *Bartłomiej Paprocki – piśmiennictwo i przekład*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2014, s. 7–9.

5 KOPECKÝ, Milan: Manýrismus, zejména renesanční. In: *Litteraria humanitas IV*. Brno 1996, s. 205.

6 DELUMEAU, Jean: *Strach na Západě ve 14.–18. století I. Obležená obec*. Praha: Argo, 1997, s. 33–34.

Renesanční manýrismus se projevoval i v české literatuře, M. Kopecký mezi manýristické stylové principy řadí tvarovou pestrost, slohovou bohatost, oblibu ve vypjaté rétoričnosti, tendence k symetrii a disharmonii, orientaci na univerzalizmus, kosmopolitismus, exotismus a nadčasovost.⁷ Paprockého spis *Třinácte tabulí věku lidského* je různorodý. Barokní rysy jsou zřejmé z pohledu na svět, z polarity dočasnosti a věčnosti, z pocitu marnosti, z hrůzy před smrtí a z líčení umírání. Renesančnost se projevuje v časté vrtkavosti fortuny, která značně ovlivňuje lidský život. V druhé části díla nalezneme i výše jmenované manýristické znaky, je to především rétoričnost a slohová pestrost. Za znak manýrismu můžeme považovat i zvolený žánr, v předbělohorské době byla moralita jedním z nejrozšířenějších žánrových typů. Typickým znakem moralit v období manýrismu bylo hojné užívání exempel, což Paprockého spis taktéž splňuje.

V této době, po roce 1600, produkoval takovéto drobnější spisky ve větším množství, jenom v roce 1601 jich vyšlo pět, přičemž spisy *Půst tělesný* a *Kšaft* patří též mezi moralizující díla. V *Třinácte tabulích* Paprocký zpracovává téma rozdělení lidského života na několik etap a zabírá se smyslem a obsahem každé etapy zvlášť.⁸ Od roku 1600 se razantně mění duch Paprockého díla, stále více se projevuje duševní zkroušenost a pocitová marnost rezignovaného starce, která je patrná i v dedikaci k tomuto spisu, jež se velmi liší od glorifikujících úvodů předchozích děl a proponuje skeptický pohled na svět: „Patříc na široké strany světa tohoto, milostivý pane, nemohu na něm nic jiného spatřiti, jednom marnost samou. (...) Není jemu co věřiti, více škodí lidem, když jim pohodlí činí, nežli toho času, když jej sobě zoškliví: více se ho štítiti máme.“⁹ Základem spisu je negativní pohled na hodnoty světa a provedení čtenáře celým lidským životem od kolébky ke hrobu. Lidský život není

7 KOPECKÝ, Milan: Manýrismus, zejména renesanční. *Litteraria humanitas* IV. Brno 1996, s. 205.

8 Typický barokní symbol člověka-poutníka. Analogicky toto téma zpracoval též např. Tobiáš Mouřenín z Litomyšle ve spise *Věk člověka* (Praha 1604), k podobnostem těchto dvou děl: KOPECKÝ, Milan. K tvorbě dvou humanistických manýristů. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, Praha: Euroslavica, 1995, roč. 64, č. 1, s. 75–81.

9 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Aiiir.

jednotně rozdělen do stejně dlouhých časových úseků, ačkoliv převažuje členění po desetiletích. Každý obraz uvádí Paprocký dvojverším, které příslušně charakterizuje danou etapu, v případě třetí tabule užívá i českého přísloví: „Čím navře hrnec v nově kupovaný, tím bude zapáchat potřebovaný.“¹⁰

První a poslední tabule věku lidského nezachycuje konkrétní období života, nýbrž narození a smrt. Hned v prvním obraze autor uvažuje nad významem pláče, kterým člověk smývá hřích, a to ihned po narození, kdy je obtěžkán hříchem dědičným, z provinění Adama a Evy. Dodává i starý zvyk, kdy lidé plakali při narození dítěte, protože se narodilo jenom k úzkostem a bídám, které už si oni prožili. Naopak při pohřbech se lidé radovali, protože umrlý se zbavil všech starostí a došel klidu v nebeském království. Ve druhé až čtvrté tabuli charakterizuje krátké a radostné dětství, apeluje na rodiče, aby svá dítěta vychovávali k poslušnosti. V páté tabuli mládenec dospívá do dvaceti let, od páté do jedenácté tabule už Paprocký pokračuje po desetiletích až do 90 let. Ve dvanácté tabuli už nejsou roky vyznačeny, jedná se o poslední části života a třináctá tabule pojednává pouze o smrti.

V díle se zrcadlí autorovy životní zkušenosti, Karel Krejčí v monografii¹¹ o Paprockém dokonce nachází určité analogie s autorovým životem. Ty počínají šestou tabulí, a sice třiceti lety věku člověka. Šestá tabule je uvedena dvojverším: „Zdaliž líp není po slávě dychtiti, než marně sedíc, s hanbou věk trávit“¹². A skutečně přibližně ve svých třiceti letech Paprocký opustil ženu a domov, cestoval a hledal slávu v bojích. Svou moudrost uplatňoval až po čtyřicátém roce, kdy se vrátil do rodného kraje, což koresponduje se sedmou tabulí: „V tomto věku postavený jsouc člověk, hledí se přidržeti všelijakého pořádku, aby od lidí moudrým byl zván a v uctivosti držán, a napracovavše se v mladosti, nyní odpočinutí vyhledává.“¹³ Ve svých padesáti letech byl autor zbaven veškerého majetku, musel opustit rodnou

10 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Biiiiir.

11 KREJČÍ, Karel: *Bartoloměj Paprocki z Hlohola a Paprocké Vůle: Barthélemi Paprocki de Glogoly et Paprocka Wola: život – dílo – forma a jazyk*. Praha: Slovanský ústav, 1946.

12 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Ciiiiv.

13 Ibidem, fol. Dr.

zem a těžce si shánět živobytí. Tato životní zkušenost by se mohla odrážet v osmé tabuli: „Když nechce štěstí, i rozum upadne, fortuna světem a ne náš vtip vládne.“¹⁴ Tak dává najevo svou rezignovanost a vzdává se vrtkavému štěstí, které rozhoduje o dalším osudu člověka: „Tak a nejináč sluší nestálého štěstí vrtkavost snášeti, onoť dá bohatství, onoť vyvejší, a zas nenadále onoť odejme bohatství, onoť poníží.“¹⁵ Paprocký psal *Třinácte tabulí* přibližně v šedesáti letech, tomuto věku odpovídá devátá tabule. V tomto věku už se člověk nestraňuje o světské statky, nýbrž se stará o to, aby druhou část svého života vykonal v pobožnosti, litoval svých činů z mládí a prosil Boha o smilování. Ve zbytku života, který má autor ještě před sebou, vidí už pouhé odevzdávání se a čekání na smrt. Starý člověk by neměl žádat žádných rozkoší světa, měl by dát přednost mladým a neměl by se s nimi rovnat: „Zanechej frejův, starče, nespomínej na tance, odvrž nádherné šaty, postup mladým místa, sloz z sebe řetězy, odevzdej armpanty a prsteny. (...) Nelze jináče učiniti, učinil tvůj věk konec všeliké radosti mladým zvyklé, a léta všem zbytečným marnostem cestu zastoupily.“¹⁶ Poslední část věku lidského, dvanáctou tabulí, uvádí Paprocký dvojverším: „Falešný světe, jakť se koli vidí, jáť jsem u cíli, škrabej jiné lidi.“¹⁷ Tak uzavírá koloběh života.¹⁸

Spis pokračuje třináctou tabulí věku lidského, která se od ostatních liší na první pohled rozsahem, ten čítá celých 56 nepaginovaných stran. Obvykle se jednotlivé kapitoly pohybovaly v rozsahu jedné až dvou stránek na kapitolu. Poslední tabule se však neliší pouze rozsahem, ale i obsahem. Je rozčleněna do pěti samostatných kapitol, jedná se vlastně o samostatné dílo. Ve větší míře zde autor užívá latinských citátů, ačkoliv latinskými pasážemi je prokládáno celé dílo a místy působí téměř dvojjazyčným dojmem. Nepřeložené latinské výroky naznačují, že autor pro tento spis předpokládal čtenáře-vzdělance. Zatímco v první části spisu citoval Paprocký

14 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Dv.

15 Ibidem, fol. Diir.

16 Ibidem, fol. Er-Ev.

17 Ibidem.

18 KREJČÍ, Karel: *Bartoloměj Paprocki z Hlohol a Paprocké Vůle: Barthélemi Paprocki de Glogoly et Paprocka Wola: život – dílo – forma a jazyk*. Praha: Slovanský ústav, 1946, s. 180–183.

spíše z antických pramenů (nejčastěji z Cicerona), církevních otců a učenců (např. Erasmus Rotterdamský), ve druhé části díla cituje ve větší míře z bible, nejčastěji z prorockých knih: Ezechiel, Izaiáš, Ozeáš, Jozue, 1. a 2. kniha Samuelova, 1. kniha Královská, dále z Knihy přísloví, Deuteronimum, Listy Římanům, Židům, 1. list Tesalonickým, List Jakubův, Kniha Kazatel, Genesis, Kniha Sírachovcova, Job, kniha Žalmů. Nutno podotknout, že citace z bible jsou často nepřesné, v několika případech se jedná spíše o parafráze a v tomto důsledku dochází někdy i k posunu významů. Paprocký občas uvádí i chybné číslo knihy nebo verše.

První čtyři kapitoly třinácté tabule se zaobírají smrtí a všemi okolnostmi se smrtí spojenými (např. oplakávání umrlych, pohřbívání). Autor v textu hojně užívá *topoi*, např. smrt je vlastně pouhý spánek, nad mrtvými se nemá plakat příliš hořce, neboť došli odpočinutí. Napomíná ty, kteří si neuvědomují pomíjivost pozemského života: „Pošetř na neproměnitelné uložení, uloženo všem jednou umřítí, nemožné dekrét tento změnit, ani chudý toho neujde, ani bohatý, ani krásný, ani nepěkný, ani vyvýšený, ani snižený, summou ke všem ustanovení toto přistupuje, není prostředku, nímž by se kdo mohl uchýlit od něho.“¹⁹ Dle Paprockého je vlastně celý život pouhou přípravou na smrt a proces umírání je velmi dlouhý, začíná už od narození. Smrt je jediná jistota, kterou v životě máme: „Nic jistšího nad smrt není, uloženy jest jednomu každému cíl, kterého žádný nemine.“²⁰ Smrti se netřeba obávat, protože není ke škodě, ale k odpočinku a o veškerou její moc ji připravil Kristus, který se za nás obětoval.

Pátou kapitolu poslední tabule tvoří výhradně moralizující exempla, Paprockým označena jako „několik příkladův ex illustribus miraculis vybraných“²¹. V předchozích dvanácti tabulích se exempla nevyskytují, ačkoliv některé citáty jsou krátkými syžetovými útvary a mohly by je tak připomínat. Celkem je ve spisu uvedeno 22 exemplů, průměrná délka jednoho příkladu činí zhruba jeden list.

19 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácté tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Fiir.

20 Ibidem, fol. Eiiiiiv.

21 Ibidem, fol. Jr.

Zpracovávají čtyři různá témata, především je to *smrt*, které je ostatně věnována celá třináctá tabule věku lidského, dalším tématem je *umírání*, jež úzce souvisí se smrtí, dále se věnuje *trestům za hříchy*, které byly spáchány za života, a následnému *pokání*. Základním účelem exempel je varovat čtenáře před všemi možnými hříchy a ukázat mu, že z hříchu nikdy nevzejde nic dobrého, naopak že to může znamenat i jeho smrt a dovést tak člověka ke zkáze. Zároveň upozorňuje na to, že ani hroznou smrtí nekončí utrpení, ale pokračuje i po smrti, kdy trpí lichváři, smilníci, lakomci, opilci, lenoši v nesnesitelných mukách. Plní tak výstražnou a moralistní funkci. Pro všechna uvedená exempla platí, že je autor nějakým způsobem uvádí, zpravidla zvolí nějakou všeobecně platnou tezi: „Dobřeť jest vždycky včas utéci se ku Pánu, aby ďábel a hřích žádného k nám práva neměli, jakož i na to položím příklad kratičký v tyto slova.“²² Po tomto uvedení následuje text příslušného exempla. Velmi často jednotlivé příklady končí Paprocký citátem z bible nebo antických myslitelů, na který pak plynule navazuje uvedením dalšího příkladu: „Ale sluší tolikéž míti pozor na řeč svatého Augustina *in libro de utilitate agenda poenitentiae*²³, takto mluvícího: *Nolite negligere, quod vos plus Dominus peccantes sustinet; quia quanto diutius expectat, ut emendetis, tanto gravius iudicabit, si neglexeritis.*“²⁴ Po takovém ukončení následuje uvedení dalšího příkladu: „Na to povím příklad jiný, totiž, že Pán Bůh hříšníkům milostivý býti ráčí.“²⁵ Celý text je tak provázaný a působí jednotným dojmem, ačkoliv i graficky jsou od sebe jednotlivá exempla striktně oddělená. Paprocký exempla též velmi často komentuje: „Ale jakž jsem pověděl, dobře jest za času chytiti se pokání, v němžto toho Pán zastane, jistěž ho neopustí, jakž o něm svatý král David mluví. (...) A protož potřebí jest varovati se hněvu a nespravedlivé pomsty, neb Pán spravedlivému pomůže a vyplní slova ta, kteráž mluvíti ráčí skrz Jeremiáše proroka...“²⁶

22 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Kv.

23 v knize o tom, jak užitečně má být činěno pokání

24 Nezapomínejte, že s vámi hříšníky má Bůh více trpělivosti, protože čím déle čeká, abyste se napravili, tím přísněji bude soudit, když zapomenete. PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Jiiiv.

25 Ibidem.

26 Ibidem, fol. Jiiiiv, Kiiv.

Paprocký poměrně pečlivě v exemplech uvádí, na jakých místech se odehrávala, povětšinou to jsou kláštery a kostely v Německu, především v Sasku nebo v Porýní, dále v Belgii a ve Francii, jedná se hlavně o města nebo vesnice: „Ve vsi Frechene, kteráž jest míli od Kolína, byla jedna žena jménem Jutta,... (...) Jeden konvers z Cinny²⁷ z kláštera řádu cistercienského, poslán byl od opata přes vodu řečenou Albis, kteráž plyne přes zemi saskou,...“²⁸ České země však nezmiňuje ani v jednom exemplu. Je to dáno tím, že většina exemplů je patrně přejata z latinských sbírek vzniklých mimo území Čech (viz dále). V šesti případech konkrétní místo autor neuvádí a vystačí si pouze s neurčitým pojmenováním: „Umřelo děvče v devíti letech v klášteře jednom, a po smrti když panny v kostele stály, přišlo tolikéž do kostela, kdež prve stávati zvyklo, a v kůru před oltářem nízkou poklonu učinilo, a tu se upadna před oltářem modlilo.“²⁹ Na rozdíl od důsledného místopisného určení se Paprocký ani v jednom případě nezmiňuje o čase, ve kterém se děj jednotlivých exemplů odehrával. Většinou autor neuvádí ani jména a bližší určení vystupujících postav v exemplech, pro uvedení postav si vystačí s pojmenováním typu: *nějaký mládenec, jeden lichevník, jeden voják, sedlák nějaký, rytíř jeden, jeptiška jedna* apod. Tím získává text exemplů obecnější a nadčasovou platnost.

Paprocký se nezmiňuje o původu exemplů, dá se však předpokládat, že alespoň některá přebíral od cisterciáka Caesaria Heisterbacenského ze souboru *Libri miraculorum* (13. století)³⁰. Podařilo se nám dohledat pouze tři exemplá, která jsou shodně uvedena u Paprockého i Caesaria z Heisterbachu, jedno z nich uvádí i Karel Dvořák v *Soupisu staročeských exemplů*³¹. Vzhledem k tomu, že Dvořák do svého soupisu zařadil exemplá, která svým původem sahají až do doby předhusitské, domníváme se, že většina Paprockého exemplů je novější a nejsou tedy starší než sto let. Pro srovnání uvádíme všechna shodná exemplá níže.

27 klášter Zinna v Braniborsku

28 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Kv, Liiv.

29 Ibidem, fol. Liir.

30 Do češtiny přeložila a edici připravila Jana Nechutová. NECHUTOVÁ, Jana (ed. a přel.): *Caesarius z Heisterbachu. Vyprávění o zázracích: středověký život v zrcadle exemplů*. Praha: Vyšehrad, 2009.

31 DVOŘÁK, Karel: *Soupis staročeských exemplů*. Praha: Univerzita Karlova, 1978.

Exemplum, které se shodně nachází u Paprockého, Caesaria z Heisterbachu i v *Soupisu staročeských exempel* Karla Dvořáka je o jeptišce, jež zatajila těžký hřích, za který trpěla i po smrti.

Paprockého verze:

Jeptiška jedna, chovajíc se v klášteře nenáležitě, měla plod v životě svém, a obávaje se pokuty a kárání zjevného, dítě ono potichu potratila, a brzo potom těžce se roznemohla: Učinila zpověď z hříchův svých, ale ten zatajila, a tak umřela. Za kteréžto duši když se jedna z jeptišek modlila, ukázala se jí, majíc v rukách dítě ohněm hořící, a vyznala před ní hřích svůj, řkouce: To jsem dítě porodila a je jsem zamordovala, a proto je s těžkým trápením nositi musím bez přestání, a oheň ten přeukrutně mne pálí: Kdybych byla toho hříchu za živobytí před knězem netajila, obdržela bych byla milost a lásku před obličejem božským, a s tím zmizela. Z toho jedenkaždý porozuměti může, že *peccata [non] detecta per confessionem, per poenalem deteguntur confusionem*³². Umí Šatan chytře s tím zacházet, aby člověka co nejrychleji i v nejmenším hříchu z světa zachvátil bez zpovědi, a po smrti aby nad ním vždy nějakého práva a vrchnosti užil.³³

Verze uvedená v Soupisu staročeských exempel K. Dvořáka:

Žena, která dlouho žila cudně, zabije nemanželské novorozeně. Želí své viny před sochou Ukřižovaného, ale stydí se vyzpovídat knězi. Zemře v pověsti kajícnice, ale po smrti se zjeví služce s hořícím dítětem v ústech. Byla zatracena, protože zatajila hřích před zpovědníkem.³⁴

32 Hříchy neodkryté při zpovědi jsou odkryty při zahanbujícím trestu.

33 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Liiir.

34 DVOŘÁK, Karel: *Soupis staročeských exempel*. Praha: Univerzita Karlova, 1978, s. 111.

Verze uvedená u Caesaria z Heisterbachu:

Jeptiška, která musí stále nosit v náručí ohnivě dítě, které zabila.

Jeptiška z nám blízkého kláštera, který nechci jmenovat, počala, a aby její hanba nevyšla najevo, plod zabila. Později těžce onemocněla, a ač se vyzpovídala ze všech hříchů, smilstvo a vraždu pro přílišný stud zamlčela, a tak zemřela. Jedna její příbuzná velice usilovala o spásu její duše; když se modlila, zjevila se jí zesnulá ve vidění, nesla v náručí ohnivě dítě a pravila: „Toto dítě jsem počala a porodila, a když už dýchalo, zabila jsem je. Proto je v neustálých mukách nosím a ten oheň mne strašně pálí. Kdybych se byla z tohoto velikého hříchu v poslední hodině vyzpovídala, byla bych našla milost.“ Z toho vyplývá, že hříchy, které na tomto světě neodhalila zpověď, musí i s jejich hanbou odhalit trest na světě budoucím.³⁵

Ze srovnání vyplývá, že se jedná o varianty téhož exempla, přičemž verze Paprockého a verze uvedená u Caesaria je téměř totožná. Pravděpodobně se jednalo o velmi silný a oblíbený námět, kdy se zemřelý zjevuje živým a varuje je před hříchy, které způsobují muka i po smrti, v tomto případě představuje posmrtné utrpení hořící dítě, kdy oheň hříšníka nesnesitelně pálí, v jiných příkladech jsou umrlí např. spoutáni řetězy.

Dále se nám podařilo identifikovat další dvě exempla shodná u Paprockého a Caesaria. První z nich opět líčí muka zemřelého.

Paprockého verze:

Služebník jeden knížete bavorského umřel dosti bohatý. V noci pak veliký hřmot a třesk na zámek, v němž žena umřelého bydlela, udeřil, tak že se veškeren, jako i s grunty zatřásl. V tom otevřely se dveře pokoje toho, v němž ležela, a vešel do pokoje obr přehrozný, a pán toho zámku umrlý za ním; kteréhož když žena poznala, žádala, aby k ní přistoupil. I tázala se, jak by se měl? A on pověděl, že

35 NECHUTOVÁ, Jana (ed. a přel.): *Caesarius z Heisterbachu. Vyprávění o zázracích: středověký život v zrcadle exempl.* Praha: Vyšehrad, 2009, s. 294–295.

v těžkých mukách jest. Dí k němu žena: milý muži, všaks dával rád almužny hojně, tak ubohému jako pocestnému, což tobě nyní nic nespomáhají. Odpověděl muž: Nic mi nejsou užitečné, proto, že jsem to ne z milosrdenství a lásky, ale pro samou chválu světa tohoto činil. Tu přestal mluvit, neb hned jej obr svrchu dotčený odvedl, a zámekem tak jako prve zatřásl. Paní ona pláč a naříkání zdaleka slyšela, a potomně radila se s kněžmi, mo|hla-li by manželé svému nějak nápomocna býti. Z té příčiny vystříhají nás slova oná *Sap[ientiae] cap. 1. Sentite de Domino, et in simplicitate cordis quaerite illum.*³⁶ Ne nadarmo tolikéž sám Spasitel náš radu dává u Matouše v kap. 6. řkouce: *Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hyppocritae faciunt in synagogis et vicis etc. Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextra tua, ut sit elemosyna tua in abscondito etc.*³⁷

Verze uvedená u Caesaria z Heisterbachu:

Jak se jeden Bavor po smrti zjevil své manželce a řekl jí, že mu almužny nebyly nic platné.

Není tomu dlouho, co zemřel velice zámožný úředník bavorského vévody. Jedné noci se hrad, v němž právě spala jeho manželka, zachvěl tak, že to vypadalo jako zemětřesení. Tu se dveře komnaty, kde žena ležela, otevřely a vešel její manžel; za zády mu stál a poháněl ho pekelně černý obr. Když manželka uviděla a poznala jej, zavolala ho a posadila na sedátko u svého lůžka. Nijak se neděsila, a protože byla zima a měl na sobě jen košili, přehodila mu přes záda kus své příkrývky. Ptala se jej na jeho situaci a on smutně odpověděl: „Byl jsem odsouzen věčnému trestu.“ Toho se žena zděsila a zeptala se: „Co to říkáte? Což jste nedával štědré almužny? Vaše dveře byly všem pocestným vždycky otevřeny, copak vám tahle dobrodiní k ničemu nejsou?“ On odpověděl: „Pro věčný život mi opravdu nejsou k ničemu, protože jsem to nedělal z lásky, ale pro marnou slávu.“ Manželka se ho chtěla vyptávat ještě dál,

36 Smýšlejte o Hospodinu [...] a hledejte ho upřímným srdcem. (kniha Moudrosti 1, 1)

37 Když prokazuješ dobrodiní, nechtěj budít pozornost, jako činí pokrytci v synagógách a na ulicích atd. Když ty prokazuješ dobrodiní, ať neví tvá levice, co činí pravice, aby tvé dobrodiní zůstalo skryto. (Matouš 6, 2–4); PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601, fol. Kiiiv.

ale on řekl: „Dovolili mi zjevit se ti, ale zdržovat se zde nesmím, podívej, za dveřmi čeká můj průvodce ďábel. I kdyby se všechny listy na stromech proměnily v jazyky, nemohly by vypovědět má muka.“ Pak jej ďábel zavolal a hnal ho zpátky, a při jeho odchodu se celý hrad znovu zachvěl, a ještě dlouho bylo slyšet mužův nářek.³⁸

Poslední shodné exemplum, které se nám podařilo rozeznat, pojednává o tom, jak Satan prostřednictvím umrlých k sobě povolává živé.

Paprockého verze:

Mnich jeden řečený Lambertus usnul v kostele, i přišel k němu Richvinus, klíčník kláštera hermenroderského, jenž byl před několika lety umřel, a řekne tomuto Lambertovi; Bratře Lamberte, poď se mnou do Rhénu: ale on věda, že byl umřel, ačkoli nenadále naň vzhlídna a poznav ho, řekl: Věřím, že s tebou ještě nepůjdu. Na kteréžto slova odešel od něho, a obrátil se do kůru k jinému mnichu jménem Kunradovi a dí k němu: Poď za mnou, a on neodpovídaje nic, vloživ kápi na se, a pochytiv se ze sna, šel za ním. Téhož dne po večeři opat povolal k sobě všech mnichův, kdež přijda i Lambertus, dí k Kunradovi dotčenému: Věz o tom, kněže Kunrade, že brzo umřeš: Viděl jsem tě této noci, kterak jsi šel za Richvinem: a tu doložil, což byl i sám viděl, přede všemi oznamujíc. Kunrad pak jsa *plenus dierum*,³⁹ odpověděl: Nedbám, nechť se děje vůle Boží. Brzo potom upadl v nemoc a umřel: však nicméně ďáblu z něho žádná kořist nebyla, neb umřel vedle pořádku křesťanského, vykonavše zpověď a velebné *sacramenta*⁴⁰ přijavše, a sama *confessio*⁴¹, jakž svatý Augustin mluví, jest *salus animarum, dissipatrix vitiorum, oppugnatrix daemonum: quid plura, obstruit os inferni, portas aperit paradisi*.⁴²

38 NECHUTOVÁ, Jana (ed. a přel.): *Caesarius z Heisterbachu. Vyprávění o zázracích: středověký život v zrcadle exempl.* Praha: Vyšehrad, 2009, s. 293.

39 plný dní, tj. starý

40 svátosti

41 zpověď, vyznání

42 spása duší, rozptylovatelka špatností, bojovnice proti démonům, a co více, zavírá chřtán pekla a otvírá bránu ráje; PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského.* Praha 1601, fol. Liiiv–Liiir.

Verze uvedená u Caesaria z Heisterbachu:

Jak náš mnich Konrád zemřel poté, co jej zavolal nebožtík Richwin.

Není tomu ještě ani rok, co náš mnich Lambert jednou v neděli v noci usnul v chórové lavici a spatřil, jak do chóru vchází náš celerář Richwin, který před několika lety umřel. Pokynul Lambertovi rukou a pravil: „Bratře Lamberte, pojď, půjdeme spolu k Rýnu!“ Lambert ale věděl, že je Richwin mrtvý, a odmítl: „Ne, já s vámi nepůjdu!“ Zjevení se tedy obrátilo k protějšímu chóru a podobnými slovy a týmž gestem zavolalo na starého mnicha jménem Konrád, který v řádu bojoval skoro padesát let; ten si nasadil kapuci a hned šel za ním. Když si převor téhož dne po večeři některé z nás zavolal a byl tam i onen Konrád, Lambert mu řekl (slyšel jsem to): „Pane Konráde, vy brzy umřete. Viděl jsem vás dnes v noci, šel jste v téhle kapuci za Richwinem.“ A celé to vidění mu vylíčil. Konrád na to: „To mi nevádí, vždyť už bych chtěl být po smrti!“ A následujícího dne, pamatuji-li se dobře, začal churavět, zakrátko umřel a s tou kapucí byl pochován.⁴³

Spis je zakončen doporučením, jakých hříchů bychom se měli vyvarovat, mimo jiné Paprocký zmiňuje pýchu, lenivost, ožralství nebo vraždu. I tato poslední část je hojně prokládána latinskými citáty stejně jako zbytek spisu, což značně znesnadňuje čtenáři správně textu porozumět.

Třináctá tabule věku lidského je tedy značně specifická obsahově i formálně, což nás vede k hypotéze, že ačkoliv tematicky souvisí se zbylými dvanácti tabulemi, je vlastně samostatným pojednáním o smrti. Takových traktátů nalezneme v literatuře mnoho, v Paprockého době na toto téma přispěl knihou např. Tobiáš Mouřenín z Litomyšle – *Smrt a život* (1594).⁴⁴ V naší hypotéze nás utvrzuje i fakt, že Paprocký sám v dedikaci uvádí důvody, proč „jsem těchto Dvanácte tabul věku lidského pod titulem Vaší Milosti na světlo vydal.“⁴⁵

43 NECHUTOVÁ, Jana (ed. a přel.): *Caesarius z Heisterbachu. Vyprávění o zázracích: středověký život v zrcadle exempl.* Praha: Vyšehrad, 2009, s. 279.

44 KOPECKÝ, Milan: K tvorbě dvou humanistických manýristů. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, Praha: Euroslavica, 1995, roč. 64, č. 1, s. 78.

45 PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského.* Praha 1601, fol. Aiiiiiv.

V případě poslední Třinácté tabule můžeme uvažovat o žánrové hybridizaci, která je typická pro literární produkci raného novověku, zejména pro díla s náboženskými a moralistními cíli vydaná v období mezi léty 1560–1680. Paprocký na závěr svého moralistního spisu zařadil rozsáhlý traktát o smrti, který však není autonomním přídatkem, ale důležitou součástí textu. Samotný traktát je navíc doplněn o soubor exemplů. Charakteristické pro žánrovou hybridizaci, resp. intertextualitu je také časté odkazování na autority (v případě Paprockého Cicero, sv. Augustýn apod.) či vkládání filozofujících a moralizujících citátů, kterými je celý spis *Třinácté tabulí věku lidského* prostoupen. Žánrová hybridizace a textová interference zvyšují literárnost díla a dokazují slovesné ambice autora.⁴⁶

46 MALURA, Jan: Žánrová hybridizace v české literatuře 16. a 17. století. In: MALURA, Jan (ed.): *Žánrové aspekty starší literatury*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010, s. 99–116.

Závěr

V magisterské diplomové práci jsme zpracovali edici staročeského moralizujícího spisu *Třinácte tabulí věku lidského krátce sepsaných a vydaných roku božího 1601* Bartoloměje Paprockého z Hlohol.

Transkribovaný text vychází z tisku vydaného u Jana Šumana roku 1601, pracovali jsme s exemplářem uloženým v MZK Brno, signatura 24.614. Při transkripci jsme se řídili především zásadami transkripce českých textů z barokní doby, které formuloval Josef Vintř (Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické* 121, 1998, s. 341–346). Transkripční pravidla jsme přizpůsobili s ohledem na čtenáře, edice má tedy převážně čtenářský charakter. Z toho důvodu jsme se také rozhodli pro překlad čtených latinských citátů a parafrází, překlady jsme uvedli do poznámek pod čarou. V řadě případů bylo možné konkrétní citát z díla dohledat, Paprockého citáty a odkazy však nelze vždy pokládat za spolehlivé. Citované pasáže jsou často pozměněné, v některých případech dokonce dochází k významovému posunu.

Ve spisu *Třinácte tabulí věku lidského* dělí Paprocký lidský život na několik etap, používá typicky barokní symbol člověka jakožto poutníka. Jednotlivé etapy lidského života nazývá Paprocký *tabulemi*, přičemž první a poslední tabule nepředstavuje určitý časový úsek, nýbrž stav – narození a smrt. Lidský život nedělí jednotně do stejně dlouhých časových úseků, ačkoliv převažuje členění po desetiletích. Základem spisu je negativní a rezignovaný pohled na hodnoty světa a provedení čtenáře celým lidským životem. V díle se též zrcadlí autorovy životní zkušenosti, především ty, kdy musel Paprocký opustit rodnou zemi a odejít do exilu. Zvláštní postavení zaujímá poslední, třináctá, tabule, která se od předchozích liší formálně i obsahově. Jedná se vlastně o samostatný traktát o smrti, jenž je v závěru doplněn o soubor moralizujících exemplů. Podařilo se nám dohledat, že některá exempla Paprocký přebírá od cisterciáka Caesaria Heisterbacenského ze souboru *Libri miraculorum* (do češtiny přeložila a edici připravila Jana Nechutová – *Caesarius z Heisterbachu*).

Vyprávění o zázracích: středověký život v zrcadle exempel. Praha: Vyšehrad, 2009).
Jedná se však o pouhá tři exempla, domníváme se, že většina Paprockého exempel je novější a nejsou tedy starší více než sto let.

Jedná se o drobnější spis, jenž se prozatím nedočkal vydání v moderní edici. Podobných opomenutých staročeských textů je stále velké množství. Transkripce tohoto díla umožňujeme další možné bádání na poli starší české literatury.

Seznam literatury

- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 14. vyd., (5., opr. vyd.). Přeložil Jindřich Mánek. Praha: Česká biblická společnost, 2008.
- DELUMEAU, Jean: *Strach na Západě ve 14.–18. století I. Obležená obec*. Praha: Argo, 1997.
- DVOŘÁK, Karel: *Soupis staročeských exempl.* Praha: Univerzita Karlova, 1978.
- FLAIŠMAN, Jiří – KOSÁK, Michal: *Editor a text: úvod do praktické textologie*. Vydání 2. Praha: Paseka 2006.
- JUST, Jiří: *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618: hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil*. Praha: Scriptorium 2011.
- KOCZUR-LEJK, Klaudia: *Bartłomiej Paprocki – piśmiennictwo i przekład*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2014.
- KOLÁŘOVÁ, Jana: Projevy literárního manýrismu v předbělohorských moralitách. *Bohemica Olomucensia 1. Litteraria*. Olomouc 2009, s. 10–16.
- KOPECKÝ, Milan: K tvorbě dvou humanistických manýristů. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, Praha: Euroslavica, 1995, roč. 64, č. 1., 75–81.
- KOPECKÝ, Milan: Manýrismus, zejména renesanční. *Litteraria humanitas IV*. Brno 1996.
- KREJČÍ, Karel: *Bartoloměj Paprocki z Hlohol a Paprocké Vůle: Barthélemi Paprocki de Glogoly et Paprocka Wola: život – dílo – forma a jazyk*. Praha: Slovanský ústav, 1946.

- MALURA, Jan: Žánrová hybridizace v české literatuře 16. a 17. století. In: MALURA, Jan (ed.): *Žánrové aspekty starší literatury*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010, s. 99–120.
- MĚŠŤAN, Antonín: Bartłomiej Paprocki a Adam Czahrowski: dva političtí emigranti a básníci. *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*, Praha: Česká grafická unie a. s. 65, č. 3, (1996,) s. 327–332.
- NECHUTOVÁ, Jana (ed. a přel.): *Caesarius z Heisterbachu. Vyprávění o zázracích: středověký život v zrcadle exempl.* Praha: Vyšehrad, 2009.
- PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Třinácte tabulí věku lidského*. Praha 1601.
- PETRŮ, Eduard – KOLÁŘOVÁ, Jana – KOHOUTOVÁ, Tereza (eds.): *Johannes Löwenklau. Kronika nová o národu tureckém*. Olomouc: 2013.
- ŠŤOVÍČEK, Ivan: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha: 2002.
- VINTR, Josef: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické* 121, 1998, s. 341–346.

Anotace

Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Klára Košťálová

Studijní obor: Česká filologie

Název diplomové práce: Bartoloměj Paprocký z Hlohól – Třinácte tabulí věku lidského (edice a komentář)

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Kolářová, Ph.D.

Počet znaků: 186 200

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 17

Klíčová slova: Bartoloměj Paprocký z Hlohól, Třinácte tabulí věku lidského, morality, exemplum, staročeské edice

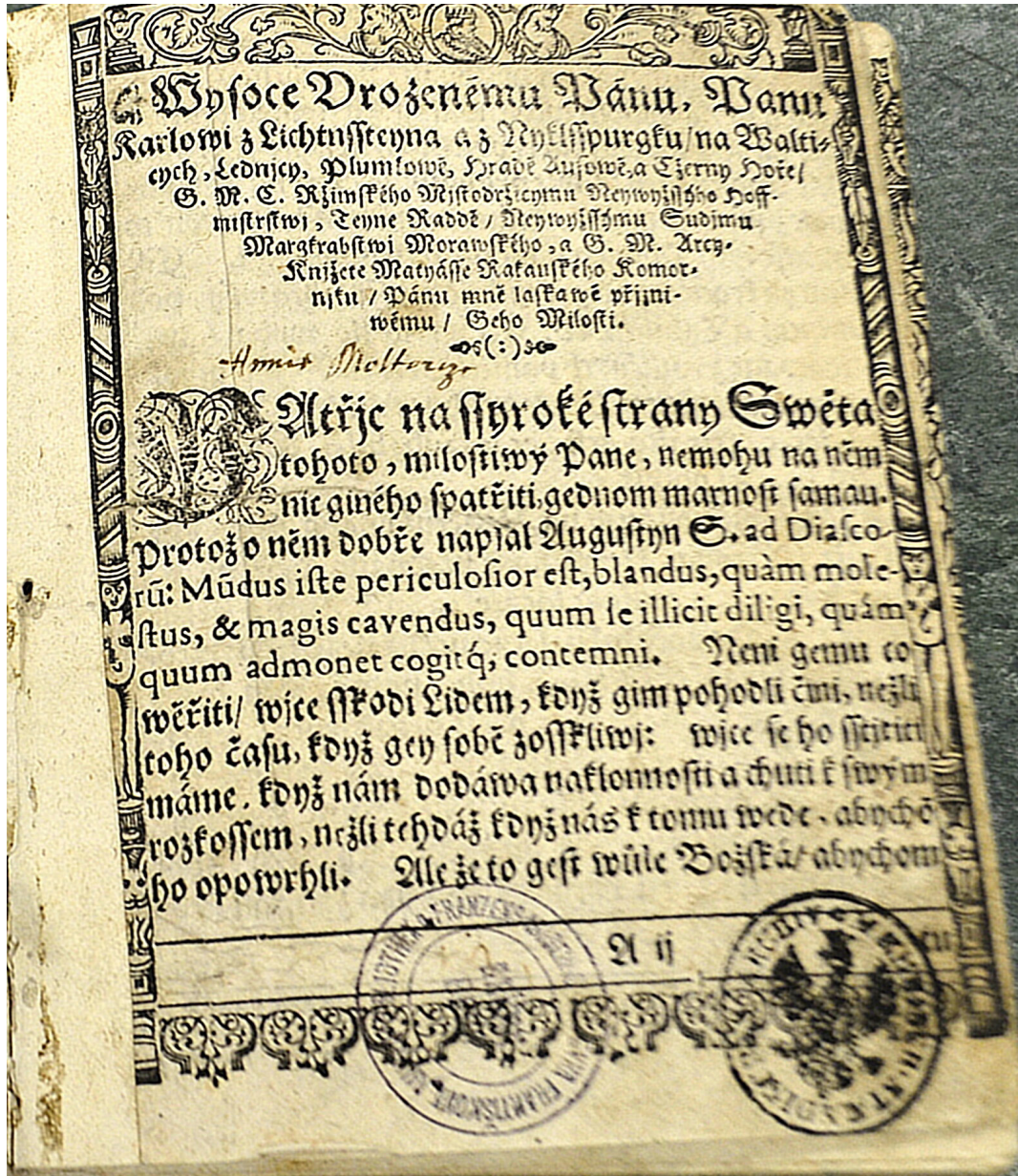
Key words: Bartolomej Paprocky of Hloholy, Thirteen panels of human age, morality, exemplum, editions of the old Czech literature

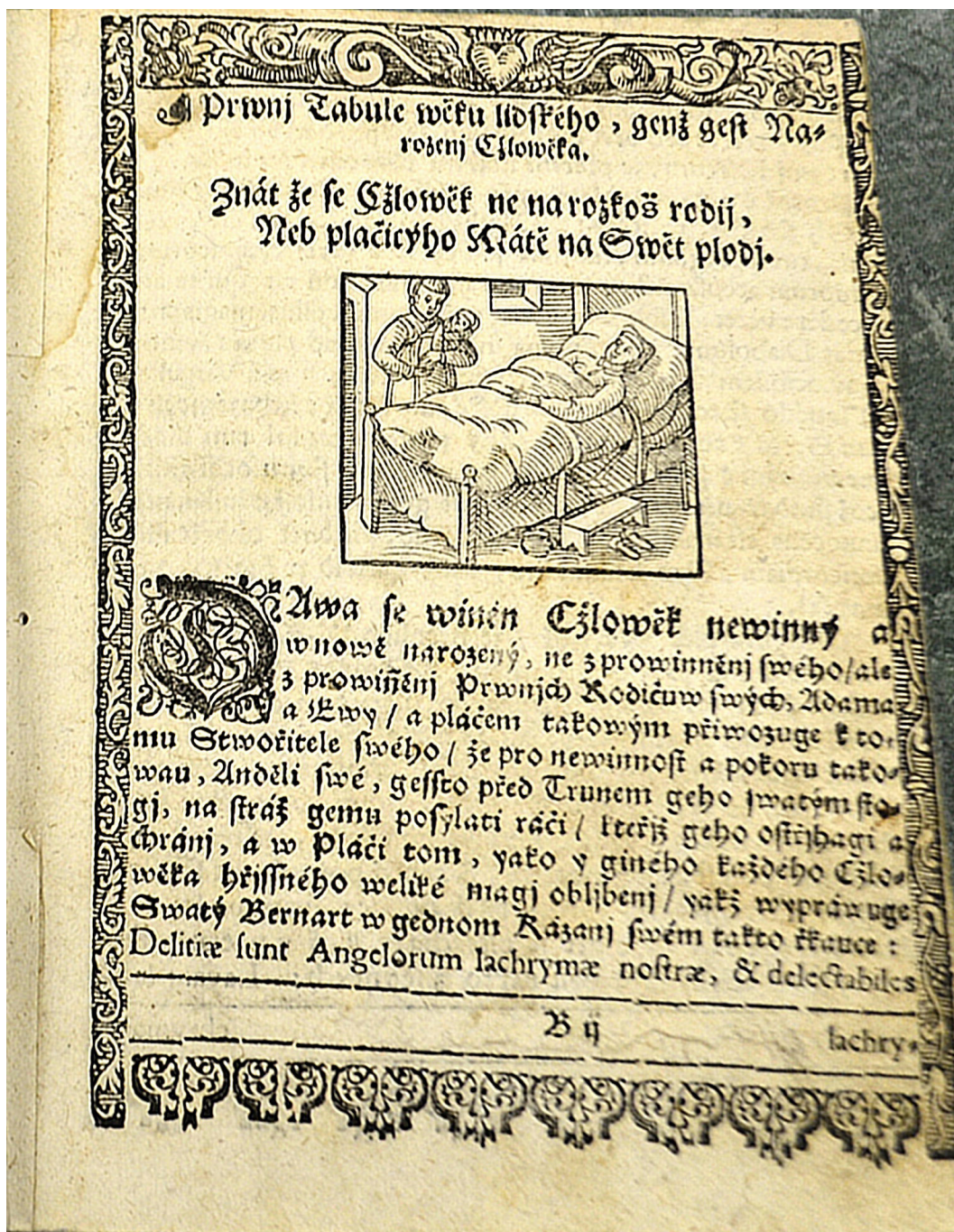
Cílem diplomové práce *Bartoloměj Paprocký – Třinácte tabulí věku lidského (edice a komentář)* je zpracování moderní edice tohoto moralizujícího spisu. Transkribovaný text vychází z tisku vydaného u Jana Šumana roku 1601, pracovali jsme s exemplářem uloženým v MZK Brno, signatura 24.614. Praktickou část práce tvoří transkribovaný text, doplněn o četné latinské překlady a vysvětlivky a rejstřík. Teoretická část sestává z ediční poznámky a doprovodného komentáře o autorovi a daném spise. Tato magisterská diplomová práce by měla sloužit jako prostředek pro další bádání na poli starší české literatury.

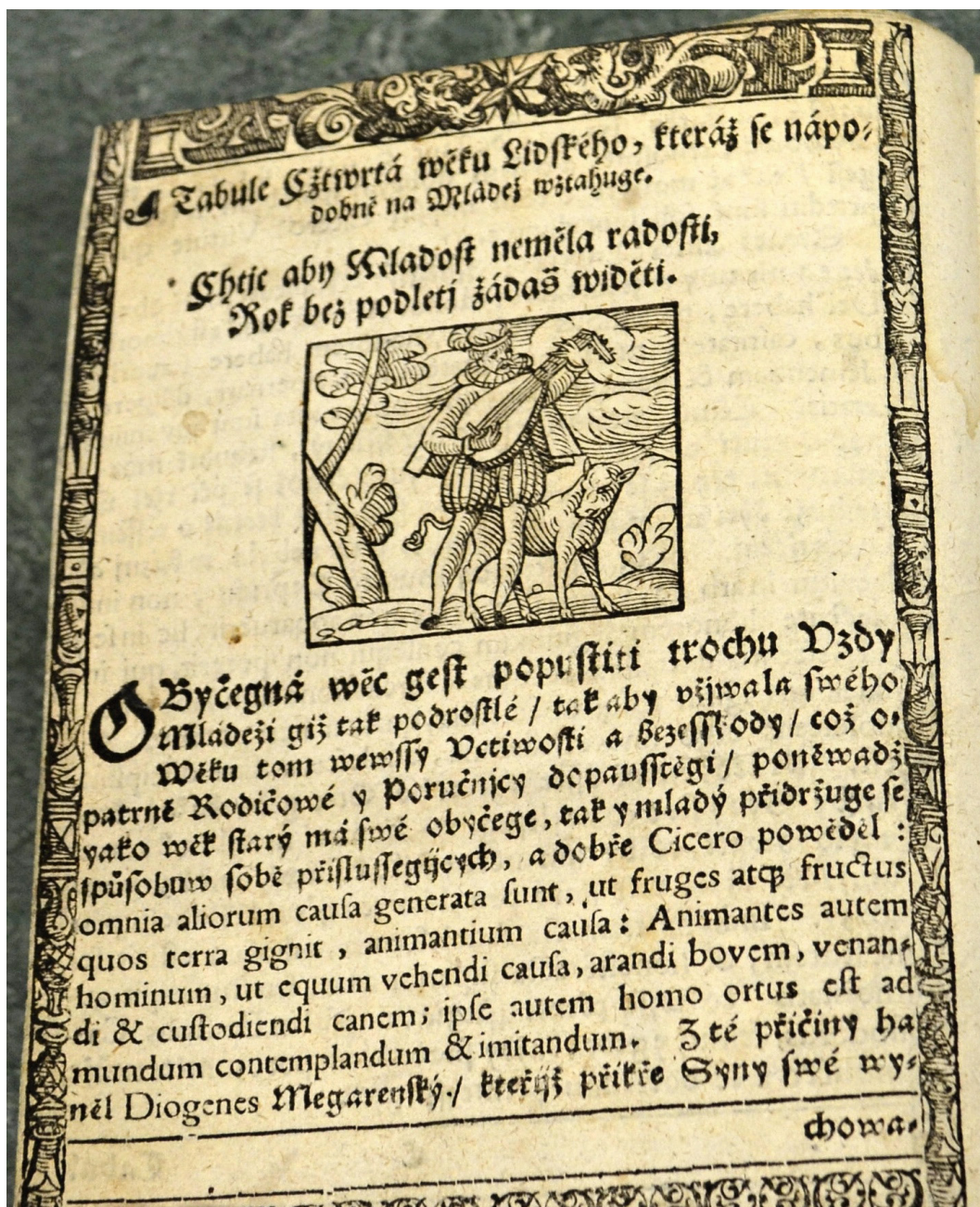
The aim of thesis *Bartolomej Paprocky – Thirteen panels of human age (edition and commentary)* is to create the modern edition of this moralizing piece. The transcribed text comes from the copy printed by Jan Suman in 1601. We have been working with the copy which is stored in MZK Brno, pressmark 24.614. The practical part consists of the transcribed text supplemented by numerous Latin translations and notes and index. The theoretical part is composed of the note of edition and accompanying commentary about the author and the work. This master thesis should be used as the tool of future research in the field of the old Czech literature.

Obrazová příloha

OBR. 1: DEDIKACE

OBR. 4: TŘINÁCTÁ TABULE VĚKU LIDSKÉHO

